

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Προτάσεις διδακτικής-εκπαιδευτικής αξιοποίησης
του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου,
στην Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση,
κατά το σχολικό έτος 2019-20,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος

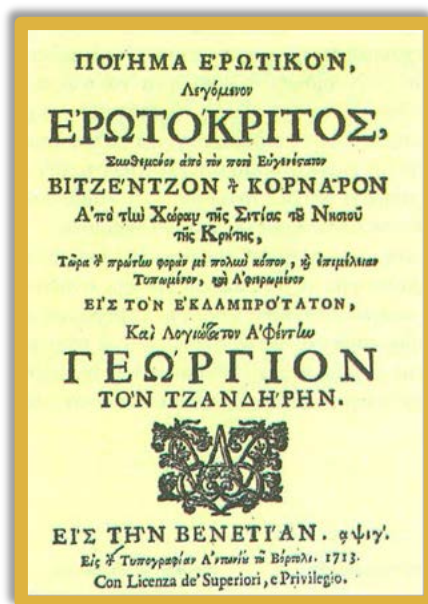
ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ

- ☐ ΣΕΕ ΠΕ60 Ελένη Βρετουδάκη: Προτάσεις για την Προσχολική Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ ΠΕ70 Σωτηρία Μαρτίνου: Προτάσεις για τη Δημοτική Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων Βασιλεία Καλοκύρη: Προτάσεις για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη: Προτάσεις για Σχολικές Δραστηριότητες στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπ/ση

Μάιος 2019

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Προτάσεις διδακτικής-εκπαιδευτικής αξιοποίησης
του «Ερωτόκριτου» του Β. Κορνάρου,
στην Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση,
κατά το σχολικό έτος 2019-20,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος

Το εξώφυλλο της 1ης τυπωμένης έκδοσης, Βενετία, Τυπογραφείο Bortoli, 1713

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ (ΣΕΕ) ΤΟΥ ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ

- ❑ ΣΕΕ ΠΕ60 Ελένη Βρετουδάκη: Προτάσεις για την Προσχολική Εκπαίδευση
- ❑ ΣΕΕ ΠΕ70 Σωτηρία Μαρτίνου: Προτάσεις για τη Δημοτική Εκπαίδευση
- ❑ ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων Βασιλεία Καλοκύρη: Προτάσεις για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- ❑ ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη: Προτάσεις για τις Σχολικές Δραστηριότητες στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Επιμέλεια - σύνθεση αρχείου: ΣΕΕ ΠΕ02 Βασιλεία Καλοκύρη

Ηράκλειο, Μάιος 2019

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Προτάσεις διδακτικής-εκπαιδευτικής αξιοποίησης
του λογοτεχνικού έργου «Ερωτόκριτος» του Β. Κορνάρου,
στην Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση,
κατά το σχολικό έτος 2019-20,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	3
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ. ΕΛΕΝΗ ΒΡΕΤΟΥΔΑΚΗ, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕΚΕΣ - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ	6
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΤΗΝ Π/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ. ΣΩΤΗΡΙΑ ΜΑΡΤΙΝΟΥ, ΣΕΕ ΠΕ70 ΠΕΚΕΣ - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ	21
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΤΗ Δ/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ. ΒΑΣΙΛΕΙΑ (ΛΙΑΝΑ) ΚΑΛΟΚΥΡΗ, ΣΕΕ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ΠΕΚΕΣ - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ	34
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΣΧΕΔΙΑ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗ- ΤΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ Π/ΘΜΙΑ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ. ΑΜΑΛΙΑ ΦΙΛΙΠΠΑΚΗ, ΣΕΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΙΑ ΠΕ.Κ.Ε.Σ. - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ.....	77

**Προτάσεις διδακτικής-εκπαιδευτικής αξιοποίησης
του λογοτεχνικού έργου «Ερωτόκριτος» του Β. Κορνάρου,
στην Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση,
κατά το σχολικό έτος 2019-20,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος**

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ηράκλειο, Μάιος 2019

Το έτος 2019 ορίστηκε ως «έτος Ερωτόκριτου» από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, μετά από εισήγηση-πρόταση της Περιφέρειας Κρήτης. Ο εορτασμός του έτους-αφιερώματος, που είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό γεγονός ανάδειξης του Κρητικού πολιτισμού, θα ολοκληρωθεί με εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις, στο τέλος του 2020.

Στο πλαίσιο της συνεργασίας της Περιφέρειας Κρήτης και της Περιφερειακής Διεύθυνσης Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Κρήτης για τον εορτασμό του Θεματικού Έτους «Ερωτόκριτος», προγραμματίζεται, κατά το σχολ. έτος 2019-20, να υλοποιηθούν διδακτικές-εκπαιδευτικές δράσεις στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (Νηπιαγωγεία και Δημοτικά) καθώς και στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσια και Λύκεια).

Ενδεικτικές προτάσεις για διδακτική-εκπαιδευτική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, κατά το σχολ. έτος 2019-20, παρουσιάζονται στη συνέχεια, με κύρια προσδοκώμενα αποτελέσματα, να δοθεί η ευκαιρία στους μαθητές και τις μαθήτριες, ανάλογα με την τάξη και την ηλικιακή ωριμότητά τους,

- να ασχοληθούν με το θαυμάσιο αυτό έργο της Κρητικής Αναγέννησης,
- να αναπτύξουν δεσμούς με τη γλωσσική και πολιτισμική παράδοση,
- να ανακαλύψουν δημιουργικά και να εκτιμήσουν την πολιτιστική κληρονομιά μέσα από τις διαχρονικές αξίες του έργου,
- ν' ανιχνεύσουν δημιουργικές συνθέσεις για έναν σύγχρονο πολιτισμό με αξίες ανθρωπιστικές,
- ν' αναπτύξουν δεξιότητες και ποικίλους γραμματισμούς

- να προσεγγίσουν διαθεματικά πλούτο συναφών θεμάτων (ιστορίας, γνωριμίας με τον τόπο/μνημεία εποχής, μαντινάδες/παραδοσιακή ποίηση, κ.ά.)

Οι Προτάσεις (με αντίστοιχο Παράρτημα υποστηρικτικού υλικού) έχουν συντεθεί από ομάδα εργασίας Συντονιστών Εκπαιδευτικού Έργου του ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης και αφορούν, ειδικότερα,

- ❑ στην Προσχολική Εκπαίδευση (ΣΕΕ ΠΕ60 Ελένη Βρετουδάκη,)
- ❑ στη Δημοτική Εκπαίδευση (ΣΕΕ ΠΕ70 Σωτηρία Μαρτίνου)
- ❑ στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων Βασιλεία Καλοκύρη)
- ❑ στις Σχολικές Δραστηριότητες για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπ/ση (ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη)

Οι Συνάδελφοι Εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν και στοιχεία από τις άλλες Προτάσεις, εφόσον κρίνουν ότι αυτά βοηθούν στο έργο τους, όπως ψηφιακές δ/νσεις και πηγές από τα αντίστοιχα Παραρτήματα ή στοιχεία για το πολιτισμικό πρότυπο του έργου (από τις προτάσεις για τη Δ/θμια Εκπ/ση, ενότητα «ΙΙΙ. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου...»)

Οι Προτάσεις είναι εξάλλου ενδεικτικές, αφορμή για προσωπικές πρωτοβουλίες και πρακτικές: οι Συνάδελφοι Εκπαιδευτικοί μπορούν, αξιοποιώντας τα προγράμματα σπουδών, να προγραμματίσουν και να σχεδιάσουν τις δικές τους προτάσεις, με βάση τις ιδέες και τη δημιουργική τους διάθεση.

Αγαπητοί και Αγαπητές Συνάδελφοι,

Σε καιρούς που η πολιτισμική μνήμη των λαών διαβρώνεται από την κουλτούρα της παγκοσμιοποίησης, οι Εκπαιδευτικοί, αξιοποιώντας το έτος-αφιέρωμα στον «Ερωτόκριτο», μπορούμε να συμβάλουμε στην εξοικείωση των μαθητών μας με το έργο ως ζωντανό στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, γόνιμης και επίκαιρης για τη διαμόρφωση πολιτισμού με ισορροπία «ανθρώπου-φύσης-κοινωνίας-κουλτούρας».

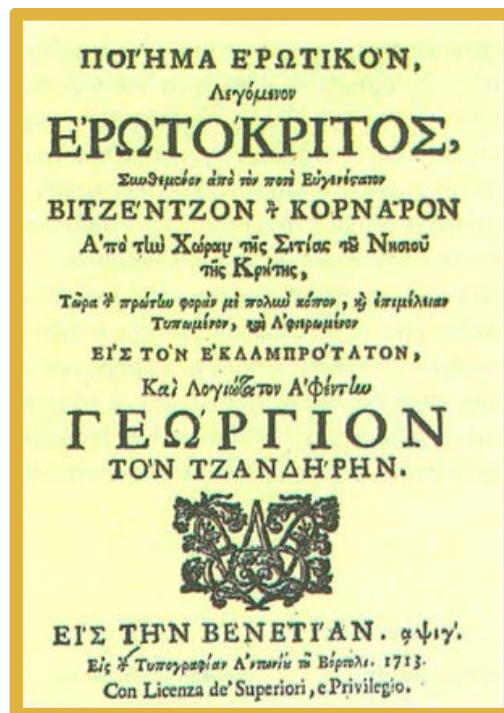
Η Ομάδα Εργασίας

Συντονιστριών Εκπ/κού Έργου

ΠΕ.Κ.Ε.Σ. - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

- ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΣΤΗΝ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
- ΣΤΙΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ερωτόκριτος

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης

Μιά θυγατέραν ήκαμεν, που'φρεξεν το Πάλάτι, αυτή την ώρα που η
μαμμή στα χέρια τση την κράτει. Θεράπιο κι αναγάλλιαση, χαρά
πολλά μεγάλη, ο Φήγας με τη Φήγισσαν επήρασιν, κ' οι άλλοι. Της
Χώρας σπίτια και στενά σου φαίνεται[ο] εγελούσαν κ' οι γειτονιές
εχαίρουνταν κ' οι τόποι αναγαλλιούσαν.

Ελένη Βρετουδάκη

ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕΚΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

Περιεχόμενα

Εισαγωγικό σημείωμα	8
1. Διδακτικά σενάρια από Εκπαιδευτικούς Προσχολικής Εκπαίδευσης	10
2. Ο «Ερωτόκριτος» στην προσχολική τάξη. Η προσέγγιση του έργου ως αφηγηματικού κειμένου.	10
3. Ο «Ερωτόκριτος» στο νηπιαγωγείο: «το γλωσσικό ιδίωμα»	11
4. Ο Ερωτόκριτος και η εποχή μας.	11
5. Διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση του «Ερωτόκριτου» του Β. Κορνάρου. Ενδεικτικές προτάσεις συσχέτισης του έργου με:	12
6. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ	12
7. Παραγωγή υλικού που αφορά στον <i>Ερωτόκριτο</i> :	14
8. Ο «Ερωτόκριτος» και δράσεις στο πεδίο	15
<i>Αντί επιλόγου.....</i>	16
Συνοδευτικό υλικό -Παράρτημα	17

Εισαγωγικό σημείωμα

Λίγα λόγια για την ιστορία.....

Ο Κορνάρος στο έργο του «Ερωτόκριτο» συνέθεσε ένα μυθικό ποιητικό κόσμο, αντλώντας στοιχεία από διαφορετικές εποχές του ελληνικού πολιτισμού. Εμπλούτισε το έργο του με σημαντικά στοιχεία από την Αθήνα της αρχαιότητας, το Βυζάντιο, τον μεσαιωνικό ιπποτικό βίο της φραγκικής Πελοποννήσου και των νησιών. Με αυτόν τον ιδιότυπο τρόπο δημιούργησε ένα πολύπλοκο σκηνικό «της ελληνικής Ανατολής» το οποίο προσομοίωσε στις παραδόσεις της μεσαιωνικής Ευρώπης. Το έργο του ποιητή Βιτσέντσου Κορνάρου είχε εμπνευστεί από την ιπποτική μυθιστορία του Pierre de la Cypède, του 15^{ου} αιώνα (Holton, 1997).

....κι άλλα λίγα για τη διαχρονικότητα του και την παιδαγωγική αξιοποίησή του.....

Ο «Ερωτόκριτος» είναι ένα εμβληματικό κείμενο της νεοελληνικής λογοτεχνίας, στις αρχές της νεοελληνικής πολιτισμικής φάσης, και αποτελεί αντιπροσωπευτικό έργο της ακμάζουσας κρητικής λογοτεχνίας της όψιμης περιόδου, στα χρόνια της Αναγέννησης. Δημιουργεί έντονες αναπααραστάσεις μιας άλλης εποχής, χωρίς να χάνει τη διαχρονικότητά του καθώς μπορεί να αναγνωστεί με βάση τις τρέχουσες συγκυρίες και αντιλήψεις. Ιδιαίτερο το σημειολογικό του αίτημα για ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης, υπέρβασης των στεγανών της και απελευθέρωσης της νέας γυναίκας (σύμφωνα με την άποψη του Πρεβελάκη).

Η δυναμικότητα των αναπααραστάσεων που δημιουργεί και το έντονο συναισθηματικά, με ηθικά διλήμματα πλεγμένο σκηνικό του, εμπεριέχει όλες εκείνες τις αναγκαίες παιδαγωγικά «συμβάσεις» για διαπραγμάτευση των δηλωτικών αλλά και των υπονοούμενων στοιχείων και πληροφοριών του. Ο/Η εκπαιδευτικός της προσχολικής τάξης μπορεί να αναδείξει τον «πλούτο» του περιεχομένου του παρουσιάζοντας το ως ένα αφηγηματικό κείμενο με σημαντικούς πρωταγωνιστές (βασιλιάδες, υπηκόους, στρατούς και ήρωες/μαχητές...), ενταγμένο σε ένα μυθικό πλαίσιο που θυμίζει αυτό των εικονογραφημένων παραμυθιών, με πολύπλοκη δομή επεισοδίων και ενδιαφέρουσα, εντέλει συμφυλιωτική και λυτρωτική κατάληξη και τέλος (αφού νικά η αγάπη).

Το έργο δίνει επιπρόσθετα πολλές ευκαιρίες για συνδέσεις με το τρέχον ΑΠΣ του Νηπιαγωγείου, εφόσον τα παιδιά με τη βοήθεια του/της Εκπαιδευτικού

μπορούν να συγκρίνουν κοινωνικές αξίες, προκαταλήψεις και παραδοχές με τις αντίστοιχες βιωμένες εμπειρίες και απόψεις τους. Παρέχει επίσης δυνατότητες για συζήτηση και εικαστικές προσεγγίσεις των φυσικών τοπίων που αναδεικνύονται μέσα από τους στίχους του ποιητή, προσφέροντας στους/στις Εκπαιδευτικούς την ευκαιρία να μιλήσουν για την άρρηκτη σχέση του ανθρώπου με τη φύση.

Επιπλέον, με τη διαμεσολάβηση των Εκπαιδευτικών, τα παιδιά μπορούν να γνωρίσουν στοιχεία της καθημερινής ζωής των ηρώων (ενδύματα, διατροφικές συνήθειες, χρήση σκευών, επαγγέλματα του χθες και του σήμερα, τρόποι δόμησης των κατοικιών...), να απολαύσουν την ομορφιά του 15σύλλαβου στίχου και να δημιουργήσουν δικούς τους με ίδιο μέτρο, να εστιάσουν στα μουσικά όργανα της εποχής και να παράγουν με το δικό τους τρόπο ή με τη βοήθεια ειδικών, μουσικά μοτίβα, να αξιοποιήσουν κάθε μορφή τέχνης για να αναπαραστήσουν το σκηνικό του έργου, να μπου στη ψυχοσύνθεση των ηρώων, να δημιουργήσουν δικούς τους μύθους και τόσα άλλα. Όλα τα παραπάνω βεβαίως πάντα λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαίτερη φύση των παιδιών στον τρόπο πρόσληψης και επεξεργασίας κάθε σχετικής πληροφορίας.

Το έργο του ποιητή Βιτσέντσου Κορνάρου ξεπερνώντας τον ιστορικό χρόνο δίνει περίτεχνα θρησκευτικές, πολιτισμικές, κοινωνικές, παραδοχές και αξίες προγενέστερων εποχών ως ένα άρρηκτο συνεχές του οποίου η απώληξη διερμηνεύεται και εσωτερικεύεται υπό το φως της υποκειμενικής αντίληψης και εμπειρίας του κάθε αναγνώστη. Όπως όμως και αν ερμηνευτεί, δεν παύει να αποτελεί ένα κόσμημα ιδιαίτερης λογοτεχνικής αξίας το οποίο μπορεί και ίσως πρέπει να αφήσει το αποτύπωμά του στην παιδευτική διαδρομή κάθε μαθητή...ξεκινώντας από τη μελωμένη, ασμίλευτη και ανυπότακτη των μικρών χρόνων...εκεί που όλα είναι μαγικά και απέραντα σημαντικά!!!

Ελένη Βρετουδάκη

Συντονίστρια Εκπαιδευτικού έργου

ΠΕ60 ΠΕΚΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

1. Διδακτικά σενάρια από Εκπαιδευτικούς Προσχολικής Εκπαίδευσης

Διδακτικά σενάρια από εκπαιδευτικούς Προσχολικής Εκπαίδευσης.

- α. Δημιουργία διδακτικών σεναρίων για τον Ερωτόκριτο τα οποία προϋποθέτουν γνώσεις β' επιπέδου ΤΠΕ:
- β. Συγκεκριμένα, Σχεδιασμός διδακτικών σεναρίων, όπου θα αξιοποιείται υλικό όπως εικόνες, βίντεο, κείμενο από τον Ερωτόκριτο. Σε αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να αξιοποιηθούν οι ΤΠΕ, ψηφιακοί τρόποι αξιοποίησης των εικόνων/ζωγραφιών (animation), έργα Τέχνης κ.ά.
- γ. Σχεδιασμός μιας διαθεματικής προσέγγισης, που στο «κέντρο» της θα έχει τον Ερωτόκριτο και επιμέρους έννοιες και περιεχόμενά του θα συνδέονται με διάφορες γνωστικές περιοχές (Γλώσσα, Τέχνη, Μουσική, Προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη κ.ά.).
- δ. Δραστηριότητες (μεμονωμένες) με θέμα τον Ερωτόκριτο. [π.χ. δημιουργία παιχνιδιών, μικρο-βιβλίων, παραμυθιών, φύλλων εργασίας, κ.ά.].

2. Ο «Ερωτόκριτος» στην προσχολική τάξη. Η προσέγγιση του έργου ως αφηγηματικού κειμένου.

1. Γνωριμία νηπίων με το έργο του Β. Κορνάρου «Ερωτόκριτος».

Σε επίπεδο δομικής οργάνωσης του κειμένου τα παιδιά να κατανοήσουν:

- Το χωροχρονικό πλαίσιο,
- Τους χαρακτήρες,
- Το θέμα,
- Τα επεισόδια,
- Την κατάληξη και
- Το τέλος.

1.α. «Διείσδυση» στο δεύτερο επίπεδο της αφήγησης. Τα παιδιά μιλούν για τα συναισθήματα, τις σκέψεις, τις επιθυμίες των ηρώων.

- Μετά την κατανόηση της πορείας των γεγονότων η οποία αποτυπώνεται και οπτικά (εικόνες, ζωγραφιές) τα παιδιά δημιουργούν ευφάνταστα εναλλακτικά σενάρια π.χ. τι θα μπορούσε να κάνει ο πρωταγωνιστής για να μείνει κοντά στην αγαπημένη του, θα μπορούσε να είχε διαφορετικό τέλος η ιστορία και ποιο;...).

1.β. ερωτήσεις υψηλού γνωστικού επιπέδου, ερωτήσεις του πώς, τί και γιατί.

- Ανακαλύπτω σχέσεις αιτίου – αποτελέσματος, πράξεις και συνέπειες.

- Βρίσκω κοινά στοιχεία με άλλες ιστορίες (π.χ. κλασικά παραμύθια, μύθους από την παράδοση, από άλλους παρόμοιους μύθους του κόσμου που μιλούν για

αγάπη...).

- Μιλώ και σκέφτομαι για τη δύναμη της αγάπης, τη δύναμη του μίσους, τη δύναμη του πλούτου κ.ά.
- Συμβαίνουν αυτά σήμερα; Κι αν ναι, τα παιδιά διερευνούν (με τη βοήθεια των γονέων) παρόμοια γεγονότα που «κλείνουν μέσα τους» έχθρα-μίσος ή αγάπη-φιλία ή σχέσεις γονέων-παιδιών...

1.γ. Μαθαίνω για τον συγγραφέα γίνομαι Βιτσέντζος Κορνάρος ο νεότερος και γράφω μια ιστορία για τη δύναμη, για την αγάπη, για τον πόλεμο...

3. Ο «Ερωτόκριτος» στο νηπιαγωγείο: «το γλωσσικό ιδίωμα»

- Εστίαση κυρίως στα ρήματα του χθες και του σήμερα (εγράφη, εθώρη, εκρύφτη/ εμοιράνασι, επήρασι, εκάμασι/ πούσι, Βαρούσι/ αντρευγετο...).
- Εστίαση στα ονόματα (Χαρίδημος, Κυπρίδημος, Νικόστρατος, Ηράκλης..).
- Εστίαση στα ουσιαστικά (Νένα, παλελέξ, αφούσα, παιδωμή, πρίκες...).
- Ανάλυση-ερμηνεία άγνωστων λέξεων) δημιουργία λεξικού και με χρήση – διαμεσολάβηση οπτικών βοηθημάτων-εικόνων.
- Εστίαση στο έμμετρο της αφήγησης [π.χ. η νηπιαγωγός μπορεί να αφηγηθεί μια σύντομη ιστορία μετατρέποντας τη σε ιαμβικό 15σύλλαβο μέτρο ή καλεί τα παιδιά σε οργανωμένη δραστηριότητα με τον ίδιο τρόπο (όντεν ακούτε τάμπουρου βαθύν ωραίο ήχο εις τη σειρά ταιριάσετε να βγούμε εις το κήπο ή όντεν ακούτε φλάουτο γλυκά τα μάτια κλείστε κι ονειρευτείτε ομορφιές μακρά του κόσμου απού είστε)...].
- Συχνή απαγγελία αποσπασμάτων, απόδοση νοήματος του έργου ώστε τα παιδιά να εξοικειώνονται με τη γλώσσα και τα σημαινόμενα της ιστορίας...

4. Ο Ερωτόκριτος και η εποχή μας.

Διερεύνηση κοινωνικών δεδομένων (βασιλεία-δημοκρατία, πόλεμος-ειρήνη, φόβος-χαρά, αδυναμία βούλησης-ελευθερία σκέψης, έκφρασης, ενδυματολογικές διαφορές, διαφορές στην παροχή πληροφόρησης, στους τύπους συνάθροισης, στον τρόπο ζωής, αντικείμενα χρήσης, επαγγέλματα...).

5. Διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση του «Ερωτόκριτου» του Β. Κορνάρου.
Ενδεικτικές προτάσεις συσχέτισης του έργου με:

- Πίνακες ζωγραφικής,
- εικαστικά (γλυπτά διαφόρων εποχών),
- λογοτεχνικά έργα (με άλλα ποιήματα),
- τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση,
- μουσικά όργανα,
- ενδυματολογία εποχής έργου,
- διατροφή,
- συγκριτική προσέγγιση εικονιστική και περιεχομένου μέσα από τις διάφορες εκδόσεις του έργου...

6. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

- **Προσωπική ενδυνάμωση:** Αντιδράσεις μπροστά στην αποτυχία, στην επιθυμία που δεν ικανοποιείται, συζήτηση καταστάσεων που μας δημιουργούν θλίψη, αγωνία, χαρά, απογοήτευση, συζήτηση για γεγονότα της καθημερινής ζωής που τους δημιουργούν παρόμοια συναισθήματα, διαπραγμάτευση κανόνων, αποδεκτών τρόπων επικοινωνίας... πάντα με σημεία αναφοράς το έργο.
- **Κοινωνική αλληλεπίδραση:** Κοινωνικές ανισότητες του τότε και του τώρα. Τρόποι διαχείρισης τους: αποδοχή της διαφορετικότητας, συλλογή παρόμοιων έργων τέχνης από διάφορους πολιτισμούς, ζητήματα αξιών φιλία, αγάπη...
- **Γλώσσα:** Διάλογοι του έργου –διάλογοι της τάξης. Πώς μιλώ όταν θέλω να δώσω διαταγή, όταν μιλώ γι' αγάπη, όταν μιλώ κρυφά, όταν μιλώ για τις σκέψεις μου... Αναφορά στους μη λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας (ύφος, κίνηση σώματος χεριών, επιτονισμός φωνής...).
- **Παραγωγή προφορικών κειμένων:** Αναδιήγηση του έργου, αφηγήσεις παρόμοιων ιστοριών. Φτιάχνω ιστορίες με βοήθημα μερικές λέξεις ή αντικείμενα...
- Στην ιστορία που ακούσαμε ο συγγραφέας περιγράφει... μαθαίνω να περιγράφω πρόσωπα, αντικείμενα, παιχνίδια κ.ά. Εντοπισμός γλωσσικών διαφορών (το ιδίωμα της ανατολικής Κρήτης).

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης
Ελένη Βρετουδάκη, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

- <u>Η γλώσσα ως σύστημα:</u> βρίσκω λέξεις που ξεκινούν από το ίδιο γράμμα ή φώνημα, που ομοιοκαταληκτούν, αντικαταστούν λέξεις του ποιήματος, βρίσκω κατάλληλες ερωτήσεις για να πάρω περισσότερες πληροφορίες για πτυχές του έργου κ.ά.
- <u>Γραπτός λόγος:</u> φτιάχνω τη γωνιά του Ερωτόκριτου (για θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδι ρόλων) με αντικείμενα σχετικά τα οποία αναγράφω σε λίστα με τη φωτογραφία την αντίστοιχη... Συγκρίνουν το αυτούσιο κείμενο με άλλα σύγχρονα κείμενα και ανακαλύπτουν διαφορές στο γραφοφωνημικό σύστημα της γλώσσας μας...

Μαθηματικά

- Ψάχνω τους αριθμούς και τα σχήματα που είναι κρυμμένα στο ποίημα.
- Μοτίβα του χθες-δημιουργώ, συμπληρώνω, στοιχεία που δεν ταιριάζουν στις δοσμένες κανονικότητες του έργου (αντικείμενα, ρούχα, λόγια, ρυθμοί, πίνακες...).
- Αντιστοίχιση μουσικής-στίχων και εικόνων από την ιστορία
- Δημιουργώ (με τουβλάκια ή lego..) το παλάτι και τοποθετώ χωρικά τα συμβάντα-γεγονότα του έργου (κοντά-μακριά, μέσα-έξω, πάνω-κάτω από...).
- Δημιουργώ μέσα από τις αναπαραστάσεις της αφήγησης ένα χάρτη που εμπεριέχει τα σημεία αναφοράς της ιστορίας.
- Ο χώρος των πιθανοτήτων: αυτή η ιστορία ήταν αληθινή ναι; όχι; Γιατί; Τι είναι αδύνατο-απίθανο να δούμε, τι είναι δυνατό-πιθανό; (παραδείγματα).

Τέχνες

- Πειραματισμός των παιδιών με ποικίλα υλικά με στόχο την εικαστική προσέγγιση-αποτύπωση σκηνών του έργου.
- Παίζουν με τα χρώματα, τους τόνους, τις υφές, τα υλικά.
- Κόβουν τους πίνακες σε κομμάτια και δημιουργούν παζλ.
- Προσπαθούν να δημιουργήσουν τα ζωηρά χρώματα των εικαστικών δημιουργιών του Ερωτόκριτου (πορτοκαλί, μωβ, τιρκουάζ, μπορντό..) και δημιουργούν σπίτια του χθες και του σήμερα (ανάλογα διακοσμημένα), ανθρώπους, φορεσιές...

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης

Ελένη Βρετουδάκη, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

- Μετά από επίσκεψη σε λαογραφικό μουσείο μπορούν να δημιουργήσουν με φυσικά-ανακυκλώσιμα υλικά τρισδιάστατα είδωλα-μακέτες της εποχής (με το δικό τους ευφάνταστο τρόπο).
- Ακούν όλες τις διαφορετικές μουσικές εκδοχές του μουσικού έργου.
- Βλέπουν όλες τις διαφορετικές εικαστικές αποτυπώσεις του Ερωτόκριτου
- Αναπαραγωγή ομοιωμάτων από πηλό και άλλα υλικά..
- Παρατηρούν τα έργα τέχνης και περιγράφουν τις απεικονίσεις με δικά τους λόγια και πραγματοποιώντας μεγάλωφωνα σχόλια.
- Ευαισθητοποίηση στη καλαισθησία, αρμονία, ρυθμό..
- Έκφραση με το σώμα, ομαδοσυνεργατικά παιχνίδια ρόλων, αναπαράσταση σε καθρέπτες, δημιουργία θεατρικής ομάδας, συγγραφικής ομάδας, παιχνίδια ρόλων γύρω από το όνειρο και την επιθυμία, επέκταση της θεατρικής απόδοσης του έργου με μαύρο θέατρο..
- Συζητούν αντικείμενα του χθες που δεν υπάρχουν σήμερα και το αντίθετο (εικαστική αποτύπωση).
- Χορεύω με όργανα έγχορδα της εποχής σε σχηματισμούς ανάλογους (από τον Η/Υ).
- Δημιουργούν κούκλες με υφάσματα όπως τότε....

Πολιτισμός

- Αναφορά στις κοινοσημίες με το θέατρο σκιών *Καραγκιόζης* (βασιλιάς-δούλοι, παλάτι-σπιτάκια, πλούσιοι-φτωχοί, προνόμια-φόροι...).
- Αναφορά στην εποχή του έργου (ιστορική περίοδος, ευρύτερο πολιτισμικό πλαίσιο, κοινωνικές αξίες (για τον γάμο, τον έρωτα, την καταγωγή, τη δύναμη...).
- artful thinking (βλέπω-σκέπτομαι-νιώθω-εκφράζομαι, με ερέθισμα ένα έργο τέχνης...)

7. Παραγωγή υλικού που αφορά στον *Ερωτόκριτο* :

- Εικαστικές δημιουργίες νηπίων,

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης

Ελένη Βρετουδάκη, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

- ζωγραφική εμπνευσμένη από τον «Ερωτόκριτο» σε τοίχους του σχολείου πιθανά με κιμωλία σε συνεργασία με Εκπαιδευτικό ειδικότητας καλλιτεχνικών,
- πίνακες ζωγραφικής,
- δημιουργική γραφή (αντικείμενα-σύμβολα γίνονται εναύσματα δημιουργικής έκφρασης με στόχο τη δημιουργία μιας ιστορίας),
- ψηφιακή αφήγηση (εικαστικές δημιουργίες νηπίων που συνοδεύονται μουσικά-λεκτικά - εργαλεία ψηφιακής αφήγησης).
- θεατρικές παραστάσεις ή θεατρικά δρώμενα, δραματοποίηση σκηνών του έργου κ.ά.,
- εννοιολογική χαρτογράφηση, έντυπη ή ψηφιακή (π.χ. με ήρωες, αξίες κ.ά.),
- χρήση του μαύρου θεάτρου,
- κινηματογραφική ταινία,
- τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση,
- ενδυματολογία εποχής έργου,
- διατροφή (χθες-σήμερα-διαφορές στις ανάγκες και στις δυνατότητες),
- Το βιβλίο μιας μεγάλης αγάπης (ιστορίες, ποιήματα)
- Θεματικό Ημερολόγιο (με εικαστικές δημιουργίες μαθητών εμπνευσμένες από το έργο «Ερωτόκριτος»)....

8. Ο «Ερωτόκριτος» και δράσεις στο πεδίο

- Με παιχνίδι θησαυρού επισκεπτόμαστε μέρη όπου υπάρχουν τρισδιάστατα στοιχεία από το έργο (αγάλματα, στοιχεία της Αρετούσας-κάπα, στέμμα, μετάλλιο του Κορνάρου).
- Εντοπισμός οδών και άλλων χώρων με ονόματα που αφορούν στο έργο και τον συγγραφέα (συνεργασία με γονείς) και σχετικές εργασίες (π.χ. εντοπισμός στο google maps κ.ά.).

Αντί επιλόγου.....

Αγαπητοί συνάδελφοι, οι παραπάνω προτάσεις είναι ενδεικτικές. Στόχος τους είναι να κινητοποιήσουν το ενδιαφέρον σας και να εγείρουν τη δημιουργική σας σκέψη και φαντασία την οποία γνωρίζω ότι διαθέτετε σε μεγάλο βαθμό! Θεωρώ ότι είναι αυτονόητο το γεγονός ότι κάθε δράση είναι αναγκαίο να προσαρμοστεί στις ιδιαίτερες κλίσεις των παιδιών με τα οποία καθημερινά αλληλεπιδράτε αλλά και τις μοναδικές ικανότητες/δυνατότητες που διαθέτουν. Έτσι κάθε φορά, κάθε διδακτικό παραγόμενο αποκτά άλλο «σώμα» και ένα μοναδικό εκφραστικό φορτίο! Αφήστε τα παιδιά να απολαύσουν το κείμενο, το οποίο είναι προσαρμοσμένο αναπτυξιακά (βλ. παράρτημα), να ταυτιστούν με τους ήρωες του, να μοιραστούν τα συναισθήματά τους, να βιώσουν την έντασή τους στη θετική(χαρά, αγάπη, σεβασμός, αφοσίωση, λογική, υπομονή, τόλμη, ανδρεία...) και την αρνητική τους διάσταση (απογοήτευση, θυμός, θλίψη, φόβος...) να οικειοποιηθούν τα μηνύματα του, να σχηματιστούν τις ιδέες που κυοφορεί για να μπορέσουν στη συνέχεια να το εκφράσουν φυσικά, εικαστικά, δια-λεκτικά, δραματουργικά, θεατρικά, γραφικά, σημειολογικά.... με μοναδικό τρόπο! Αυτή είναι η δύναμη και η αξία των διαχρονικών λογοτεχνικών κειμένων τα οποία «συνομίλησαν» με τη ψυχή μας, φώτισαν με το δικό τους φως τη διαδρομή μας, επηρέασαν το αξιακό μας σύστημα, σμίλεψαν ως ένα βαθμό το μονοπάτι της αυτογνωσίας μας! Το παιδί ταυτιζόμενο ή αποστασιοποιούμενο από ήρωες, γεγονότα και καταστάσεις οι οποίες διαδραματίζονται σε άλλο χρόνο κατανοεί, εσωτερικεύει και διαμορφώνει καθημερινά το δικό του χαρακτήρα-τη δική του ταυτότητα.

Η λογοτεχνία στη κλασική αλλά και στη σύγχρονη μορφή της πρέπει να είναι παρούσα στις προσχολικές τάξεις γιατί παιδαγωγεί χωρίς να διδάσκει! Αυτό το μοναδικό διανοητικό-μορφωτικό-πολιτισμικό κεφάλαιο που μας παρέδωσαν-κληροδότησαν οι προγονοί μας είναι σημαντικό να το γεφυρώσουμε με το μέλλον και οι καλύτεροι «διαμνηυτές» είναι πάντα τα παιδιά! Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να εμπνέει, να διαμεσολαβεί, να υποστηρίζει και να ανατροφοδοτεί κάθε βήμα του παιδιού προς την αυτοπραγμάτωση και την εσωτερική απελευθέρωση και σε αυτή τη διαδρομή οφείλουμε να παρέχουμε ουσιαστικά ερεθίσματα και εμπειρίες γνώσης με απόλυτο σεβασμό στο μαθησιακό και ιδιοσυγκρασιακό προφίλ του κάθε παιδιού. Ο «Ερωτόκριτος» του Βιτσέντσου Κορνάρου είναι ένα έργο ανατρεπτικό που έχει εμπνεύσει εκατοντάδες καλλιτέχνες και δημιουργούς, στα «σπλάχνα» του κρύβει αμύθητους «θησαυρούς», που, αν προσεκτικά σκύψετε, είμαι σίγουρη ότι θα ανακαλύψετε και η συντροφιά των μικρών μας μαθητών θα κάνει το ταξίδι μαγικό!!

Ερωτόκριτος

Διδακτικές Προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης

Συνοδευτικό υλικό -Παράρτημα

Ελένη Βρετουδάκη

ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕΚΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης
Ελένη Βρετουδάκη, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

<https://www.e-shop.gr/erotokritos-p-BKS.0028050>

<https://www.ianos.gr/erotokritos-0083164.html>

<https://www.ebooks4greeks.gr/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%BF%CF%82>

Μαυρίκη, Κ. & Κυρίτση, Ι. (2015). *Ερωτόκριτος*. Εκδόσεις: Διάπλαση.

Σωτηροπούλου, Λ. (2017). *Ο Πρώτος μου Κορνάρος. Ερωτόκριτος*. Εκδόσεις: Μεταίχμιο.

<https://www.metaixmio.gr/el/products/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82>

Κορνάρος Β. (2000). *Ο Ερωτόκριτος*. Κ. Παύλος (Μτφ). Εκδόσεις: Παπαδόπουλος.

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

<https://www.elnplex.com/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B6/>

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΕ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

<https://www.evitsitiridou.me/2014/09/29/erotokritos/?fbclid=IwAR0ifcCSYFoePDpewHW2-BelHEZhi9H0CgJQkqbG4bDNdhRNPU8Rrbt5Yro>

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ-ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΕ ppt

<https://docplayer.gr/9958584-Erotokritos-vitsentzoy-kornaroy.html>

ΒΙΝΤΕΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

https://www.youtube.com/watch?v=pzrOfI_PBy4

<https://www.youtube.com/watch?v=9zCJOwnURIE>

<https://www.youtube.com/watch?v=3AbF2cDOu2Q>

<https://www.youtube.com/watch?v=y3iL2pkcsMM>

ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

<https://www.youtube.com/watch?v=c3dbPwPidJ4>

<https://www.youtube.com/watch?v=OvKsFa2cLIM>

<https://www.youtube.com/watch?v=UwDomxyoFgU>

https://www.youtube.com/watch?v=s2dqEmYs_30

<https://www.youtube.com/watch?v=0U7eSz0BGFQ>

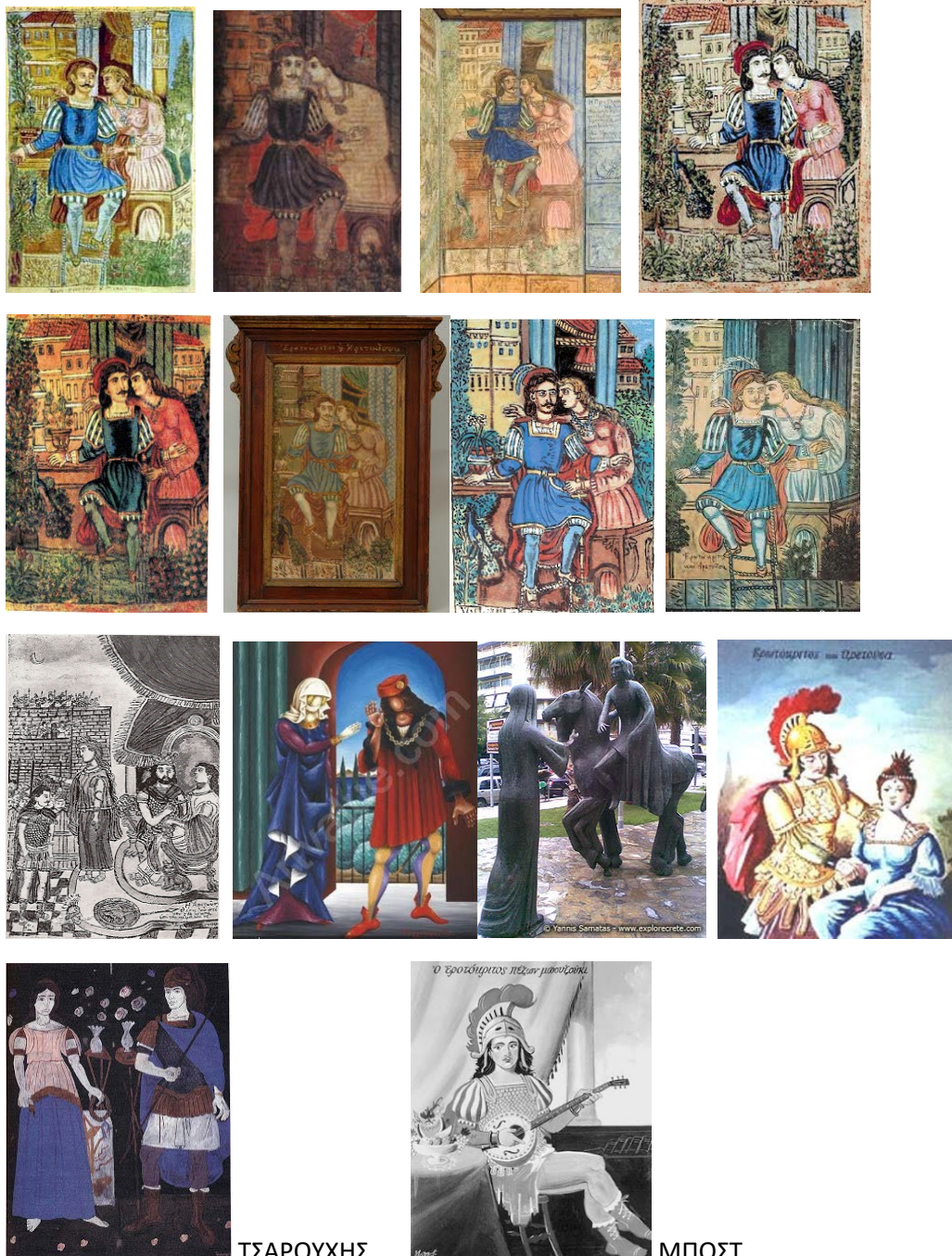
<https://www.youtube.com/watch?v=8iE0WATbW1o>

Διδακτικές προτάσεις για Εκπαιδευτικούς προσχολικής εκπαίδευσης
Ελένη Βρετουδάκη, ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕ.Κ.Ε.Σ. Κρήτης

https://www.youtube.com/watch?v=UEI_slPBuns

<https://www.youtube.com/watch?v=2YcWyyzuRBA>

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΕΤΟΥΣΑΣ-ΥΛΙΚΟ

ΤΣΑΡΟΥΧΗΣ

ΜΠΟΣΤ

(ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΕΙΝΑΙ ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ)

**ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

ΕΛΕΝΗ ΒΡΕΤΟΥΔΑΚΗ

ΣΕΕ ΠΕ60 ΠΕΚΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

«Ερωτόκριτος και Αρετούσα», Θεόφιλου Χατζημιχαήλ

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ
ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΤΗΝ Π/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ

*«Τὰ μάτια δεν καλοθωρού' στο μάκρεμα του τόπου,
μα πλιά μακρά και πλιά καλλιά θωρεί η καρδιά του ανθρώπου·
εκείνη βλέπει στα μακρά, και στα κοντά γνωρίζει,
και σ' έναν τόπο βρίσκεται, και σε πολλούς γυρίζει.»*
(Ερωτόκριτος, Στίχοι 1061-1064)

Δρ. ΣΩΤΗΡΙΑ ΜΑΡΤΙΝΟΥ ΣΕΕ ΠΕΚΕΣ ΚΡΗΤΗΣ

Μάιος 2019

Περιεχόμενα

Εισαγωγικά.....	23
Θεματικό Έτος «Ερωτόκριτου».....	23
Α. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	24
Β. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	24
Γ. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ. ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ, ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ, ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ	25
Δ. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ	28
Παράρτημα με υποστηρικτικό υλικό.....	29
❖ ΕΚΔΟΣΕΙΣ.....	29
❖ ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ	29
❖ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΕΣ-ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ	31
❖ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ	31
❖ Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΕ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ, ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ	32

Εισαγωγικά. Θεματικό Έτος «Ερωτόκριτου»

Το έτος 2019 ανακηρύχτηκε ως «έτος Ερωτόκριτου» από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, μετά από εισήγηση-πρόταση του Περιφερειάρχη Κρήτης. Ο εορτασμός του έτους-αφιερώματος με εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις θα ολοκληρωθεί στο τέλος του 2020.

Στο πλαίσιο εορτασμού του Θεματικού Έτους «Ερωτόκριτου» που είναι ένα πάρα πολύ σημαντικό γεγονός ανάδειξης του Κρητικού πολιτισμού, προγραμματίζεται, κατά το σχολ. έτος 2019-20, να υλοποιηθούν δράσεις και στις Σχολικές Μονάδες της Π/θμιας Εκπαίδευσης, ώστε οι μαθητές να εξοικειωθούν με το έργο. Με εκπαιδευτικές δράσεις, οι μαθητές της Δημοτικής Εκπαίδευσης θα ενεργοποιήσουν το ενδιαφέρον τους για τον *Ερωτόκριτο* ως στοιχείο ζωντανό άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι Εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες μπορούν να ασχοληθούν με ποικιλία θεμάτων για σύντομο ή μεγαλύτερης διάρκειας χρονικό διάστημα.

Ενδεικτικές θεματικές προτείνονται στη συνέχεια.

Α. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στο πλαίσιο του θεματικού έτους, προτείνεται ο σχεδιασμός Προτάσεων Διδασκαλίας του *Ερωτόκριτου* του Β. Κορνάρου, οι οποίες θα στηρίζονται στην έμπνευση, την πρωτοβουλία και τις ιδέες των Εκπαιδευτικών της Π/θμιας Εκπαίδευσης, όπως:

Διδακτικές ενότητες (σενάρια) τύπου project και σεναρίων 2-3 ωρών (μ-σεναρίων) με αξιοποίηση διαθεματικής προσέγγισης για τον Ερωτόκριτο.

Διδακτικές προτάσεις για τον Ερωτόκριτο [στην Π/θμια, σε όλες τις τάξεις], με ειδικότερες προδιαγραφές:

📌 Σχεδιασμός Διδακτικών ενοτήτων (σεναρίων) τύπου project [διάρκειας 4 ή περισσότερων διδακτικών ωρών, με ομαδοσυνεργατική μέθοδο ή και άλλες διδακτικές μεθόδους, όπως χρήση Τέχνης, ΤΠΕ κ.ά. Στον σχεδιασμό θα συμπεριλαμβάνονται Φύλλα Εργασιών].

📌 Σχεδιασμός Διδακτικών σεναρίων 2-3 διδακτικών ωρών (μ-σεναρίων) με αξιοποίηση διαθεματικής προσέγγισης ή και ΤΠΕ για τον Ερωτόκριτο.

📌 Δραστηριότητες με θέμα τον Ερωτόκριτο. [π.χ. αξιοποίηση έργων τέχνης από το θεματικό κύκλο του Ερωτοκρίτου και συσχέτιση με το έργο Ερωτόκριτος, με φύλλα εργασίας, κ.ά.]

Β. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠ/ΣΗΣ

Σύνδεση του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου με το Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών στην Πρωτοβάθμια Εκπ/ση:

Οι Εκπαιδευτικοί σύμφωνα με τα ΔΕΠΠΣ, τα ΑΠΣ και τα Νέα Προγράμματα Σπουδών, μπορούν να αξιοποιήσουν τις ενότητες που υπάρχουν ήδη στα σχολικά εγχειρίδια, όπως: στο Ανθολόγιο Α' - Β' τάξεων ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ή οι ίδιοι να επιλέξουν αποσπάσματα και να τα εντάξουν στο Γλωσσικό μάθημα όλων των τάξεων του Δημοτικού Σχολείου.

Επίσης μπορούν να ασχοληθούν με τη θεματική και στις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης, από την Α' μέχρι και την Δ' Δημοτικού. Μπορούν να αξιοποιήσουν και το Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό που υπάρχει για τις ώρες της Ευέλικτης Ζώνης ή και σε άλλα μαθήματα και συγκεκριμένα την

ενότητα για το Λαϊκό Πολιτισμό, όπου και προτείνεται η αξιοποίηση διαφανειών με τον Ερωτόκριτο και την Αρετούσα του Θεόφιλου (σ.61).

Ακόμη, στο μάθημα της ΚΠΑ μπορούν να εντάξουν σχετικές θεματικές ενότητες.

Στο μάθημα της Ιστορίας μπορούν να εντάξουν τον Ερωτόκριτο στις ενότητες της Ενετοκρατίας. Επίσης στο τετράδιο εργασιών Ιστορίας Στ' Δημοτικού και στην ενότητα Β (Οι Έλληνες κάτω από την Οθωμανική και τη λατινική κυριαρχία, υπάρχει η 10η δραστηριότητα με στίχους από τον Ερωτόκριτο και αναζήτηση πληροφοριών για το δημιουργό του έργου στο διαδίκτυο και σε ιστοσελίδες.)

Ενδεικτικές δράσεις:

Διάλογοι ανάμεσα στον Ερωτόκριτο και την Αρετούσα, επιστολές, ημερολογιακές καταγραφές και ζωγραφίες, ποιήματα και μαντινάδες από τους μαθητές για τον Ερωτόκριτο.

«Το γλωσσικό ιδίωμα» του Ερωτόκριτου. Στίχος και ομοιοκαταληξία. Αναζήτηση σύνθετων λέξεων και ερμηνεία ονομάτων.

Γ. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/ΤΡΙΕΣ. ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ, ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ, ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ

Προτεινόμενες δράσεις, ενδεικτικές:

Εφαρμογή διδακτικών προτάσεων των Εκπαιδευτικών (υλοποίηση σχεδιασμών βλ. προαναφερόμενη ενότητα Α.)

Γνωριμία μαθητών/τριών με το έργο του Β. Κορνάρου «Ερωτόκριτος». Προτεινόμενοι βασικοί άξονες:

 υπόθεση, (Οι μαθητές γνωρίζουν και αφηγούνται την υπόθεση του έργου)

 πρόσωπα,

 τόπος

 δημιουργός και χρονολογία συγγραφής, (τόπος που γεννήθηκε,

τόπος που παντρεύτηκε και πέθανε, άλλα έργα του.)
 η εποχή του έργου (ιστορική περίοδος, αξίες, πρότυπο πολιτισμού-πολιτισμική φυσιογνωμία εποχής.) Η Ενετική κυριαρχία στην Κρήτη, μνημεία, η Κρητική Σχολή.
Ο Ερωτόκριτος και η εποχή μας. Διερεύνηση θεμάτων, όπως:
 Διαχρονικές αξίες (έρωτας/αγάπη, φιλία, σχέσεις γονέων-παιδιών κ.ά.)
 Πόσο επίκαιρο είναι το έργο σήμερα;
Απαγγελίες αποσπασμάτων ή και αποστήθιση χαρακτηριστικών στίχων
Διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση του «Ερωτόκριτου» του Β. Κορνάρου. Ενδεικτικώς: Συσχέτιση του έργου με:
 πίνακες ζωγραφικής, (Θεόφιλου, Τσαρούχη, Μποστ, κλπ.)
 εικαστικά (γλυπτά διαφόρων εποχών),
 λογοτεχνικά έργα (ποιήματα, κ.ά.),
 θεατρικές παραστάσεις,
 κινηματογραφικές ταινίες,
 τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση, χορωδία
 ενδυματολογία εποχής έργου,
 διατροφή,
 εκδόσεις έργου

<p>🎨 σύνδεση με άλλα μαθήματα (π.χ. Ιστορία, Γλώσσα, Μελέτη Περιβάλλοντος (για Δημοτικό), Ευέλικτη ζώνη (Α'-Δ' τάξεις Δημοτικού), Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή (Ε'-ΣΤ' Δημοτικού), Μουσική, Καλλιτεχνικά, Φυσική Αγωγή, Θεατρική Αγωγή).</p>
<p>Παραγωγή υλικού που αφορά στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου με βάση τους παρακάτω άξονες:</p>
<p>🎨 πίνακες ζωγραφικής,</p>
<p>🎨 εικαστικές δημιουργίες μαθητών,</p>
<p>🎨 ζωγραφική εμπνευσμένη από τον «Ερωτόκριτο» σε τοίχους του σχολείου ή στίχοι με καλλιγραφία κλπ, σε συνεργασία με Εκπαιδευτικό ειδικότητας καλλιτεχνικών</p>
<p>🎨 artful thinking (βλέπω-σκέπτομαι-νιώθω-εκφράζομαι)</p>
<p>🎨 δημιουργική γραφή (Κατασκευή παιχνιδιών με αξιοποίηση ΤΠΕ: κρυπτόλεξα, σταυρόλεξα, κρεμάλα, λαβύρινθους, μάντεψε ποιος, μπερδεμένες φράσεις, δημιουργία γρίφων στη γλώσσα του Ερωτόκριτου.)</p>
<p>🎨 ψηφιακή αφήγηση (δημιουργίες μαθητών με εργαλεία ψηφιακής αφήγησης)</p>
<p>🎨 εννοιολογική χαρτογράφηση, έντυπη ή ψηφιακή (π.χ. με ήρωες, αξίες κ.ά.) Με το δωρεάν λογισμικό cmap tools δημιουργούν το γενεαλογικό δέντρο των οικογενειών Ερωτόκριτου και Αρετούσας.</p>
<p>🎨 λογοτεχνικά έργα (ποιήματα, κ.ά.),</p>
<p>🎨 θεατρικές παραστάσεις ή θεατρικά δρώμενα, δραματοποίηση σκηνών του έργου κ.ά.</p>
<p>🎨 κινηματογραφικές ταινίες,</p>
<p>🎨 video με παρουσίαση μαθητικών δημιουργιών εμπνευσμένων από το έργο «Ερωτόκριτος» ή διερεύνηση γνώσεων/απόψεων μαθητών για το έργο σήμερα κ.ά.</p>
<p>🎨 τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση,</p>

 ενδυματολογία εποχής έργου,
 διατροφή,
 εκδόσεις για ενήλικες και παιδιά (κατάλογος εκδόσεων ή δημιουργία υλικού με βάση εκδόσεις του έργου). Με αξιοποίηση και των ΤΠΕ αναζητούν υλικό και κάνουν σύνταξη καταλόγου με έντυπη και ηλεκτρονική Βιβλιογραφία σχετικά με το έργο «Ερωτόκριτος» [αντιπροσωπευτικά κείμενα ερμηνευτικά, άρθρα κ.ά. που μπορούν να αξιοποιηθούν στην εκπαίδευση/διδασκαλία του έργου].
 παραγωγή λόγου μετά από ερμηνευτική προσέγγιση [Οι μαθητές/τριες αποδελτιώνουν ζωγραφιές, συνθέτουν διαλόγους και επιστολές για τον Ερωτόκριτο και την Αρετούσα, προβαίνουν σε ημερολογιακές καταγραφές, δημιουργούν δικά τους ποιήματα και μαντινάδες για τον Ερωτόκριτο.]
 Θεματικό Ημερολόγιο (με εικαστικές δημιουργίες μαθητών εμπνευσμένες από το έργο «Ερωτόκριτος»).
 Δημιουργούν τη δική τους αφίσα με θέμα τον Ερωτόκριτο.
Δ. Ο «ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ» ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ
Επισκέψεις μαθητών/τριών Π/θμιας Εκπαίδευσης σε χώρους που σχετίζονται με την εποχή της δημιουργίας του έργου, τον συγγραφέα ή το έργο. Π.χ. στο Ηράκλειο, στην πλατεία Κορνάρου (γλυπτική σύνθεση «Ερωτόκριτος και Αρετούσα»), στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης για βόλτα στα Ενετικά μνημεία Ηρακλείου με το σχετικό πρόγραμμά του, ή για παρατήρηση εκθεμάτων, στο μουσείο Νίκου Καζαντζάκη για αξιοποίηση της συλλογής Ανεμογιάννη), στο Ηράκλειο στην Παγκρήτια Τράπεζα στη Λεωφόρο Ικάρου, επίσκεψη στην Σητεία, στην Εθνική Πινακοθήκη, στο Μουσείο Γουρανόπουλου με σχέδια δράσης (πριν-κατά τη διάρκεια-μετά).
Εντοπισμός οδών και άλλων χώρων με ονόματα που αφορούν στο έργο και τον συγγραφέα και σχετικές εργασίες (π.χ. εντοπισμός στο googlemaps, φωτογράφιση, κ.ά.)

Παράρτημα με υποστηρικτικό υλικό

❖ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Έκδοση Σαλιβέρου. <https://www.openbook.gr/erwtokritos/>

<http://erotokritos.users.uth.gr/erotokritos.htm> KEIMENO

Ψηφιακή Βιβλιοθήκη. <http://digital.lib.auth.gr/?ln=el>

<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/10199?locale=el>

<https://www.evitsitiridou.me/2014/09/29/erotokritos/> Διασκευή

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A11/262/1916,6363/indexB6_2.html

<https://www.ebooks4greeks.gr/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%BF%CF%82>

Ελεύθερη Ψηφιακή Βιβλιοθήκη

<https://www.ebooks4greeks.gr/?s=%CE%95%CE%A1%CE%A9%CE%A4%CE%9F%CE%9A%CE%A1%CE%99%CE%A4%CE%9F%CE%A3>

Γούσης Γιώργος, Παπαμάρκος Δημοσθένης, (2016). *Ερωτόκριτος*, Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Γκράφικ Νόβελ Αθήνα: Εκδ. Polaris.

Μουρίκη Κατερίνα., Κυρίτση Ιωάννα (2015). *Ερωτόκριτος*, Εκδ. Διάπλαση

Περισυνάκης Αντώνης, (2000). *Ερωτόκριτος και Αρετούσα*, Ηράκλειο: Εκδ. Κρητικές Εκδόσεις.

Περισυνάκης Αντώνης, Πετρουλάκη Νεκταρία (2018). *Ερωτόκριτος*. Ηράκλειο: Εκδ. Κρητικές Εκδόσεις.

❖ ΕΡΓΑ ΤΕΧΝΗΣ

Έργα με απεικόνιση του Έρωτα. <https://www.freeart.com/gallery/mythology/eros.html>

Έργα τέχνης. Ανεμογιάννης: Ερωτόκριτος και Αρετούσα. Ίδρυμα μουσείου Καζαντζάκη, ζωγραφικά σχέδια Αρχείο Ανεμογιάννη
<http://xronologio.anemoyannis.gr/%CE%BA%CE%B5%CE%BD%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AE/#>

Έργα τέχνης, Εγγονόπουλος. Ερωτόκριτος και Αρετούσα.

<https://image.slidesharecdn.com/random-141019042023-conversion-gate01/95/-3-638.jpg?cb=1413692469>

Έργα τέχνης, Θεόφιλος: Ερωτόκριτος και Αρετούσα.

<http://iogym-patras.ach.sch.gr/neoell-art/theof-erotokrit-aretousa.jpg>

Έργα τέχνης, Καταπόδης, μπρούντζος: Αρετούσα.

<https://www.nationalgallery.gr/el/gluptikh-monimi-ekthesi/sculpture/anthropokentrismos-pros-tin-aplopoiisi-kai-tin-aphairesi/aretousa.html>

Έργα τέχνης, Μποστ(Μέντης), Μποσταντζόγλου Χρυσάνθος

<https://paletaart.wordpress.com/2013/05/01/%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B6%CF%8C%CE%B3%CE%BB%CE%BF%CF%85-%CF%87%CF%81%CF%8D%CF%83%CE%B1%CE%BD%CE%B8%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CF%80%CF%8C%CF%83%CF%84-chrysanthos-bostantzoglou/>

Έργα τέχνης, Παπαδοπεράκη Ασπασία: Καζαντζάκης, Θεοτοκόπουλος, Κορνάρος.

<https://glypto.wordpress.com/category/%CE%BA%CF%81%CE%AE%CF%84%CE%B7/page/8/>

Έργα τέχνης, Παρμακέλης Γιάννης: Ερωτόκριτος και Αρετούσα.

<https://glypto.wordpress.com/2008/12/21/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BC%CE%B1%CE%BA%CE%AD%CE%BB%CE%B7%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%AC%CE%BD%CE%BD%CE%B7%CF%82-parmakelis-giannis-5/>

Έργα τέχνης, Τσαρούχης: Ερωτόκριτος και Αρετούσα.

<http://iogym-patras.ach.sch.gr/neoell-art/erotokritos-aretousa-tsaroukhis.jpg>

Έργα τέχνης, Τσαρούχης: Ερωτόκριτος, <https://images.app.goo.gl/iXK5P7oP2TMdgeNY9>

Καλλιτέχνες στην Ελλάδα. http://iogym-patras.ach.sch.gr/ellines_kallit_200s.html

Κατάλογος Καλλιτεχνών. <https://www.freeart.com/gallery/alfaindb.html>

«Μόνο για σε Ρωτόκριτε : ένας εικαστικός διάλογος με το έργο του Βιτσέντζου Κορνάρου».

<https://youtu.be/FatZt57CxWw>

<https://www.iefimerida.gr/news/203433/monon-ese-rotokrite-eikastikos-dialogos>

«Νίκος Καζαντζάκης, Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, Βιτσέντζος Κορνάρος»,
Ασπασίας Παπαδοπεράκη

❖ ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΦΩΤΟΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΛΑΤΦΟΡΜΕΣ-ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΣΕ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/10199?locale=el>

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1916,6363/indexB6_2.html

<https://www.ebooks4greeks.gr/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%BF%CF%82>

Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού.

<http://www.snhell.gr/references/quotes/writer.asp?id=167>

Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α' και Β' Δημοτικού

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-B106/721/4769,21545/>

Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό.

<http://www.pi-schools.gr/download/programs/EuZin/books/DiathEkpyliko.pdf>

ΓΥΜΝΑΣΙΟ http://digitalschool.minedu.gov.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8974/extras/activities/indexo2_oi_ero_fili_metaselida/kornaros_erotokritos.html

ΛΥΚΕΙΟ. Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Λυκείου.

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1914,6338/>

Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ στην Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. <http://www.greek-language.gr/greekLang/search/index.html>

❖ ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ-ΒΑΓΓΕΛΗ ΖΑΜΠΕΤΟΥΛΑΚΗ (Polyphone 1968) ολόκληρος ο δίσκος

https://www.youtube.com/watch?v=3aVQByHRq_o&t=585s&list=PLM9G1PFO5CKGC4F_4uPiRFwoO2jvrIwYR

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ-ΜΑΝΟΛΗΣ ΛΙΔΑΚΗΣ.

<https://www.youtube.com/watch?v=6vzWm5WVrj4>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ- ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΡΑΜΗ

<https://youtu.be/IOpliQIUQzQ>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΑΡΕΤΗ-ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ

<https://youtu.be/rOD3fWKeo9o>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ- ΘΡΗΝΟΣ ΤΑΝΙΑ ΤΣΑΝΑΚΛΙΔΟΥ – ΧΑΛΑΡΗΣ 1976

<https://www.youtube.com/watch?v=rcqlpaxAkKI>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ-ΞΥΛΟΥΡΗΣ ΝΙΚΟΣ

<https://www.youtube.com/watch?v=c3dbPwPidJ4>

<https://youtu.be/UwDomxyoFgU>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ-ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΜΕΛΩΔΙΕΣ- ΠΥΘΑΡΟΥΛΗΣ

<https://www.youtube.com/watch?v=OvKsFa2cLIM>

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ-ΨΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

<https://youtu.be/OaQvcJe-Iw>

❖ Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΣΕ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΣΕΙΡΑ, ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

https://www.youtube.com/watch?v=R4e_YlbbEw&list=PLM9G1PFO5CKFYc5XIAgrt8ob_6JuwtyVJ

<https://youtu.be/FatZt57CxCw> (Ερωτόκριτος σε τηλεοπτική σειρά)

<https://youtu.be/sJglXvKp--k> (Έξαρχος Νίκος Shadow Theater)

<https://youtu.be/LH6HAouu-pM> (διάρκεια Ερωτόκριτου: 12.16'/23.15'-44.44')

<https://youtu.be/9hcEGgPm-I8> (θέατρο Σκιών Ευγ. Σπαθάρη)

«Ερωτόκριτος και Αρετούσα», Παρμακέλη Γιάννη

Α' έκδοση Ερωτόκριτου, Β. Κορνάρου, Βενετία.
«Εις Τυπογραφίαν Αντωνίου του Βόρτολι» 1713.

Ερωτόκριτος, Β. Κορνάρου, Αθήνα. Εκδ.: Σαλίβερου

**Προτάσεις για διδακτική αξιοποίηση
του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου
στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση**

Δρ. Σωτηρία Μαρτίνου
ΣΕΕ ΠΕ70 ΠΕΚΕΣ - ΠΔΕ Κρήτης

**Προτάσεις για διδακτική αξιοποίηση
του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου
στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος
(Σχολ. έτος 2019-20)**

**Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη, δ.φ. ΜΔΕ
ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων ΠΕΚΕΣ -ΠΔΕ Κρήτης**

Ερωτόκριτος και Αρετούσα
Πίνακας του Θεόφιλου

*Του κύκλου τα γυρίσματα που ανεβοκατεβαίνουν
και του τροχού που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν,
και του καιρού τ' αλλάγματα που αναπαχημό δεν έχουν,
μα στο καλό κ' εις το κακό περιπατούν και τρέχουν [...]*
[Ερωτόκριτος Α 1-4]

Ο Ερωτόκριτος και η Αρετούσα σε πίνακες του [Θεόφιλου](#).

Ο Ερωτόκριτος και η Αρετούσα σε πίνακες του [Εγγονόπουλου](#)

Περιεχόμενα

I. Το θεματικό «Έτος Ερωτόκριτου»... και τα σχολεία (2019-20)	38
II. Εισαγωγικά για το έργο	39
□ Η υπόθεση	39
□ Το μυθικό σύμπαν του έργου	40
□ Συγγραφέας και χρονολογία συγγραφής	41
□ 1 ^η έκδοση	41
□ Στίχοι, Γλώσσα	41
III. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους)	43
□ Η κυκλική σύλληψη του χρόνου και τα πολιτισμικά συμφραζόμενα.	44
□ Η αντίληψη για τη σχέση «άτομο-κοινωνία = φύση-πολιτισμός» και τα πολιτισμικά συμφραζόμενα	46
□ Το πολιτισμικό πρότυπο του Ερωτόκριτου	49
IV. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	54
A. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ. <i>Αξιοποίηση μαθημάτων, στόχων και μεθόδων των Προγραμμάτων Σπουδών στη μελέτη του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου</i>	54
α. Γυμνάσιο	54
β. Γενικό Λύκειο	57
γ. ΕΠΑΛ	59
B. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ	61
Γ. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/-ΤΡΙΕΣ . ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ, ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ, ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ	61
Δ. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ... ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ	64
Ε. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ	64
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ	66
1. ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ – ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ..	66
2. ΨΗΦΙΑΚΑ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ	67
3. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ -ΔΙΑΣΚΕΥΕΣ	67
4. ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ - ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΨΗΦΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΕΣ	68
5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ – ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ	

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ – ‘ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΝΤΟΠΙΟΤΗΤΑΣ’ (ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ).....	69
6. ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ [από πανεπιστημιακή θεατρική ομάδα] (ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ).....	70
7. ΔΙΑΛΕΞΗ - ΔΙΑΔΡΑΣΗ ΣΤΗ Δ/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ (ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ).....	70
8. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΣΠΑΘΑΡΗ.....	70
9. ΠΙΝΑΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ-ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ κ.ά. ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ	70
10. ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΗ – ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ.....	72

Προτάσεις για διδακτική αξιοποίηση του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος (2019-20)

I. Το Θεματικό «Έτος Ερωτόκριτου»... και τα σχολεία (2019-20)

Το 2019 ορίστηκε ως «Έτος Ερωτόκριτου» από το Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού, ύστερα από πρόταση που κατέθεσε η Περιφέρεια Κρήτης, με περαιτέρω στόχους να αναδειχτεί ο κρητικός πολιτισμός και να προωθηθεί το λογοτεχνικό έργο *Ερωτόκριτος* στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά της UNESCO.

Ο εορτασμός του έτους-αφιερώματος με εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις θα ολοκληρωθεί στο τέλος του 2020. Στο πλαίσιο της συνεργασίας της Περιφέρειας Κρήτης και της Περιφερειακής Διεύθυνσης Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης Κρήτης για το έτος Ερωτόκριτου, προγραμματίζεται, κατά το σχολικό έτος 2019-20, στα σχολεία Π/θμιας και Δ/θμιας Εκπαίδευσης, η υλοποίηση δράσεων, με επίκεντρο το λογοτεχνικό έργο *Ερωτόκριτος* του Βιτσέντζου Κορνάρου.

Στο πλαίσιο του σχολικού έτους-αφιερώματος (2019-20), παρουσιάζονται στη συνέχεια **ενδεικτικές προτάσεις για διδακτική αξιοποίηση του *Ερωτόκριτου* του Β. Κορνάρου στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση**, με κύρια προσδοκώμενα αποτελέσματα να δοθεί η ευκαιρία στους μαθητές και τις μαθήτριες, ανάλογα με την τάξη και την ηλικιακή ωριμότητά τους,

- να ασχοληθούν με το θαυμάσιο αυτό έργο της Κρητικής Αναγέννησης,
- να αναπτύξουν δεσμούς με τη γλωσσική και πολιτισμική παράδοση,
- να ανακαλύψουν δημιουργικά και να εκτιμήσουν την πολιτιστική κληρονομιά μέσα από τις διαχρονικές αξίες του έργου,
- ν' ανιχνεύσουν δημιουργικές συνθέσεις για έναν σύγχρονο πολιτισμό με αξίες ανθρωπιστικές,
- ν' αναπτύξουν δεξιότητες και ποικίλους γραμματισμούς
- να προσεγγίσουν διαθεματικά πλούτο συναφών θεμάτων (ιστορίας, γνωριμίας με τον τόπο/μνημεία εποχής, μαντινάδες/παραδοσιακή ποίηση, κ.ά.)

Όπως θα δούμε στη συνέχεια, ο Ερωτόκριτος μπορεί να αξιοποιηθεί στη Δ/θμια Εκπ/ση, με ποικίλους τρόπους, κάθε φορά βέβαια με προσαρμογή στην ηλικία και το μαθησιακό επίπεδο των μαθητών και των μαθητριών.

Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνουμε την ανάγκη για **έμφαση στην ποιότητα των εκπαιδευτικών στόχων και δράσεων**, ώστε να **διασωθεί η βαθύτερη σημασία και αξία του Ερωτόκριτου ως λογοτεχνικού έργου, με πλούτο γλωσσικό και πολιτισμικό, και να μην εκφυλιστεί η προσέγγισή του στο σχολείο σε ρηχές «δράσεις» χωρίς ουσία, που εντέλει δεν προάγουν τους σκοπούς του θεματικού έτους αφιερώματος.**

 Πριν προχωρήσουμε σε προτάσεις διδακτικής αξιοποίησης του Ερωτόκριτου στα σχολεία Δ/θμιας Εκπ/σης, ας δούμε μερικά εισαγωγικά στοιχεία για το έργο καθώς και μια συνοπτική επισκόπηση στις αξίες και στο πολιτισμικό πρότυπο που αναδεικνύονται μέσα από αυτό.

II. Εισαγωγικά για το έργο

Η υπόθεση

Το έργο χωρίζεται σε πέντε ενότητες (Α' - Ε')¹.

Α'. Η υπόθεση τοποθετείται στην αρχαία Αθήνα των προχριστιανικών χρόνων, όπου ζει ο βασιλιάς Ηράκλης με τη Γυναίκα του, Αρτέμη, και την όμορφη κόρη τους, Αρετούσα, που την ερωτεύεται κρυφά ο γιος του συμβούλου του βασιλιά, ο Ρωτόκριτος. Η νέα νιώθει συμπάθεια για τον άγνωστο τραγουδιστή (Ρωτόκριτο), ο οποίος της κάνει καντάδες τη νύχτα, χωρίς να θέλει να φανερώσει την ταυτότητά του, λόγω της κοινωνικής διαφοράς του με την βασιλοπούλα. Όταν ο Ρωτόκριτος ξενιτεύεται στον Έγριπο (Εύριπο, Χαλκίδα) για να ξεχάσει, η Αρετούσα, σε επίσκεψή της στον άρρωστο πατέρα του τυχαία ανακαλύπτει την ταυτότητα του άγνωστου τραγουδιστή κι όταν εκείνος επιστρέφει η αγάπη τους είναι αμοιβαία.

Β'. Ο ρήγας για να δώσει χαρά στη μελαγχολική κόρη του διοργανώνει ένα κονταροχτύπημα, όπου παίρνουν μέρος αφέντες κι αρχοντόπουλα από φημισμένα κάστρα, από διάφορους ελληνικούς

¹ Αλεξίου, Στ.(1995): *Β. Κορνάρος, Ερωτόκριτος*. Αθήνα: Εστία (Δ' ανατύπωση).

τόπους. Ο Ρωτόκριτος νικά και παίρνει το στεφάνι από το χέρι της βασιλοπούλας.

Γ'. Μετά τη νίκη του Ρωτόκριτου, η αγάπη της Αρετούσας μεγαλώνει. Η νένα της Αρετούσας, η Φροσύνη, και ο φίλος του Ρωτόκριτου, ο Πολύδωρος, μάταια τους συμβουλεύουν. Ο βασιλιάς Ηράκλης θυμώνει θεωρώντας θράσος του Ρωτόκριτου να του ζητήσει (μέσω του πατέρα του, Πεζόστρατου) την Αρετούσα σε γάμο και τον εξορίζει μακριά από την Αθήνα. Η Αρετούσα, πριν φύγει ο Ρωτόκριτος, τον αραβωνιάζεται κρυφά, ενώ αρνείται το προξενιό μέσω μαντατοφόρων από το βασιλόπουλο του Βυζαντίου και τελικά φυλακίζεται από τον πατέρα της μαζί με την παραμάνα της, που προσπάθησε να την υποστηρίξει.

Δ'. Ύστερα από μερικά χρόνια, οι Βλάχοι (βόρειος αντίπαλος) με τον βασιλιά τους εισβάλλουν και πολιορκούν την Αθήνα. Ο Ρωτόκριτος αγνώριστος, με μαυρισμένο πρόσωπο, έχοντας χρησιμοποιήσει ένα μαγικό υγρό, σώζει τον στρατό και τη ζωή του βασιλιά Ηράκλη. Εξασφαλίζει την τελική νίκη και την αποχώρηση των Βλάχων σκοτώνοντας σε μονομαχία τον ανεψιό του βασιλιά των Βλάχων, τον Άριστο, που ήρθε από τη Φραγκιά (τη λατινική Δύση).

Ε'. Αγνώριστος πάντα ο Ρωτόκριτος μεταφέρεται σοβαρά πληγωμένος στο παλάτι όπου τον περιποιούνται και τέλος γίνεται καλά. Δίνει ψεύτικο όνομα στον βασιλιά και η μόνη ανταμοιβή που δέχεται είναι να παντρευτεί τη φυλακισμένη Αρετούσα. Την επισκέπτεται στη φυλακή και τη δοκιμάζει με μια πλαστή ιστορία, ότι τάχα πέθανε ο Ρωτόκριτος και του έδωσε το δακτυλίδι, το οποίο η Αρετούσα αναγνώρισε και θρηνεί τον αγαπημένο της. Την επόμενη μέρα ο Ρωτόκριτος αποκαλύπτεται (παίρνοντας το μαγικό υγρό) και η Αρετούσα με χαρά δέχεται να τον παντρευτεί. Σαν παραμύθι με καλό τέλος, ο βασιλιάς συμφιλιώνεται με τον Ρωτόκριτο και γενική χαρά επικρατεί. Στον επίλογο, ο ποιητής δηλώνει θριαμβευτικά το όνομα, τη γενιά και την πατρίδα του. Γεννήθηκε στη Σητεία, παντρεύτηκε στο Κάστρο και θα πεθάνει όπου ορίσει ο Θεός.

❑ Το μυθικό σύμπαν του έργου

Οι χαρακτηριστικοί αναχρονισμοί του έργου, η συνύπαρξη αφενός της αρχαίας Αθήνας και του βασιλείου της Μακεδονίας και αφετέρου του Βυζαντίου, των Βλάχων και των Καραμανιτών, η αναφορά σε Φραγκιά (λατινική Δύση) αλλά η μη αναφορά σε Τούρκους, Ρωμιούς και Βενετούς φαινόταν περίεργα στους παλιούς μελετητές που νόμισαν ότι επρόκειτο ίσως για άγνοια του Β. Κορνάρου. Όμως, όπως αναδείχθηκε αργότερα (Αλεξίου, 1995, κβ'), στην πραγματικότητα οι τολμηροί αναχρονισμοί έγιναν με τη θέληση του ποιητή και αποσκοπούσαν στη σύνθεση **«ενός ποιητικού ιδανικού κόσμου, συστηματικά υπερχρονικού, τοποθετημένου στην ελληνική Ανατολή»**, σε

αντιστοιχία προς τον κόσμο των παραδόσεων της δυτικής Ευρώπης. Ο Κορνάρος πέτυχε την αριστοτεχνική αφομοίωση της αρχαιολατρικής τάσης της εποχής του (στοιχείου λόγιου) μέσα στον ζωντανό νεοελληνικό χαρακτήρα του έργου του (ό.π.).

❑ Συγγραφέας και χρονολογία συγγραφής

Θεωρείται πιθανό ότι ο βενετικής καταγωγής ευγενής Βιτσέντζος Κορνάρος του Ιακώβου (1553-1613/14) είναι αυτός που έγραψε τον *Ερωτόκριτο* ανάμεσα στα 1600 και 1610, λίγο πριν πεθάνει (σε ηλικία περίπου 60 χρονών), κι έτσι εξηγείται και η μακρά καθυστέρηση της έκδοσής του (Αλεξίου, 1995, ιδ', ιζ' κ.α.). Σύμφωνα με τα σημερινά δεδομένα έρευνας, τα βιογραφικά στοιχεία του ποιητή συμφωνούν με εκείνα που ο ίδιος λέει για τον εαυτό του, στον επίλογο του *Ερωτόκριτου*:

BITSENTZOS είν' ο ποιητής και στη γενιά ΚΟΡΝΑΡΟΣ,
(...)
Στη Στείαν εγεννήθηκε, στη Στείαν ενεθράφη,
Εκεί' καμε κ' εκόπιασεν ετούτα που σας γράφει.
Στο Κάστρον επαντρεύτηκε σαν αρμηνεύγει η φύση,
το τέλος του έχει να γενή² όπου ο Θεός ορίση. (στ.1543-1548)

❑ 1^η έκδοση

Ο *Ερωτόκριτος* κυκλοφόρησε όλον τον 17^ο αι. σε χειρόγραφα και τυπώθηκε για πρώτη φορά στα 1713 στη Βενετία στο τυπογραφείο Bortoli, με την επιμέλεια μορφωμένου Κρητικού, ο οποίος -όπως ο ίδιος έγραψε στον πρόλογο της έκδοσης- χρησιμοποίησε διάφορα χειρόγραφα για να επιλέξει τις εγκυρότερες γραφές (Αλεξίου, 1995, λβ'). Αντίτυπο της έκδοσης βρίσκεται στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη στην Αθήνα.

Ο *Ερωτόκριτος* έγινε το πιο αγαπητό ανάγνωσμα του ελληνικού λαού. Απλοί άνθρωποι στα χωριά ήξεραν (και ξέρουν ακόμη οι μεγαλύτεροι) μεγάλα μέρη ή και όλο το έργο και το τραγουδούσαν ακόμη και στις αγροτικές εργασίες, όπως στον τρύγο, καθώς συγκινούσε εκφράζοντας αξίες του παραδοσιακού πολιτισμικού προτύπου.

❑ Στίχοι, Γλώσσα

Ο *Ερωτόκριτος* είναι γραμμένος σε ιαμβικούς δεκαπεντασύλλαβους ομοιοκατάληκτους στίχους.

Ο Γιώργος Σεφέρης (1974)³ έγραψε χαρακτηριστικά:

«Ο *Ερωτόκριτος* είναι ένα πολύ μακρύ ποίημα. Έχει δέκα χιλιάδες πενήντα δύο στίχους. Και όμως είναι ποίημα χωρίς ρητορεία. Κάποτε, πραγματικά

² Διατηρείται η ορθογραφία της έκδοσης που επιμελήθηκε ο Στ. Αλεξίου: Β. Κορνάρος Ερωτόκριτος (Αθήνα, Εστία, 1995, Δ' ανατύπωση).

³ Σεφέρης, Γ. (1974). *Δοκιμές Α'*. Αθήνα: Ίκαρος [βλ. «Ερωτόκριτος», σελ. 268-323. Γράφτηκε το 1946, αλλά περιέχεται στην προαναφερόμενη έκδοση.]

τραβάει του μάκρους. Αλλά το μάκρος δεν οφείλεται στην επισώρευση λέξεων ή φράσεων χωρίς περιεχόμενο, που είναι μονάχα θόρυβος, μήτε στις ρηματικές υπερβασίες του αντικειμένου που έχει να εκφράσει ο ποιητής. Οφείλεται στις επαναλήψεις που, καθώς νομίζω, αισθάνεται τον εαυτό του υποχρεωμένο να κάνει. Λέω αισθάνεται τον εαυτό του υποχρεωμένο να κάνει, γιατί έχω την εντύπωση ότι αυτές οι επαναλήψεις γίνονται "κατ' απαίτησιν του κοινού". Είναι με κάποιον τρόπο "μπιζαρίσματα". Στο κονταροχτύπημα λ.χ. παρουσιάζει δεκατέσσερις αρχοντόπουλους που χτυπιούνται. Και το κονταροχτύπημα του καθενός με τον αντίπαλό του περιγράφεται πάντα με την ίδια φροντίδα της λεπτομέρειας. Αν οι αρχοντόπουλοι ήταν οι μισοί, δε θα πάθαινε τίποτε το ποίημα. Το ίδιο μπορεί να πει κανείς για τους διαλόγους της Αρετούσας με τη νένα Φροσύνη. Το ίδιο και για άλλα. Όλα αυτά θα ήταν καλύτερα να περιοριστούν. Τέτοιες κρίσεις είναι αυτονόητες για τον σημερινό αναγνώστη, που διαβάσει γρήγορα ένα βιβλίο κι ύστερα το πετά. Αλλά για τους πρώτους αναγνώστες, το διάβασμα ή το άκουσμα ενός ποιήματος σαν τον Ερωτόκριτο ήτανε μια γοητεία. Και η γοητεία αρέσκεται στην επανάληψη. Είναι η ίδια φύση με τη μαγική επωδό. Μια γοητεία που έπρεπε να κρατήσει πολλές βραδιές, ίσως τις βραδιές ενός ολόκληρου χειμώνα. Όταν τέλειωνε το ποίημα, το ξανάπαιρναν από την αρχή. Στο τέλος το μάθαιναν απέξω. Η επανάληψη, κοιταγμένη από αυτή την πλευρά, μοιάζει να είναι μέσα στη φύση των πραγμάτων. Ήτανε μέσα στην ψυχή του ακροατή ή του αναγνώστη, που την περίμεναν προτού μιλήσει ο ποιητής.

Και ο ποιητής την εποχή εκείνη δεν ήταν, όπως οι σημερινοί, χωρισμένος από το κοινό του, ήτανε σύμφωνος με τους άλλους ανθρώπους.

Ο ποιητής του Ερωτόκριτου ξέρει να αφηγηθεί και, όταν χρειάζεται, ξέρει να ξεδιπλώσει τη δύναμη του πάθους. Αλλά ο χαρακτήρας του είναι να μιλά "με γνώση και με τρόπο". Δεν έχει συμπάθεια για τα "μεγάλα φτερουγίσματα", όπως συνηθίσαμε να λέμε από την εποχή του ρομαντισμού: Απ' ό,τι κάλλη έχει άνθρωπος, τα λόγια 'χουν τη χάρη να κάνουνσι κάθε καρδιά παρηγοριά να πάρει, κι οπού κατέχει να μιλεί με γνώση και με τρόπο, κάνει να κλαΐσιν και γελοῦ τα μάτια των ανθρώπων. (Α 887-90)

Όταν δε χρειάζεται να ξεσπάσει, προτιμά να βηματίζει, και ο βηματισμός του αυτός, όπως κάθε βηματισμός, είναι ένας τρόπος αλυσιδωτός, ο ένας κρίκος βασιέται από τον άλλον και τον επαναλαμβάνει. Γι' αυτό, φαντάζομαι, παρατηρούμε ένα είδος εμπειρισμό στην πρόοδο του ποιήματος. Δεν εννοώ με τούτο πως ο ποιητής γίνεται κάποτε πεζός. Υπάρχει ένας ποιητικός βηματισμός, ένας ίσος και χαμηλός τόνος που είναι από τα πιο χαριτωμένα πράγματα που μας προσφέρει η ποίηση. Είναι αυτό που θα λέγαμε στη μουσική το ρετσιτατίβο.» (Σεφέρης, 1974:284-286)

Ο Σεφέρης (1974 [1946]) παρατηρεί πως η γλώσσα του Ερωτόκριτου είναι η γλώσσα του κρητικού λαού. Ο ποιητής «δίνει την εντύπωση ότι τον σηκώνει η γλώσσα και τον οδηγεί, όπως ένας κολυμπητής που κολυμπά σ' ένα ποτάμι, σύμφωνα με το ρέμα. Δεν παλεύει με τη γλώσσα, όπως όλοι μας παλεύουμε από τα χρόνια του Σολωμού. Δεν έχει καμιά αμφιβολία ότι η φωνή του είναι η σωστή και δεν ξεχωρίζει από τη φωνή των άλλων.» (σ.

296-297). Και σε άλλες νεότερες μελέτες αναγνωρίζεται ότι η γλώσσα του Ερωτόκριτου είναι το κρητικό ιδίωμα (ειδικότερα, της Αν. Κρήτης, λόγω της καταγωγής του ποιητή από τη Σητεία) της εποχής του ποιητή, έστω κι αν υπάρχουν κάποιες «παρεμβάσεις» από τον ποιητή.

III. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους)

Οι πολιτισμικοί κώδικες του Ερωτόκριτου παραπέμπουν στο νεοελληνικό πολιτισμικό πρότυπο, το οποίο διαμορφώνεται περνώντας από τη βυζαντινή στη νεοελληνική πολιτισμική φάση (Καψωμένος, 1991· 1993· 2012^α). Αυτό σημαίνει ότι **πέρα από τις όποιες επιδράσεις από ξένα έργα της δυτικής αναγέννησης⁴**, οι αξίες και γενικότερα το πολιτισμικό πρότυπο του Ερωτόκριτου εκφράζουν τον νεοελληνικό πολιτισμό που διαμορφώνεται μετά τα βυζαντινά χρόνια, την εποχή της Κρητικής Αναγέννησης. **Εντοπίζοντας λοιπόν την πολιτισμική εντοπιότητα του έργου, μπορούμε σήμερα να αντλήσουμε αξίες διαχρονικές, με γνώμονα τη διαμόρφωση ενός σύγχρονου πολιτισμού με αξίες ανθρωπιστικές και με ισορροπία σχέσεων ανθρώπου-φύσης.**

Οι ίδιοι οι στίχοι εκφράζουν και συμπυκνώνουν αξίες και αντιλήψεις που μπορούν οι μαθητές και οι μαθήτριες να εντοπίσουν και περαιτέρω να σχολιάσουν με σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους (π.χ. εργασία σε ομάδες, δημιουργική γραφή, παιχνίδι ρόλων/δραματοποίηση, εικαστικές δημιουργίες κ.ά. που προτείνονται στη συνέχεια)⁵.

Ας δούμε μερικά βασικά τεκμήρια πολιτισμικής εντοπιότητας και το πολιτισμικό πρότυπο που απηχείται, μέσα από στίχους του έργου (Καψωμένος, 2011, 2012^α, 2012^β):

⁴ Ο Γ. Σεφέρης («Ερωτόκριτος» [1946], *Δοκίμες Α'*, Αθήνα: Ίκαρος, 1974) πολύ χαρακτηριστικά αρνείται ότι ο Ερωτόκριτος «αμαρτάνει κατά δουλικήν μίμησιν της ιταλικής φιλολογίας» και ότι «στερείται τελείως... εθνότητας και τοπικού χρωματισμού», όπως υποστήριζαν ορισμένοι λόγιοι. Ο Σεφέρης επισημαίνει ότι «επιδράσεις» παρατηρούνται σε όλα τα έργα της εποχής της Αναγέννησης, σε όλες τις χώρες, καθώς η περίοδος αυτή «*μας δείχνει μια καταπληκτική διασταύρωση των πνευματικών ρευμάτων ανάμεσα στους αιώνες και στους τόπους*», αλλά «είναι συνάμα και η περίοδος που θεμελιώνει τις μεγάλες εθνικές λογοτεχνίες των ευρωπαϊκών χωρών» (σ. 302), και τονίζει ότι με τον Ερωτόκριτο «*θεμελιώθηκε η εθνική λογοτεχνία του Ελληνισμού*.» (σ.303). Βλέπει τον Ερωτόκριτο ως «έπος της ελληνικής ακρογιαλιάς», «**να μεταλλάξει το ρομάντζο της ιπποσύνης σε μια ιστορία των καημών της Ρωμιοσύνης**» (σ. 317).

⁵ Βλ. παρακάτω ενδεικτικές προτάσεις διδακτικής αξιοποίησης του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου στη Δ/θμια Εκπ/ση.

□ **Η κυκλική σύλληψη του χρόνου και τα πολιτισμικά συμφραζόμενα.**

- α. Στην εισαγωγή, το ποίημα αρχίζει με τους στίχους:

*Του κύκλου τα γυρίσματα που ανεβοκατεβαίνουν
και του τροχού που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν,
και του καιρού τ' αλλάματα που αναπαημό δεν έχουν,
μα στο καλό κ' εις το κακό περιπατούν και τρέχου [...]*

Μέσα από το σχήμα του κύκλου εικονοποιείται μια κυκλική αντίληψη για τον χρόνο, όπου το καλό και το κακό, η ευόδωση και η επιδείνωση των πραγμάτων επανέρχονται εναλλακτικά στη ζωή των ανθρώπων και των κοινωνιών. Είναι σημαντικό ότι ενώ στη μεσαιωνική ηθικοδιδασκτική παράδοση παρόμοιες αναφορές οδηγούν συνήθως στην κοινοτοπία για τη ματαιότητα των ανθρωπίνων, στον *Ερωτόκριτο* η ιδέα του τροχού της τύχης **συνδυάζεται πάντα με ένα θετικό δίδαγμα ελπίδας για ευόδωση των προσδοκιών ή για ίαση των δεινών** (Καψωμένος, 2012^α:64).

- β. Επίσης, σε επόμενους στίχους της εισαγωγής ο (ετεροδιηγητικός) αφηγητής συμπληρώνει:

*Κι όποιος του πόθου εδούλεψε εισέ καιρό κιανένα
ας έρθει για ν' αφουγκραστή ό,τι 'ναι εδώ γραμμένα,
να πάρη ξόμπλι κι αρμηνειά, βαθειά να θεμελιώνη,
πάντα σ' αμάλαγη φιλιάν, οπού να μην κομπώνη·
Γιατί όποιος δίχως πιβουλιά τον πόθο του ξετρέχει εις την αρχή
α βασανιστή, καλό το τέλος έχει.*

[Ερωτόκριτος, Α 11-16]

Μέσα από τη σύνδεση παρελθόντος-παρόντος και την κυκλική εναλλαγή εποχών και περιστάσεων, **προβάλλεται η εμπειρία της ζωής ως παράδειγμα προς μίμηση ή αποφυγή⁶.**

- γ. Αυτή **η κυκλική σύλληψη του χρόνου** (α., β.), που αναγνωρίζεται και σε μαντινάδες της ανατολικής Κρήτης, **αποτελεί συστατικό στοιχείο του τοπικού παραδοσιακού πολιτισμού** (Καψωμένος, 2012^α:65). Όπως έχει επισημανθεί, η κυκλικότητα του χρόνου και η μεταβλητότητα της τύχης τροφοδοτεί, στον λαϊκό παραδοσιακό πολιτισμό, όχι την

⁶ Για περισσότερα ανάλογα χαρακτηριστικά παραδείγματα στίχων βλ. Καψωμένος, 2012, σελ. 64-65

αντίληψη της ματαιότητας **αλλά, αντίθετα, τη διάθεση του ανθρώπου να χαρεί τις αξίες της ζωής όσο του προσφέρονται** (Καψωμένος, 2012^α:66).

- δ. **Ο κυκλικός χρόνος** και η μεταβλητότητα της τύχης συνάπτεται και με ένα άλλο χαρακτηριστικό στοιχείο, **την αντίληψη του τραγικού**. Πρόκειται για τη **συνύπαρξη των αντιθέτων**, που εμφανίζεται με έμφαση στα έργα της Κρητικής Λογοτεχνίας, σε βαθμό που να θέτει υπό αίρεση τη λογική αρχή του ασυμβίβαστου. Η διαδοχή ή η εναλλαγή των ακραίων καταστάσεων που συναρτάται με την κυκλικότητα της τύχης συνδέεται με την αντίληψη της συνύπαρξης των αντιθέτων (Καψωμένος, 2012^α:66-67): π.χ.

Και ό,τι 'ναι σήμερα πρικύ ταχιά ' ναι σαν το μέλι (Γ 1642)

Γυρίζει ο πόθος σ' όργητα κ' η μάχη εις καλοσύνη (Γ 1298)

*Τα δυνατά απαλύνανσι, τ' ανήμπορα εμπορέσα
κ' έχασαν οι λογαριασμοί, τα σφάλματα εκερδέσα* (Γ 1283-84)

Ανάλογους εκφραστικούς και σημασιακούς τόπους συναντάμε και στις τραγωδίες και κωμωδίες του Κρητικού Θεάτρου αλλά και στις μαντινάδες, πράγμα που τεκμηριώνει την ύπαρξη μιας ποιητικής παράδοσης που απηχεί πολιτισμικές αντιλήψεις (Καψωμένος, 2012^α:68).

Συνοπτικά, στον Ερωτόκριτο και σε άλλα έργα της κρητικής λογοτεχνίας αλλά και στη μαντινάδα, που εκφράζει τον λαϊκό παραδοσιακό πολιτισμό, εμπεριέχεται ένας δεσπόζων άξονας σημασίας που αφορά στην ιδέα ότι η **συνύπαρξη των αντιθέτων, δηλαδή η αντιφατικότητα είναι συστατικό της δομής του κόσμου**. Η συγκλονιστική εμπειρία των ενδοκειμενικών ηρώων βεβαιώνει ότι ακόμη και τα πιο ασυμβίβαστα πράγματα μπορούν να συνυπάρχουν, το ένα βγαίνει από το άλλο, το ένα προκαλεί το άλλο (Καψωμένος, 2012^α: 69).

Σημαντική είναι η σημασιακή και πολιτισμική προέκταση: Η πίστη στον ορθό λόγο και στη φρόνηση είναι γνώρισμα της αναθεωρητικής κουλτούρας της Αναγέννησης που αντιπαρατίθεται έτσι στον μεσαιωνικό μυστικισμό. Ωστόσο, τα έργα της Κρητικής Λογοτεχνίας εκφράζουν ένα σύστημα αντίληψης και σημασιοδότησης του κόσμου πολύ πιο σύνθετο απ' αυτό της τυπικής λογικής και του αυστηρού ορθολογισμού, «**ένα σύστημα**

που περιλαμβάνει τη δυνατότητα σύζευξης των αντιθέτων, δηλ. την υπέρβαση της αρχής της αντίφασης.»⁷ Η υπέρβαση αυτή θα αποτελέσει στη συνέχεια ένα από τα διακριτικά γνωρίσματα του τοπικού πολιτισμικού συστήματος», δηλαδή ένα «τεκμήριο πολιτισμικής εντοπιότητας». Το αρχέτυπο του κύκλου «ως επαναλαμβανόμενη αδιέξοδη διαδικασία, παραπέμπει στον κλοιό της μοίρας και τροφοδοτεί την αντίληψη του νεοελληνικού τραγικού» (Καψωμένος, 2012^α:69).

□ Η αντίληψη για τη σχέση «άτομο-κοινωνία = φύση-πολιτισμός» και τα πολιτισμικά συμφραζόμενα

Ένα άλλο τεκμήριο πολιτισμικής εντοπιότητας είναι η αντίληψη για τη σχέση «άτομο-κοινωνία = φύση-πολιτισμός».

Υπάρχει **διαφορά ως προς την προτεραιότητα των αξιών στη συνάρτηση αυτή, ανάμεσα στον δυτικό πολιτισμό και τον παραδοσιακό λαϊκό νεοελληνικό πολιτισμό.**

Ενώ, δηλαδή, σύμφωνα με τους θεωρητικούς του πολιτισμού, η **Αναγέννηση** χαρακτηρίζεται από την επιλογή της προτεραιότητας των ατομικών αξιών απέναντι στις κοινωνικές αξίες (Καψωμένος, 1993:61-73) καθώς και του πολιτισμού απέναντι στη φύση, επιλογή που θα σφραγίσει την κατεύθυνση του δυτικού αστικού πολιτισμού, στον Ερωτόκριτο καθώς και στο δημοτικό τραγούδι αναδεικνύεται σχέση ισορροπίας και αρμονίας μεταξύ ανθρώπου-φύσης-κοινωνίας-κουλτούρας, που απηχεί την παραδοσιακή ελληνική κουλτούρα, και μάλιστα στην κρητική εκδοχή της, και γενικότερα το μεσογειακό πολιτισμικό πρότυπο. (Καψωμένος, 2012^α: 70-76)

Ειδικότερα:

α. Μέσα από μεταφορές αλλά και εικόνες αναγνωρίζεται ευδιάκριτα η **αναλογία ανθρώπινου – φυσικού**. Π.χ. εικόνα που βασίζεται στην αναλογία πουλάκι=Αρετούσα. (Β 539-546) (Καψωμένος, 2012^α: 71).

⁷ Ο Γ. Σεφέρης (1974, «Ερωτόκριτος», Δοκίμες Α', Αθήνα: Ίκαρος) έχει επισημάνει τη σύγκρουση και τη συμφιλίωση των αντιθέτων στον Ερωτόκριτο: «Τι βλέπει ο ποιητής του Ερωτόκριτου; Τη σύγκρουση της ορμής της νιότης και του ερωτικού πάθους, με τη φρόνηση τις οδύνες του πάθους, και, στο τέλος, τη συμφιλίωση και το συμβιβασμό των δυο αυτών αντίθετων δυνάμεων.» (σ. 290)

Και παρακάτω : «(...) στην πρόοδο των συναισθημάτων και των καταστάσεων: πάντα το αντίθετο με το αντίθετο· η θέση και η άρση, η θέση και η άρση: φρόνηση-πάθος, σιγανό-γρήγορο, νερό-φωτιά, σκοτάδι-φως, ασκήμια-ομορφιά, κρύο-ζεστό, αποχωρισμός-σμίξιμο, κατάρτες-ευκές... Θα μπορούσα να προσθέσω άπειρα τέτοια παραδείγματα.» (σ.291)

β. Ως θεματικό στοιχείο της αφήγησης η **φύση μετέχει στα ανθρώπινα** (π.χ. στις χαρές) και υπάρχει στενή σχέση ανθρώπου-φύσης. Π.χ. Ε769-782 (Καψωμένος, 2012:71).

γ. Η **φύση γίνεται το πρότυπο των ανθρώπινων αξιών**, δηλ. δεν υπάρχει διάσταση φυσικών και ηθικών αξιών. Π.χ. «σαν τ' αρμηνεύγει η φύση» (Ε974), «Έρωτας τ' αρμηνεύγει» (Γ 405) κ.ά. «Δυιστικού τύπου αντιδιαστολές, «φυσικό=ύλη vs. ηθικό=πνεύμα», ούτε σαν υποψία δεν υπάρχουν στον Ερωτόκριτο.» (Καψωμένος, 2012^α:72). Η **αρμονική σχέση φύσης-πολιτισμού συνιστά δομικό στοιχείο του έργου**. Η αντιπαράθεση που υπάρχει στην αρχή του μύθου και ορίζει την εξέλιξή του είναι η σύγκρουση ανάμεσα στις φυσικές αξίες (ερωτικό ένστικτο, ένστικτο εξατομίκευσης) και στις κοινωνικές αξίες (κοινωνικό δίκαιο, απαγορευτικές συμβάσεις). Μέσα από την δράση **διακρίνεται μια πορεία από την αντίθεση (αρνητικό: αντεστραμμένα περιεχόμενα) στην εναρμόνιση (θετικό: αποκατεστημένα περιεχόμενα)** (Καψωμένος, 2012^α:72) Μέσα από τη διαλεκτική εξέλιξη του μύθου **οι φυσικές αξίες (άτομο=φύση) επιβάλλονται στο τέλος ως αξίες κοινωνικές**. Αλλά αυτό γίνεται **χωρίς να ανατραπεί το κοινωνικό δίκαιο**. Οι δυο ερωτευμένοι, Ερωτόκριτος και Αρετούσα, ενώνονται μόνον αφού υπερκεραστεί η αντίθεση με το κοινωνικό δέον. Η Αρετούσα εξισορροπεί την παράβαση της εντολής του ρήγα με μόνιμη δικαιολογία τη μεγάλη της αγάπη για τους γονείς της. Ο Ερωτόκριτος στους ηρωικούς αγώνες του δεν στρέφεται κατά του ρήγα, αλλά λειτουργεί ως ήρωας-πρόμαχος του δημοτικού τραγουδιού, δηλ. προστατεύει τη χώρα του ρήγα που απειλούν οι εχθροί (οι Βλάχοι).

Τελικό κριτήριο για όλες τις αξίες είναι η ανθρώπινη κοινότητα, σε μια θαυμαστή ισορροπία ατομικού-συλλογικού (Καψωμένος, 2012:73).

δ. Η στενή συνάρτηση φυσικού και ηθικού κώδικα φαίνεται και στο ανθρώπινο ιδεώδες που ενσαρκώνουν οι ήρωες, το οποίο ορίζεται από τη σύνθεση ομορφιάς (φυσικές αξίες) και αρετής (ηθικές αξίες).

Χαρακτηριστική, ήδη στην αρχή του έργου, είναι η περιγραφή της Αρετούσας:

Ήρχισε κι εμεγάλωνε το δροσερό κλωνάρι

κ' επλήθαινε στην ομορφιά, στη γνώση και στη χάρη (Α 57-58)

ήτονε τσ' αρετής πηγή και τσ' αρχοντιάς η φλέγα. (Α 82)

Συνοπτικά: «Ο πιο στερεότυπος και χαρακτηριστικός συνδυασμός είναι της **ομορφιάς με την αρετή**. Η ομορφιά αντιστοιχεί στις φυσικές αξίες, η αρετή στις ηθικές. Και με μια εύλογη αναγωγή, οι **φυσικές αξίες συνοψίζονται στο κάλλος και οι ηθικές στο αγαθό** (Καψωμένος, 2012^α: 74).

Επιπλέον, αξίζει να σημειώσουμε ότι η λέξη «**χάρη**» συναντάται στον *Ερωτόκριτο* ως γλωσσικός όρος που **αναδεικνύει την αλληλοσυνάρτηση κάλλους και αγαθού (φυσικών και ηθικών αξιών)**. Πιο συγκεκριμένα, σε μερικές περιπτώσεις εμφανίζεται ως ουδέτερος όρος (της ομορφιάς η χάρη, της αντρειάς η χάρη) και σε άλλες περιπτώσεις ως όρος που άλλοτε σημαίνει ομορφιά κι άλλοτε αρετή, συμπληρώνοντας, αντίστοιχα, το «**κάλλος**» ή το «**αγαθό**». Π.χ. «*αντρειά και χάριν έχει*» [=κάλλος], «*όλες τσι χάρες* [=αρετές] *κι ομορφιές*».

Έτσι, στο επίπεδο της γλωσσικής λειτουργίας δηλώνει την αλληλοσυνάρτηση κάλλους και αγαθού, δηλαδή την αλληλοσυνάρτηση φυσικών και ηθικών αξιών. Με άλλα λόγια, κατά την αντίληψη αυτή, **το ωραίο είναι ασυμβίβαστο με το κακό και το αγαθό με το άσχημο**. «Κριτήριο του αγαθού είναι το αισθητικό· κριτήριο του ωραίου είναι το ηθικό» (Καψωμένος, 2012: 74).

- ε. Στη βάση των προηγούμενων, ο κόσμος του Ερωτόκριτου δεν έχει μεταφυσική διάσταση, αλλά δεν στερείται πνευματικότητας. Η συνύπαρξη και αλληλοσυνάρτηση φυσικών και ηθικών αξιών φανερώνει άλλη μια διάσταση του κώδικα: την πνευματική υπόσταση του υλικού κόσμου. Πρόκειται δηλαδή για έναν **ενιαίο κόσμο**, ένα «**σύμπαν μονιστικό**» (Καψωμένος, 2012: 75). Το κοσμοείδωλο αυτό του Ερωτόκριτου συναντάται και ως προς αυτό το σημείο με το κοσμοείδωλο του δημοτικού τραγουδιού, «*όπου η θεότητα εμφανίζεται στη φύση, όπου ο Κάτω κόσμος ανήκει στο ενδοκοσμικό σύμπαν, ως το αρνητικό του Απάνω κόσμου*» Στους στίχους για τον θάνατο του Άριστου (Δ 1995-98) εντυπωσιακή είναι η απήχηση της γνωστής κρητικής παραλλαγής από τον θάνατο του Διγενή και στα δυο, αναφέρεται η (χαρακτηριστική του ενιαίου σύμπαντος) πάλη με τον Χάρο, όπου ο ήρωας υπερασπίζεται τις αξίες της ζωής, αξιώνοντας την επίγεια αθανασία (ό.π.).

❑ Το πολιτισμικό πρότυπο του Ερωτόκριτου

Στη συνέχεια των αντιλήψεων που εντοπίσαμε, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον και επίκαιρο **να αναδείξουμε τα πολιτισμικά συμφραζόμενα του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου**⁸, αφενός υπό την προβληματική της πολιτισμικής μας αυτογνωσίας (ως μικρού λαού, την εποχή της παγκοσμιοποίησης, όπου τείνουν να επικρατούν τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά που επιβάλλονται από τους οικονομικά ισχυρούς) και αφετέρου υπό την προοπτική της αναζήτησης αξιών για αναμόρφωση του σύγχρονου πολιτισμού, με γνώμονα αξίες ανθρωπιστικές και αρμονική συνύπαρξη «ατόμου-κοινωνίας» και «φύσης-πολιτισμού» (Καψωμένος, 2002, 2008, 2011, 2012^α, 2012^β, 2016 · Καλοκύρη, 2011, 2013, 2016, 2017)⁹.

Συνοπτικά, σημειώνονται τα ακόλουθα.

Όπως είδαμε, μέσα από τον *Ερωτόκριτο* εκφράζεται μια «κυκλική σύλληψη του χρόνου», η οποία αναγνωρίζεται και μέσα από μαντινάδες (που απηχούν τη λαϊκή κουλτούρα). Αυτή η κυκλική αντίληψη του χρόνου αποτελεί *διακριτικό γνώρισμα* του τοπικού παραδοσιακού πολιτισμού (*τεκμήριο* πολιτισμικής εντοπιότητας) (Καψωμένος, 2012^α), με προεκτάσεις στο επίπεδο των αξιών.

⁸ Διευκρινίζεται ότι εδώ ανιχνεύουμε τους σημασιολογικούς – πολιτισμικούς κώδικες του Ερωτόκριτου, ώστε ως Εκπαιδευτικοί, ως μορφωμένοι ενήλικοι, να γνωρίζουμε και να αξιοποιούμε τα πολιτισμικά συμφραζόμενά του. Περαιτέρω, η διδακτική αξιοποίηση αυτών των γνώσεων χρειάζεται κατάλληλο εκπαιδευτικό σχεδιασμό, με κατάλληλες κατά περίπτωση συμμετοχικές/ενεργητικές εκπαιδευτικές τεχνικές, ανάλογα με την ηλικία και τις μαθησιακές ικανότητες των μαθητών/τριών μας, και οπωσδήποτε αποφυγή δασκαλοκεντρικής «εισήγησης», που φέρει εντελώς αντίθετα αποτελέσματα (πλήξη, δυσφορία μαθητών/-τριών αντί για συγκίνηση, διάδραση και δημιουργικό προβληματισμό...).

⁹ Η πολιτισμική αυτογνωσία ιδιαιτέρως των «μικρών λαών» είναι ζήτημα σημαντικό στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, καθώς μια «μαζοποιητική» κουλτούρα ρίχνει στη λήθη ή εμπορευματοποιεί φολκλορικά και αδρανοποιεί παραδόσεις και αξιακά πρότυπα που θα μπορούσαν γόνιμα να συμβάλουν στην ποιοτική αναμόρφωση του πολιτισμού (Καλοκύρη, 2017:530). Ο Ε.Γ. Καψωμένος σε πολυάριθμες μελέτες του για την ελληνική λογοτεχνία (δημοτικό τραγούδι, μαντινάδες, έργα Ελλήνων ποιητών και πεζογράφων -καθώς και σε συγκρίσεις με ξένη λογοτεχνία) έχει αναδείξει **διακριτικά γνωρίσματα της νεοελληνικής κουλτούρας και της σχέσης της με ένα ευρύτερο μεσογειακό πολιτισμικό μοντέλο, με χαρακτηριστικά την κυκλική σύλληψη του χρόνου και την εξισορρόπηση των σχέσεων ατόμου-κοινωνίας και φύσης-κουλτούρας**. Ενδεικτικά παραπέμπουμε σε μερικές μελέτες του (βλ. και βιβλιογραφικές αναφορές). Η προβληματική της ανίχνευσης της πολιτισμικής μας φυσιογνωμίας και της αναζήτησης διαχρονικών και διανθρώπινων αξιών στο πνεύμα της αναμόρφωσης του σύγχρονου πολιτισμού με γνώμονα ανθρωπιστικές αξίες και σχέσεις αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπων-φύσης τίθεται και στις εργασίες που παραπέμπουμε (βλ. Καλοκύρη, ό.π. και βιβλιογραφικές αναφορές στο τέλος).

Ειδικότερα, η κυκλικότητα του χρόνου και η μεταβλητότητα των καταστάσεων συνδέονται στον *Ερωτόκριτο* με ελπίδα για υπέρβαση των δεινών και ευόδωση των προσδοκιών, ενώ παράλληλα, μέσα από τη σύνδεση παρελθόντος-παρόντος προβάλλεται η εμπειρία ζωής ως παράδειγμα προς μίμηση ή αποφυγή. Έτσι, ο Ερωτόκριτος και η παραδοσιακή λαϊκή κουλτούρα (που εκφράζεται μέσα από αυτόν και που αναγνωρίζεται και στις μαντινάδες) **διαφοροποιούνται από την κοινότοπη μεσαιωνική αντίληψη για τη ματαιότητα της ζωής**. Διακρίνεται στον Ερωτόκριτο (όπως και στις κρητικές μαντινάδες) το νεοελληνικό πολιτισμικό πρότυπο, με χαρακτηριστικά γνώρισμά του την κατάφαση της ζωής, της ελπίδας, του αγώνα «δίχως πιβουλιά» (Α15) και της αισιοδοξίας μπροστά στα εμπόδια.

Ακόμη, η αντίληψη του κυκλικού χρόνου, καθώς συνδέεται με τη διαδοχή ή εναλλαγή ακραίων/αντίθετων καταστάσεων, συνάπτεται με την **αντίληψη της συνύπαρξης των αντιθέτων**, που αναγνωρίζεται **ως η βάση του νεοελληνικού τραγικού** (Καψωμένος, 2012^α:69, κ.α.). Η ήρεμη αποδοχή της τραγικότητας του κόσμου -συνδεδεμένη με την κυκλική σύλληψη του χρόνου και τα συναγόμενά της- αναγνωρίζεται σε νεότερα και σύγχρονα ελληνικά και κυπριακά λογοτεχνικά έργα (Καψωμένος, 2012^β:218, κ.α.), απηχώντας μια μεστή, φιλοσοφημένη οπτική για την ζωή και τον κόσμο, που διαφέρει από την υποταγή χωρίς αγώνα αλλά και την αλαζονική επιδίωξη της κατάκτησης/υποταγής των άλλων (ιδεολογήματα που δεν ωφελούν στη συνύπαρξη των λαών και στον πολιτισμό).

Στον Ερωτόκριτο (όπως και στις μαντινάδες που εκφράζουν τον παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό), η αντιφατικότητα αναδεικνύεται σε συστατικό της δομής του κόσμου. Αυτό το σύστημα αντίληψης και σημασιοδότησης του κόσμου περιλαμβάνει *τη δυνατότητα σύζευξης των αντιθέτων*, δηλαδή **την υπέρβαση της αρχής της αντίφασης**. Διακρίνεται έτσι μια **διαφορά αντίληψης/σύλληψης** του κόσμου ανάμεσα στην **κουλτούρα της πολιτισμικής εντοπιότητας** (που εκφράζεται μέσα από τον *Ερωτόκριτο* και τις μαντινάδες) και στην **κουλτούρα της Αναγέννησης στο δυτικό κόσμο**, στην κατεύθυνση της οποίας αναπτύχθηκε στη συνέχεια ο δυτικός πολιτισμός.

Η κουλτούρα της Αναγέννησης, στην προσπάθεια για απομάκρυνση από τον μεσαιωνικό μυστικισμό και υποστήριξη της προόδου με βάση τη λογική, ώθησε στην κατεύθυνση προς μια σύλληψη του κόσμου που στηρίζεται στην **τυπική λογική και στον αυστηρό ορθολογισμό, γνώρισματα που χαρακτηρίζουν την κουλτούρα του δυτικού κόσμου** (Καψωμένος, 2002, 2011, 2012^α, 2012^β). Η σύλληψη του χρόνου, αντίστοιχα, ορίζεται γραμμική, στην

κατεύθυνση μιας διαρκούς ανέλιξης, «προόδου», που ωστόσο στον δυτικό πολιτισμό συνδέεται και με προβλήματα ανταγωνισμού και καταστροφής της φύσης.

Στο **πρότυπο της πολιτισμικής εντοπιότητας** (στο κρητικό και ευρύτερα στο παραδοσιακό ελληνικό και μεσογειακό πρότυπο πολιτισμού), υπερβαίνεται η αυστηρή διάζευξη που θεμελιώνει τον άκρατο ορθολογισμό και αναγνωρίζεται η δυνατότητα συνύπαρξης των αντιθέτων, αντίληψη που αποδέχεται **το συναίσθημα** και το ενδοκοσμικό θαύμα (σε αντίθεση με τον δυτικό «ρασιοναλισμό»).

Παράλληλα με την κυκλική αντίληψη του χρόνου, **σημαντικό τεκμήριο πολιτισμικής εντοπιότητας** αποτελεί και η αντίληψη για **ισορροπία και αρμονία του ανθρώπου με τη φύση, την κοινωνία και τον πολιτισμό**. Φυσικές και ηθικές αξίες (κάλλος και αγαθό) αλληλοσυναρτώνται στον κόσμο του Ερωτόκριτου καθώς και στον τοπικό παραδοσιακό λαϊκό πολιτισμό. Μάλιστα, με τον γάμο του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας, που γίνεται μετά την «αναγνώριση» και «αποδοχή» της θέλησης των δυο νέων από τον βασιλιά, **οι φυσικές αξίες επιβάλλονται ως κοινωνικές αξίες, γεγονός που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως ένα είδος υπέρβασης της αντίθεσης ατόμου/κοινωνίας (στην αρχική αφηγηματική ακολουθία), δηλαδή ως συμφιλίωση ατόμου-κοινωνίας και αποκατάστασης της ισορροπίας μεταξύ φύσης και κουλτούρας (στην τελική αφηγηματική ακολουθία)** (Καψωμένος, 1980:229, 1986:164-181).

Τα πολιτισμικά συμφραζόμενα της αντίληψης για ισορροπία των σχέσεων φύσης – πολιτισμού μπορούμε να εκτιμήσουμε καλύτερα, έχοντας υπόψη ότι **η διχοτόμηση “φύση vs. κουλτούρα” κατά τον Levi-Strauss λειτουργεί ως ένα τυπολογικό κριτήριο για τη διάκριση των πολιτισμών** (Καψωμένος, 1980). Πιο συγκεκριμένα, οι πιθανές σημασιοδοτήσεις αυτής της αντίθεσης είναι κατά βάση τρεις (ό.π.:230):

1. κατάφαση της φύσης (φυσικού προτύπου, φυσικών αξιών) και αντίθεση προς την κοινωνία
2. κατάφαση της κοινωνίας (κοινωνικού προτύπου, κοινωνικών αξιών) και αντίθεση προς τη φύση
3. συγκερασμός και ισορροπία και των δυο, δηλαδή υπέρβαση της αντινομίας με κάποια διαμεσολάβηση.

Η 1^η εκδοχή (υποταγή στο φυσικό πρότυπο), στην ακραία της μορφή, αντιστοιχεί στη λατρεία της φύσης, σε μια μυστικιστική αντίληψη, που θα μπορούσε να συσχετιστεί με μια θεοκρατική κοινωνία ανατολικού

τύπου. (Η υποταγή στο φυσικό πρότυπο ίσχυε επίσης σε πολλές πρωτόγονες κοινωνίες, κατά τον Claude Levi-Strauss¹⁰.)

Η 2^η εκδοχή (αποκλειστική προσήλωση στο κοινωνικό πρότυπο, υποταγή της φύσης) αντιστοιχεί σε μια ορθολογική αντίληψη του Κόσμου, που ευνοεί την ανταγωνιστική σχέση του ανθρώπου προς τη φύση και θα μπορούσε να συσχετιστεί με μια βιομηχανική και τεχνοκρατική κοινωνία δυτικού τύπου. Στον δυτικό κόσμο, που αναπτύχθηκε στην κατεύθυνση της Αναγέννησης (ως προς την έμφαση στη λογική [ρασιοναλισμό]), επικράτησε η προτεραιότητα των ατομικών αξιών απέναντι στις κοινωνικές αξίες και του πολιτισμού απέναντι στη φύση. Κατά τον Claude Levi-Strauss¹¹, η απόλυτη προτεραιότητα της κουλτούρας απέναντι στη φύση είναι δεκτή στο πλαίσιο του βιομηχανικού πολιτισμού.

Η 3^η εκδοχή (**άρση της αντινομίας και αρμονική συνύπαρξη μεταξύ φύσης και κουλτούρας**) αντιστοιχεί σε ένα πρότυπο πολιτισμού με ισορροπία ανθρώπου-κοινωνίας-φύσης-πολιτισμού (Καψωμένος, 1980, 1986, 2012^α, 2012^β), που συνδέεται με το **«μεσογειακό πολιτισμικό πρότυπο, του οποίου η αρχαιότερη και μακροβιότερη εκδοχή είναι η ελληνική κουλτούρα, μάλιστα στην κρητική εκδοχή της»** (ό.π. 2012^α: 76). Όπως διαπιστώσαμε, στον Ερωτόκριτο (και στις κρητικές μαντινάδες) αναγνωρίζουμε αυτό το πολιτισμικό πρότυπο που χαρακτηρίζεται από την αρμονική συνύπαρξη ατόμου-κοινωνίας, φύσης-πολιτισμού.

Στον Ερωτόκριτο επίσης εκφράζεται το πνεύμα της **αλληλοσυνάρτησης του κάλλους και του αγαθού, μέσα από τα πρότυπα ανθρώπων** που αποτελούν ο Ερωτόκριτος και η Αρετούσα αλλά και άλλοι ήρωες που διακρίνονται για **θετικές αξίες**, όπως η ανδρεία, η φιλία, η αφοσίωση σε πρόσωπα και στην πατρίδα. Υπάρχει μια **διδακτική πρόθεση στον αφηγητή που εκφράζει την αντίληψη ότι με την κυκλική πορεία του χρόνου το παρελθόν μπορεί να αναχθεί σε παράδειγμα μίμησης ή αποφυγής**. Η σύνδεση με το παρελθόν, που εκφράζεται μέσα από τον Ερωτόκριτο, έρχεται σε αντίθεση με τη «λήθη» που υποβάλλει στους λαούς η παγκοσμιοποίηση.

Συνοψίζοντας, ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου περιέχει αξίες και αντιλήψεις που παραπέμπουν στην τοπική (ευρύτερα ελληνική και μεσογειακή) πολιτισμική παράδοση. Ανιχνεύοντας το πρότυπο της **πολιτισμικής εντοπιότητας**, που εκφράζεται μέσα από το μύθο του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας, μπορούμε να εμβαθύνουμε σε

¹⁰ Levi-Strauss, Cl. (1973). *Anthropologie structural deux*. Paris: Plon. Στο: Καψωμένος, 1980:231)

¹¹ Βλ. Levi-Strauss, Cl. (1973) ό.π. σελ. 374.

ζητήματα πολιτισμικής αυτογνωσίας μας, αλλά και να αντλήσουμε αξίες για γόνιμο διάλογο, στην κατεύθυνση της αναζήτησης ενός σύγχρονου πολιτισμού, που θα ξεφύγει από την παγκοσμιοποίηση του ανταγωνισμού μεταξύ των ανθρώπων και μεταξύ των ανθρώπων και της φύσης, προτάσσοντας την αρμονική συνύπαρξη ατόμου-φύσης-κοινωνίας- κουλτούρας.

Βιβλιογραφικές αναφορές:

Αλεξίου, Στ. (1995). *Β. Κορνάρος, Ερωτόκριτος*. Αθήνα: Εστία (Δ' ανατύπωση). [Εισαγωγή για το έργο και ολόκληρο το έργο.]

Καλοκύρη, Β. (2011). «Εντοπιότητα και Παγκοσμιότητα στο έργο της Αρτεμισίας Χαριτάκη». Στο Ε.Γ. Καψωμένος (Επιμ.) *Τα Γράμματα στην Κρήτη. Κρήσες και Κρήτες συγγραφείς: ποίηση και πεζογραφία. Ι' Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο, 2006. Πεπραγμένα, τόμος Γ5, Νεοελληνική περίοδος*. Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος «Ο Χρυσόστομος», 481-493. ISBN (vol) 978-960-95580-0-6 ISBN (set) 978-960-86480-2-9.

Καλοκύρη Β. (2013). «Αξίες και πολιτισμικά πρότυπα στον παροιμιακό και γνωμικό λόγο της Κρήτης». Στο Κ.Δ. Μουτζούρης (Επιμ.), *Ο παροιμιακός και γνωμικός λόγος στην Κρήτη. Πρακτικά Συνεδρίου (28,29,30 Σεπτ. 2012)* Ανώγεια: Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας, 187-200. ISBN 978-960-86847-7-5.

Καλοκύρη, Β. (2016). «Πολιτισμικοί κώδικες στο λαϊκό αίνιγμα της Κρήτης». Στο Κ.Δ. Μουτζούρης (Επιμ.). *Τα αινίγματα – (α)νιώματα. Ο λαϊκός αινιγματικός λόγος στην Κρήτη. (Μνήμη Μαρίας Λιουδάκη). Πρακτικά Συνεδρίου* (Ιεράπετρα, 7, 8, 9 Οκτωβρίου 2011). Ιεράπετρα: Κέντρο Κρητικής Λογοτεχνίας, 107-119. ISBN: 978-618-82529-0-5.

Καλοκύρη, Β. (2017). «Τουρκοκρατία και απελευθερωτικοί αγώνες της Κρήτης στο λογοτεχνικό έργο Κρητών: Ιστορικό βίωμα και πολιτισμική ταυτότητα στην πεζογραφία της Α. Χαριτάκη και του Ν. Ε. Παπαδογιαννάκη». Στο: Μ.Γ. Ανδρουλιδάκης (Επιμ.). *Το Ηράκλειο και η Κρήτη από την τελευταία περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας ως την ένωση με την Ελλάδα (1866-1913). Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου (23-26 Οκτωβρίου 2013), σελ. 530-536. Ηράκλειο:: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη.*

Καψωμένος, Ε. Γ. (1980). Η αντίθεση «φύση vs. κουλτούρα» στο ελληνικό δημοτικό τραγούδι. Στο Κ. Boklund-Λαγοπούλου (Επιμ.) *Σημειωτική και Κοινωνία*. Αθήνα: Οδυσσέας.

Καψωμένος, Ε.Γ. (1986). Η δομή της αφήγησης στον Ερωτόκριτο. Στο: *Πεπραγμένα του Ε' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, τ. Β'. Ηράκλειο: Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών 1986, 164-181.

Καψωμένος, Ε. Γ. (1991). «Η λειτουργία της ποιητικής εικόνας στο «Νέο Ερωτόκριτο» του Πρεβελάκη και στον «Ερωτόκριτο» του Κορνάρου». *Πεπραγμένα του Στ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος «Ο Χρυσόστομος», τ. Β.

Καψωμένος, Ε. Γ. (1993). Από τη βυζαντινή στη νεοελληνική πολιτισμική φάση. Αξιολογικά πρότυπα στα λαϊκότροπα μεταβυζαντινά κείμενα. *Αρχές της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Πρακτικά του Δευτέρου Διεθνούς Συνεδρίου "Neogreca Medii Aevi"*, τόμ. Α'. Βενετία, 61-73.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2002). *Αναζητώντας το χαμένο ευρωπαϊκό πολιτισμό, Α'. Νεοελληνική ποίηση και πολιτισμική παράδοση*. Αθήνα: Πατάκης.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2011). Πολιτισμοί του χώρου και Πολιτισμοί του χρόνου. *Πεπραγμένα Ι΄ Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Τμήμα Γ΄: Νεοελληνική περίοδος*. Επιμ. Ερατ. Γ. Καψωμένος. Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων "Ο Χρυσόστομος". τόμος Α΄, 33-66.

Καψωμένος, Ε. Γ., 2012^α. Πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο. Στο: Τ. Μ. Μαρκομιχελάκη (Επιμ.). *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο». Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Σητεία, 31.7. - 2.8. 2009)*. Ηράκλειο: Έκδοση Δήμου Σητείας, 63-76.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2012^β). Το ιστορικό βίωμα στην Κυπριακή Λογοτεχνία στο: Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Οι τέχνες και τα γράμματα στην Κύπρο». *Αφιέρωμα στην Κύπρο για τα πενήντα χρόνια από την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας* (5-8 Αυγούστου 2010). Χανιά-Λευκωσία, 185-218.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2016). Μυθικά αρχέτυπα του ελληνικού πολιτισμικού προτύπου. Ο οδυσσειακός μύθος στη λογοτεχνία. Από τον Όμηρο στον Καζαντζάκη. Στο: *Proceedings of the 12th International Congress of Cretan Studies*. Heraklion, 21-25. 9.2016. isbn: 978-9480-35-2. Διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: https://12iccs.proceedings.gr/uploads/117_%CE%93_%CE%9A%CE%B1%CF%88%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%82-%CE%95%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%83%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CF%84.pdf

Σεφέρης, Γ. (1974). *Δοκίμες Α΄* [«Ερωτόκριτος», σ. 268-319], Αθήνα: Ίκαρος

IV. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.

A. ΣΥΝΔΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ. *Αξιοποίηση μαθημάτων, στόχων και μεθόδων των Προγραμμάτων Σπουδών στη μελέτη του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου*

α. Γυμνάσιο

Στη **Λογοτεχνία της Γ΄ τάξης Γυμνασίου** ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου μπορεί να επιλεγεί προς διδασκαλία, στο πλαίσιο της ύλης της τάξης αυτής. Στο σχολικό βιβλίο (Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Γυμνασίου), όπου η ανθολόγηση των κειμένων ακολουθεί τις λογοτεχνικές περιόδους/σχολές, περιλαμβάνονται αποσπάσματα του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου στην ενότητα της Κρητικής λογοτεχνίας. Έτσι δίδεται η αφορμή για μια ενδιαφέρουσα προσέγγιση του έργου, με «ανακαλυπτική μάθηση» και **διαθεματικότητα** (περιεχόμενο/μύθο, στοιχεία δομής και γλώσσας, αξίες και πολιτισμικά συμφραζόμενα, σχέση με εποχή που δημιουργήθηκε, σχέση με σήμερα, δημιουργικές-διαθεματικές

εργασίες/δραστηριότητες, σύνδεση με τέχνη, έργα τέχνης για τον Ερωτόκριτο κ.ά.).

Η διδασκαλία μπορεί να οργανωθεί **με τη μεθόδευση ενός project**¹² που θα αφορά σε ολόκληρο το έργο (π.χ. σε σύνδεσή του με την κρητική λογοτεχνία, με εργασίες/δραστηριότητες στο πλαίσιο της διαφοροποιημένης διδασκαλίας κ.ά.)

Στη **Λογοτεχνία της Α' τάξης Γυμνασίου και της Β' τάξης Γυμνασίου**, μπορεί να ενταχθεί η διδασκαλία του Ερωτοκρίτου του Β. Κορνάρου, με βάση το πλαίσιο των [Οδηγιών για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας, \(σελ. 41-42 κ.α\).](#)

Ενδεικτικοί τρόποι τους οποίους θα προτείνουμε είναι:

- α. Στο πνεύμα της προώθησης της **φιλιαναγνωσίας** που προβλέπεται **σε όλες τις τάξεις του Γυμνασίου**, με την **«ανάγνωση»** (επεξεργασία) **ολόκληρου βιβλίου** (ή και δύο)¹³, ο *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου μπορεί να μελετηθεί με τη μέθοδο project, που επιτρέπει τη διαθεματική προσέγγιση και τη διαφοροποιημένη διδασκαλία (διαφορετικές εργασίες σε ομάδες μαθητών, ανάλογα με τα ειδικότερα ενδιαφέροντά τους). Μπορούν ενδεικτικά να αφιερωθούν 8-10 ώρες στην τάξη. Ανάλογα με τον σχεδιασμό, οι μαθητές μπορεί να έχουν διαβάσει το έργο στο σπίτι (πριν την έναρξη της επεξεργασίας στην τάξη)¹⁴ ή να τους έχει ανατεθεί μέρος (αποσπάσματα ανά ομάδες κ.ά.) ή να παρουσιαστεί περιληπτικά η υπόθεση στην τάξη (π.χ. από ομάδα που ανέλαβε εθελοντικά το «όλον») και

¹² Η επεξεργασία ενός λογοτεχνικού έργου (ή και συνδυαστικά περισσότερων) με τη μέθοδο project προβλέπεται στο ισχύον [Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδών \(ΔΕΠΠΣ\) και ΑΠΣ της Λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο](#) (ΦΕΚ 303, τ.Β/ 13-3-2003). Επίσης η μεθόδευση με project προτείνεται από το ΙΕΠ στο Πιλοτικό πρόγραμμα Σπουδών για τη διδασκαλία της Νέας Ελλην. Γλώσσας και Λογοτεχνίας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση [<http://ebooks.edu.gr/info/newps>] ως συμπληρωματικό προς το ισχύον ΠΣ. Βλ. και [Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελλ. Λογοτεχνίας για το σχ. έτος 2018-19, σελ.41-42 κ.α.](#)

¹³ Βλ. [Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελλ. Λογοτεχνίας για το σχ. έτος 2018-19, σελ.41-42 κ.α.](#)

¹⁴ Στην περίπτωση που ανατίθεται η ανάγνωση του έργου εκτός τάξης, πριν την έναρξη επεξεργασίας στην τάξη, χρειάζεται πολύ καλός σχεδιασμός διδασκαλίας, με πρόβλεψη επαρκούς χρονικού περιθωρίου για ανάγνωση. Παράλληλα, απαραίτητη είναι η πολύ καλή παιδαγωγική υποστήριξη (εμπύχωση, διαρκής υπόμνηση με υποκίνηση ενδιαφέροντος μαθητών/-τριών στην τάξη αλλά και σε εξωδιδακτικό χρόνο, σε κάθε ευκαιρία (διαλείμματα, άλλες δραστηριότητες στο σχολείο κλπ), επιβράβευση όσων προχωρούν ή ολοκληρώνουν την ανάγνωση και φιλοτιμία των άλλων, κ.ά.). Βλ. ενδεικτική πρόταση διδασκαλίας ολόκληρου λογοτεχνικού έργου: Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη (2010) «Ζωρζ Σαρή, Νινέτ. Από το απόσπασμα του σχολικού βιβλίου στη διδασκαλία ολόκληρου του μυθιστορήματος στην τάξη και στην τηλε-συνέντευξη με τη συγγραφέα». Χρονικά, Περιοδική έκδοση του Πειραματικού Σχολείου του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Περίοδος Β', τ. 20, 2010, σ.49-80. Διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση:

<http://diktyofilologonkalokyri.weebly.com/alpharhothetarhoalpha.html>

να γίνει επεξεργασία σε επιλεγμένα αποσπάσματα, ανάλογα με τους ειδικότερους διδακτικούς στόχους.

- β. Αξιοποιώντας τη δυνατότητα διδακτικού σχεδιασμού με **«οργάνωση σε ομάδες κειμένων με βάση κριτήρια όπως το θέμα, το είδος, την ιστορική περίοδο κ.ά.»**¹⁵, ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου **μπορεί να ενταχθεί σε «ευρύτερη διδακτική ενότητα»**. Π.χ. μπορεί να «συνεξεταστεί» με κείμενα άλλων εποχών, στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας του σχολικού βιβλίου **της Α' και Β' τάξης «Η αγάπη για τους συνανθρώπους μας – Οι φιλικοί δεσμοί - Η αγάπη»**. Υπάρχει η ευχέρεια να συντεθεί διδακτική ενότητα με κείμενα του σχολικού βιβλίου αλλά και εκτός βιβλίου¹⁶.
- γ. Ένα ουσιώδες κριτήριο για τη σύνθεση ευρύτερης διδακτικής ενότητας, στην οποία μπορεί να συνεξεταστεί ο Ερωτόκριτος, είναι η διερεύνηση της σχέσης **«ατόμου-φύσης»**, **«κοινωνίας-κουλτούρας»**,¹⁷ καθώς δίδεται η δυνατότητα να αναδειχθούν πολιτισμικές αντιλήψεις και να συνδεθούν τα κείμενα με την εποχή τους αλλά και με τη σύγχρονη εποχή.
- δ. Η αξιοποίηση της σχέσης **«ατόμου-φύσης»**, **«κοινωνίας-κουλτούρας»** ως βασικού κριτηρίου για την «ανάγνωση» (επεξεργασία) του Ερωτόκριτου προτείνεται και στην περίπτωση που επιλέγεται να μελετηθεί το έργο ως όλον (συνοπτικά) ή να μελετηθούν αποσπάσματά του, με αφιέρωση περισσότερων διδακτικών ωρών, στο πλαίσιο της καλλιέργειας της φιλιαναγνωσίας.

Στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης (με βάση το ΔΕΠΠΣ του Γυμνασίου), ο Ερωτόκριτος μπορεί να αξιοποιηθεί διδακτικά

- στην **Ιστορία**, κυρίως στη Βυζαντινή Ιστορία της Β' Γυμνασίου, σε σύνδεση με συναφή ιστορικά θέματα (βενετοκρατία στην Κρήτη), με εκπόνηση σχετικού project ή άλλων δραστηριοτήτων.
- με (διαθεματική) **σύνδεση Λογοτεχνίας και Ιστορίας** στη Β' Γυμνασίου.
- σε θεματικές ενότητες της **Νεοελληνικής Γλώσσας**. Π.χ. στην Α' Γυμνασίου, σε ενότητα με άξονα «Γνωρίζω τον τόπο μου και

¹⁵ [Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελλ. Λογοτεχνίας για το σχ. έτος 2018-19, σελ.41](#)

¹⁶ [Οδηγίες για τη διδασκαλία της Νεοελλ. Λογοτεχνίας για το σχ. έτος 2018-19](#)

¹⁷ Βλ. παραπάνω την ενότητα «III. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους)».

τον πολιτισμό μου» (αξιοποιώντας το θέμα της 10^{ης} ενότητας του βιβλίου).

Επιπλέον, ο Ερωτόκριτος μπορεί να αξιοποιηθεί στο Γυμνάσιο στο πλαίσιο **προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων**¹⁸.

β. Γενικό Λύκειο

Λαμβάνοντας υπόψη ότι σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών στο Λύκειο ως γενικός σκοπός της διδασκαλίας στο μάθημα της Λογοτεχνίας ορίζεται η **«κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό»**¹⁹, ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου προσφέρεται ιδιαιτέρως προς διερεύνηση των πολιτισμικών συμφραζομένων του, που όπως είδαμε, συνάγονται με βάση την αξιολογική αντίληψη για τη σχέση **«άτομο-φύση», «κοινωνία-πολιτισμός»**.

Ειδικότερα, στη διδασκαλία, προτείνουμε να εμβαθύνουμε με τους μαθητές και τις μαθήτριες διαμέσου του «μύθου» (της υπόθεσης) στο **πολιτισμικό πρότυπο που συνάγεται** και να το σχολιάσουμε σε σύγκριση με άλλα πολιτισμικά πρότυπα, φθάνοντας **στον κριτικό στοχασμό πάνω στον σύγχρονο πολιτισμό**.

Αυτός ο σχεδιασμός επιτυγχάνεται με το να αναδείξουμε:

α) την αρμονική σχέση «ανθρώπου-φύσης» που εκπροσωπούν οι δυο ήρωες Ερωτόκριτος και Αρετούσα και τα εμπόδια που θέτει στην αρμονική αυτή σχέση -και στους ήρωες που την εκπροσωπούν- η κοινωνία και η κουλτούρα της (με κύριο εκπρόσωπο τον ρήγα).

β) την εξέλιξη της πλοκής (τη μεταβολή των αφηγηματικών δρωμένων μεταξύ αρχικής και τελικής αφηγηματικής ακολουθίας), δηλαδή την **εξέλιξη από τη συγκρουσιακή σχέση των ηρώων**, Ερωτόκριτου και Αρετούσας, (που εκπροσωπούν την αρμονία ανθρώπου-φύσης [αιτήματα Έρωτα]) **με την εξουσία και τις κοινωνικές συμβάσεις** που εκπροσωπεί ο ρήγας (κοινωνία-κουλτούρα), **σε μια νέα ισορροπία «ατόμου-φύσης και κοινωνίας-κουλτούρας»** (αποδοχή των ερωτευμένων από τον ρήγα – γενική χαρά στη χώρα, αποδοχή των φυσικών αξιών από την κοινωνία). Στη συνέχεια, μπορούμε να εντοπίσουμε και να σχολιάσουμε τη φυσιογνωμία του πολιτισμικού προτύπου που εκφράζεται, δηλ. **του προτύπου της πολιτισμικής εντοπιότητας** και προωθώντας την κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό.

¹⁸ Βλ. παρακάτω αναφορά σε προγράμματα του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης. Επίσης, βλ. Α. Φιλιππάκη, Συντονίστρια Εκπαίδευσης για την Αειφορία ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ. Παιδαγωγική Αξιοποίηση του Έργου του Ερωτόκριτου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.

¹⁹ [Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α' και Β' τάξεις Ημερήσιου ΓΕΛ για το σχ. έτος 2018-19 -ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ σελ. 17.](#)

Στη **Νεοελληνική Λογοτεχνία της Α' Λυκείου**, ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου μπορεί να αξιοποιηθεί διδακτικά στην ενότητα «Τα φύλα στη Λογοτεχνία» καθώς και στην ενότητα «παράδοση και μοντερνισμός στη νεοελληνική λογοτεχνία». Η πρόσληψη του έργου θα εμπλουτιστεί εφόσον ληφθεί υπόψη η προβληματική της ανάδειξης των πολιτισμικών κωδίκων και των πολιτισμικών συμφραζομένων.²⁰

Στη **Β' τάξη Λυκείου** και **Γ' τάξη Λυκείου**, μπορεί επίσης να διδαχθεί ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου στη Λογοτεχνία, εφόσον προβλέπεται να διδάσκονται και λογοτεχνικά κείμενα εκτός διδακτικού εγχειριδίου (αποσπάσματα ή ολόκληρα). Προτείνεται κι εδώ η αξιοποίηση της μελέτης των πολιτισμικών κωδίκων του έργου και των συσχετίσεών τους με πολιτισμικά πρότυπα, με γνώμονα την «κριτική αγωγή στον σύγχρονο πολιτισμό».

Ακόμη, **στο μάθημα της Λογοτεχνίας**, σε ανταπόκριση προς τις Οδηγίες διδασκαλίας²¹ σχετικά με τη μεθόδευση της **συνεξέτασης λογοτεχνικών κειμένων, που συνομιλούν μεταξύ τους**, με κέντρο π.χ. λογοτεχνικά μοτίβα ή άλλα στοιχεία που λειτουργούν ως άξονες ομαδοποίησης για τη συνεξέταση, ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου μπορεί να συνεξεταστεί με άλλα έργα της εποχής του ή μεταγενέστερα, **με κοινό άξονα τις εκφραζόμενες διαμέσου του έργου/των έργων αντιλήψεις για τη σχέση «ατόμου-φύσης» και «κοινωνίας-κουλτούρας»**, ώστε να αναδειχτεί η ιστορικότητα των σημασιοδοτήσεων (προτεραιότητες στις προαναφερόμενες συναρτήσεις, θετική και αρνητική σημασιοδότηση στο πλαίσιο των λογοτεχνικών κειμένων διαφορετικών εποχών/πολιτισμών.

Επικουρικά προς τη Λογοτεχνία της Α' και Β' τάξης ΓΕΛ, μπορεί να αξιοποιηθεί και το πλαίσιο υλοποίησης **των Δημιουργικών Εργασιών**²². Στο πλαίσιο αυτό, στη Λογοτεχνία, ως δώρο μάθημα, μπορούν να αφιερωθούν 5-8 ώρες στην τάξη για δημιουργική εργασία που αφορά στον Ερωτόκριτο.

Θυμίζουμε ότι στο πλαίσιο της δημιουργικής εργασίας οι μαθητές καλούνται

«α) είτε να επιλύσουν με τρόπο δημιουργικό ένα πρόβλημα/ερώτημα που τους κινεί το ενδιαφέρον και το οποίο σχετίζεται με κάποιο θέμα της διδασκόμενης ύλης σε ένα ή περισσότερα μαθήματα, εμβαθύνοντας τις γνώσεις

²⁰ Βλ. την ενότητα «III. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους)».

²¹ Βλ. π.χ. Οδηγίες για τη Νέα Ελληνική Λογοτεχνία Β' τάξης ημερήσιου Γενικού Λυκείου, στο [Οδηγίες για τη διδασκαλία των φιλολογικών μαθημάτων στις Α' και Β' τάξεις Ημερήσιου ΓΕΛ για το σχ. έτος 2018-19](#). (σελ. 21)

²² Το πλαίσιο υλοποίησης των Δημιουργικών εργασιών προσδιορίζεται στο άρθρο 8 του Π.Δ. 46/2016, όπως αντικαταστάθηκε και ισχύει, σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθ. 34 του Ν. 4521/2018 (ΦΕΚ 38/Α/2-3-2018). [βλ. ΥΠΠΕΘ, Αρ. Πρωτ. 150233/Δ2/12-09-2018: «Υλοποίηση των Δημιουργικών Εργασιών στο Γενικό Λύκειο για το σχολ. έτος 2018 – 2019»].

τους γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα ή/και αναπλαισιώνοντάς τες με τρόπο κριτικό, πρωτότυπο, ευρηματικό, ββ) είτε να εκφραστούν δημιουργικά, μέσα από ένα δικό τους καλλιτεχνικό έργο, εμπνεόμενοι από κάποια ενότητα που έχουν μελετήσει, γγ) είτε να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν μία κατασκευή/ένα τέχνημα, που σχετίζεται με κάποια διδακτική ενότητα.»²³

Στην περίπτωση του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου, οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν, κριτικά, ενδιαφέροντα ερωτήματα (ανάλογα με τη λογοτεχνία στην τάξη τους, Α' ή Β' ΓΕΛ), σχετικά με τη φυσιογνωμία του πολιτισμού που συνάγεται από έργο και τις ομοιότητες ή διαφορές της από άλλα έργα της Αναγέννησης (δυτικής Ευρώπης, Κρητικής Αναγέννησης) ή και του σύγχρονου κόσμου.

Στις δημιουργικές εργασίες μπορεί να αξιοποιηθεί και η **διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση του Ερωτόκριτου**, με συνδυασμό μαθημάτων. Όπως, δηλαδή, προβλέπεται, «κάθε Δ.Ε. αναφέρεται και υλοποιείται σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο, ενώ είναι δυνατόν να καλύπτει και άλλο ή άλλα, προσλαμβάνοντας έτσι διαθεματικό διεπιστημονικό χαρακτήρα»²⁴. Στη **Β' τάξη**, η μελέτη του Ερωτόκριτου μπορεί να υλοποιηθεί διαθεματικά, με συνδυασμό θέματος, στα **μαθήματα Λογοτεχνίας και Ιστορίας**.

Επιπλέον, στο μάθημα **«Ερευνητικές Δημιουργικές Δραστηριότητες»** (2 ώρες στην Α' τάξη ΓΕΛ και 1 ώρα στη Β' τάξη ΓΕΛ)²⁵ μπορεί να αξιοποιηθεί ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου για «ανακαλυπτική μάθηση», με τη μέθοδο project, με ομάδες εργασίας και διαφορετικά επιμέρους θέματα/δημιουργικές δραστηριότητες, στο πνεύμα της διαφοροποιημένης διδασκαλίας.

Πέρα από τα προηγούμενα, δημιουργικά μπορεί να αξιοποιηθεί το πλαίσιο **των Προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων** για δράσεις και ποικίλες εργασίες που αφορούν στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου.

γ. ΕΠΑΛ

Στα ΕΠΑ.Λ., ο Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου μπορεί να αξιοποιηθεί διδακτικά στο μάθημα **Νέα Ελληνικά (Α', Β', Γ' τάξης)**, καθώς προβλέπεται, σύμφωνα και με τις κατευθύνσεις του Π.Σ., η μαθησιακή διαδικασία **«να εμπλουτίζεται με την ανάγνωση και άλλων λογοτεχνικών κειμένων** πέραν των ανθολογημένων στα σχολικά

²³ Βλ. παρ. 5 του άρθ. 34 του Ν. 4521/2018 (ΦΕΚ 38/Α/2-3-2018)

²⁴ Βλ. παρ. 5 του άρθ. 34 του Ν. 4521/2018 (ΦΕΚ 38/Α/2-3-2018).

²⁵ ΦΕΚ Β' 3807/04.09.2018 (Ωρολόγιο πρόγραμμα μαθημάτων Α' και Β' ΓΕΛ)

εγχειρίδια», και μάλιστα προτείνεται η ανάγνωση πιο εκτεταμένων κειμένων, στο πλαίσιο των στόχων καλλιέργειας της **φιλιαναγνωσίας**.

Στον διδακτικό σχεδιασμό για την αξιοποίηση του έργου *Ερωτόκριτος*, χρειάζεται να γίνει καλή διαχείριση του διδακτικού χρόνου, ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών/-τριών. Ενδεικτικά, μπορεί να δοθεί η **περίληψη του όλου (ή να ετοιμαστεί από μαθητές και να παρουσιαστεί στην τάξη), και στη συνέχεια να γίνει ειδικότερη προσέγγιση επιλεγμένων αποσπασμάτων**, σύμφωνα με κριτήρια επιλογής που έχουν τεθεί.

Μάλιστα, **μπορούν να αξιοποιηθούν οι θεματικοί άξονες** που προβλέπονται στις Οδηγίες για τη διαχείριση του υλικού των σχολικών εγχειριδίων. **Π.χ.** ο θεματικός άξονας, της Α' τάξης, **«ο άνθρωπος και η φύση»**, μπορεί να αποτελέσει το πλαίσιο για να μελετηθεί ο Ερωτόκριτος (π.χ. με αποσπάσματα), με τη διευκρίνιση ότι θα εμβαθύνουμε σε διερεύνηση της αντίληψης των σχέσεων «ανθρώπου-φύσης» που εκφράζεται μέσα από το έργο, προκειμένου να αναδείξουμε τα πολιτισμικά συμφραζόμενά του (πολιτισμικό πρότυπο εντοπιότητας, με χαρακτηριστικό του γνώρισμα την ισορροπία και αρμονία ανθρώπου-φύσης vs. βιομηχανικός πολιτισμός με οικολογικό πρόβλημα)²⁶.

Σύμφωνα με τις Οδηγίες του μαθήματος, ο ίδιος άξονας («ο άνθρωπος και η φύση») μπορεί να αξιοποιηθεί και στις επόμενες τάξεις ή μπορούν να αξιοποιηθούν άλλοι άξονες ανά τάξη για να ενταχθεί η «ανάγνωση» (μελέτη) του Ερωτοκρίτου (π.χ. «διαδρομές στον χώρο της τέχνης» (Β' τάξη), «Η Ελλάδα κι ο κόσμος» (Γ' τάξη).

Ακόμη, θα μπορούσε στην Α' τάξη ΕΠΑ.Λ. να συνδυαστεί η μελέτη του Ερωτοκρίτου σε μια διαθεματική διεπιστημονική σύνδεση των Νέων Ελληνικών (Λογοτεχνίας) με την Ιστορία (αξιοποίηση ύλης σχετικά με κίνημα του Ανθρωπισμού και Αναγέννηση).

Σε κάθε περίπτωση, λόγω του έτους-αφιέρωματος, και των σχετικών δράσεων στα σχολεία, οι μαθητές και οι μαθήτριες χρειάζεται να ενημερωθούν από την αρχή της σχολικής χρονιάς (2019-20) για τον προγραμματισμό μελέτης του Ερωτοκρίτου.

 Παρουσιάζονται στη συνέχεια ορισμένες διδακτικές - εκπαιδευτικές προτάσεις με επίκεντρο τον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου, που μπορούν να προγραμματιστούν έγκαιρα, να σχεδιαστούν και να υλοποιηθούν κατά το σχολ. έτος 2019-20 στη Δ/θμια Εκπ/ση.

²⁶ Βλ. παραπάνω, την ενότητα: ΙΙΙ. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους)

Β. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Στο πλαίσιο των δράσεων του έτους-αφιερώματος στον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου, προτείνεται οι Φιλολόγοι ή και άλλων ειδικοτήτων Εκπαιδευτικοί, κατά το σχολ. έτος 2019-20, να σχεδιάσουν **Προτάσεις διδασκαλίας για το λογοτεχνικό αυτό έργο**, που θα στηρίζονται στην έμπνευση, πρωτοβουλία και τις ιδέες τους, αξιοποιώντας δημιουργικά το πλαίσιο των μαθημάτων, των αναλυτικών προγραμμάτων και οδηγιών.²⁷

Ο σχεδιασμός των Διδακτικών προτάσεων για τον *Ερωτόκριτο* [ανά βαθμίδα, Γυμνάσιο/Λύκειο και τάξη], ενδεικτικά, μπορεί να γίνει με τις ακόλουθες ειδικότερες προδιαγραφές:

- α. **Σχεδιασμός Διδακτικών ενοτήτων (σεναρίων) τύπου project** [διάρκειας 4 ή περισσότερων διδακτικών ωρών, με ομαδοσυνεργατική μέθοδο ή και άλλες διδακτικές μεθόδους, όπως χρήση Τέχνης, ΤΠΕ κ.ά. Στον σχεδιασμό θα συμπεριλαμβάνονται Φύλλα Εργασιών].
- β. **Σχεδιασμός Διδακτικών σεναρίων 2-3 διδακτικών ωρών (μ-σεναρίων)**²⁸ με αξιοποίηση διαθεματικής προσέγγισης ή και ΤΠΕ για τον Ερωτόκριτο.
- γ. **Δραστηριότητες** με θέμα τον Ερωτόκριτο. [π.χ. αξιοποίηση έργων τέχνης από το θεματικό κύκλο του *Ερωτοκρίτου* και συσχέτιση με το έργο *Ερωτόκριτος*, με φύλλα εργασίας, κ.ά.]

Γ. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΘΗΤΕΣ/-ΤΡΙΕΣ . ΕΞΟΙΚΕΙΩΣΗ ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ, ΤΙΣ ΙΔΕΕΣ, ΤΙΣ ΑΞΙΕΣ, ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΕΣ.

Προτεινόμενες δράσεις, ενδεικτικές, με στόχο την εξοικείωση των μαθητών/-τριών με το λογοτεχνικό αυτό έργο είναι:

²⁷ Στοιχεία ερμηνευτικά και σχετικά με τα πολιτισμικά συμφραζόμενα του Ερωτόκριτου, τα οποία μπορούν να αξιοποιηθούν δημιουργικά από τους Φιλολόγους στον σχεδιασμό των Διδακτικών προτάσεών τους, δόθηκαν παραπάνω, στην ενότητα: ΙΙΙ. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου (*προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους*).

²⁸ μ(σενάριο) = μικροσενάριο, τύπος σεναρίου λίγων διδακτικών ωρών, στο οποίο χρησιμοποιούνται συχνά ΤΠΕ ή και άλλες σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας.

1. Εφαρμογή διδακτικών προτάσεων των εκπαιδευτικών (υλοποίηση σχεδιασμών βλ. προαναφερόμενη ενότητα Β.)
2. Γνωριμία μαθητών/τριών με το έργο του Β. Κορνάρου *Ερωτόκριτος*. Προτεινόμενοι βασικοί άξονες:
 - ☐ υπόθεση,
 - ☐ πρόσωπα,
 - ☐ τόπος
 - ☐ δημιουργός και χρονολογία συγγραφής,
 - ☐ η εποχή του έργου (ιστορική περίοδος, αξίες, πρότυπο πολιτισμού-πολιτισμική φυσιογνωμία εποχής.)
 - ☐ Ο *Ερωτόκριτος* και η εποχή μας. Διερεύνηση θεμάτων, όπως:
 - ✎ Διαχρονικές αξίες (έρωτας/αγάπη, φιλία, σχέσεις γονέων-παιδιών κ.ά.)
 - ✎ Πόσο επίκαιρο είναι το έργο σήμερα;
 - ☐ Απαγγελίες αποσπασμάτων ή και αποστήθιση χαρακτηριστικών στίχων
3. Διαθεματική/διεπιστημονική προσέγγιση του «Ερωτόκριτου» του Β. Κορνάρου. Ενδεικτικώς, συσχέτιση του έργου με:
 - ☐ πίνακες ζωγραφικής²⁹,
 - ☐ εικαστικά (γλυπτά διαφόρων εποχών),
 - ☐ λογοτεχνικά έργα (ποιήματα, κ.ά.),
 - ☐ θεατρικές παραστάσεις,
 - ☐ κινηματογραφικές ταινίες,
 - ☐ τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση, χορωδία
 - ☐ ενδυματολογία εποχής έργου,
 - ☐ διατροφή,
 - ☐ εκδόσεις έργου (σύγκριση διαφορετικών εκδόσεων, π.χ. έργου και διασκευών του, κ.ά.)

²⁹ Οι πίνακες μπορούν να αξιοποιηθούν με τη μέθοδο Artful Thinking, με άξονες π.χ. βλέπω-σκέπτομαι-νιώθω-εκφράζομαι. Ειδικότερα, μπορούν να αξιοποιηθούν βασικοί άξονες που εστιάζουν στο να ρωτούν και να ερευνούν:

Α. ΒΛΕΠΩ/ ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ/ ΑΝΑΡΩΤΙΕΜΑΙ.

Αντίστοιχες ερωτήσεις:

1. Τι βλέπετε;
2. Τι σκέφτεστε γι' αυτό;
3. Τι σας κάνει {αυτό} να αναρωτιέστε;

Β. ΣΚΕΦΤΟΜΑΙ/ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΖΟΜΑΙ/ΕΞΕΡΕΥΝΩ

1. Τι νομίζετε ότι ξέρετε για το θέμα του πίνακα/του έργου τέχνης;
2. Τι ερωτήσεις ή προβληματισμούς σας γεννά;
3. Τι θέλετε να (εξ)ερευνήσετε στο έργο τέχνης;

- ☐ σύνδεση με άλλα μαθήματα (π.χ. Ιστορία, Γλώσσα, Μουσική, Καλλιτεχνικά, Φυσική Αγωγή)

4. Παραγωγή υλικού που αφορά στον Ερωτόκριτο του Β. Κορνάρου, με βάση τους παρακάτω άξονες:

- ☐ πίνακες ζωγραφικής,
- ☐ εικαστικές δημιουργίες μαθητών,
- ☐ ζωγραφική εμπνευσμένη από τον *Ερωτόκριτο* σε τοίχους του σχολείου ή στίχοι με καλλιγραφία κλπ, σε συνεργασία με Εκπαιδευτικό ειδικότητας Καλλιτεχνικών
- ☐ δημιουργική γραφή (π.χ. αξιοποίηση διάφορων τύπων δημιουργικής γραφής από τις ερωτήσεις αξιολόγησης της Λογοτεχνίας)
- ☐ ψηφιακή αφήγηση (δημιουργίες μαθητών με εργαλεία ψηφιακής αφήγησης)
- ☐ εννοιολογική χαρτογράφηση, έντυπη ή ψηφιακή (π.χ. με ήρωες, αξίες κ.ά.)
- ☐ λογοτεχνικά έργα (ποιήματα, κ.ά.),
- ☐ θεατρικές παραστάσεις ή θεατρικά δρώμενα, δραματοποίηση σκηνών του έργου κ.ά.
- ☐ κινηματογραφικές ταινίες,
- ☐ video με παρουσίαση μαθητικών δημιουργιών εμπνευσμένων από το έργο *Ερωτόκριτος* ή διερεύνηση γνώσεων/απόψεων μαθητών για το έργο σήμερα κ.ά.
- ☐ τραγούδια και μελοποιημένη ποίηση,
- ☐ ενδυματολογία εποχής έργου,
- ☐ διατροφή,
- ☐ εκδόσεις για ενήλικες και παιδιά (κατάλογος εκδόσεων ή δημιουργία υλικού με βάση εκδόσεις του έργου),
- ☐ σύνταξη καταλόγου με έντυπη και ηλεκτρονική Βιβλιογραφία σχετικά με το έργο *Ερωτόκριτος* [αντιπροσωπευτικά κείμενα ερμηνευτικά, άρθρα κ.ά. που μπορούν να αξιοποιηθούν στην εκπαίδευση/διδασκαλία του έργου],
- ☐ παραγωγή λόγου μετά από ερμηνευτική προσέγγιση³⁰
- ☐ Θεματικό Ημερολόγιο (με εικαστικές δημιουργίες μαθητών εμπνευσμένες από το έργο *Ερωτόκριτος*).

³⁰ Βλ. βοηθητικό υλικό για ερμηνευτική προσέγγιση στην ενότητα: ΙΙΙ. Αξίες και πολιτισμικοί κώδικες στον *Ερωτόκριτο* του Β. Κορνάρου (προς περαιτέρω αξιοποίηση στη Δ/θμια Εκπ/ση, με κατάλληλες διδακτικές-εκπαιδευτικές μεθόδους).

Δ. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΚΑΙ ... ΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ

- ❑ Επισκέψεις μαθητών/τριών σε χώρους που σχετίζονται με την εποχή της δημιουργίας του έργου, τον συγγραφέα ή το έργο (π.χ. στο Ηράκλειο, στην πλατεία Κορνάρου, γλυπτική σύνθεση «Ερωτόκριτος και Αρετούσα»), με σχέδια δράσης (πριν-κατά τη διάρκεια-μετά).
- ❑ Εντοπισμός οδών και άλλων χώρων με ονόματα που αφορούν στο έργο και τον συγγραφέα και σχετικές εργασίες (π.χ. εντοπισμός στο googlemaps)
- ❑ κ.ά.

Ε. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Προτείνονται, επίσης, τα ακόλουθα εκπαιδευτικά προγράμματα, που προσφέρονται, κατά το σχολ. έτος 2019-20, σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου από το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης (ΙΜΚ)³¹, στο πλαίσιο των δράσεων για το έτος Ερωτόκριτου.

Μια βόλτα στα ενετικά τείχη

Απευθύνεται στις Α' και Β' τάξεις Γυμνασίου

Το νέο αυτό εκπαιδευτικό πρόγραμμα ξεκινά με σύντομη παρουσίαση της εποχής του Βιτσέντζου Κορνάρου. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στην λογοτεχνία της εποχής, στην τέχνη της ζωγραφικής και ειδικότερα στην Κρητική "Σχολή" Ζωγραφικής, την κοινωνική διαστρωμάτωση της περιόδου στην οποία έζησε ο δημιουργός του Ερωτόκριτου και καταλήγει με το σπουδαίο οχυρωματικό έργο του ενετικού Χάνδακα. Οι μαθητές θα αναζητήσουν τα εκθέματα που βρίσκονται στις συλλογές του ΙΜΚ και σχετίζονται με τα ενετικά τείχη, ενώ με αφορμή τη Μακέτα της πόλης του Ενετικού Ηρακλείου, που βρίσκεται στην αίθουσα ΑΝΔΡΕΑ Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ, οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα να παρατηρήσουν διεξοδικά τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της ενετικής οχύρωσης, τους Προμαχώνες και τις Πύλες. Το πρόγραμμα διάρκειας 2 ωρών περιλαμβάνει αφενός επιτόπια παρατήρηση και έρευνα της ενετικής Μακέτας όσο και των

³¹ Υπεύθυνη των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΙΜΚ είναι η Φανή Καμπάνη, η οποία έχει συντάξει αυτά τα περιγράμματα προγραμμάτων.

υπόλοιπων εκθεμάτων του Μουσείου που σχετίζονται με αυτήν και αφετέρου επιτόπια παρατήρηση μέρους των τειχών. Η διαδρομή έρευνας που ακολουθείται είναι η εξής: Οδοί: Χάνδακος, 1866, Έβανς (σημεία έρευνας: Σιταποθήκες/Κρήνη Μοροζίνι/Πύλη Βολτόνε/Κρήνη Μπέμπο/Πύλη Ιησού, επιτόπια παρατήρηση μέσα και έξω από την πύλη και πάνω στα τείχη.) Σε κάθε στάδιο το πρόγραμμα πλαισιώνεται με εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Μονοπάτια μέσα στην πόλη, δρόμοι μέσα στην Ιστορία

Απευθύνεται: στο Γυμνάσιο και το Λύκειο

Το γνωστό και πολύ επιτυχημένο αυτό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, προσαρμόζεται στο έτος Ερωτόκριτου με την ακόλουθη δομή. Το πρόγραμμα ξεκινά με σύντομη παρουσίαση της εποχής του Βιτσέντζου Κορνάρου. Συγκεκριμένα, γίνεται αναφορά στη λογοτεχνία της εποχής, στην τέχνη της ζωγραφικής και ειδικότερα στην Κρητική “Σχολή” Ζωγραφικής, την κοινωνική διαστρωμάτωση της περιόδου όπου έζησε ο δημιουργός του Ερωτόκριτου και καταλήγει με τα σπουδαία αρχιτεκτονικά μνημεία του ενετικού Χάνδακα.

Στη συνέχεια, με αφετηρία τη Μακέτα της πόλης του Ενετικού Ηρακλείου, που βρίσκεται στην αίθουσα ΑΝΔΡΕΑ Γ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ, οι μαθητές θα εμβαθύνουν στις ιδιαιτερότητες της τοπικής ιστορίας, αναδεικνύοντας το ιστορικό βάθος της πόλης και των μνημείων της από το βενετσιάνικο παρελθόν μέχρι σήμερα. Η διάρκεια του προβλέπεται στις τρεις ώρες και **περιλαμβάνει τα ακόλουθα στάδια:**

α) Ομαδική έρευνα της σχολικής ομάδας, σχετικά με επτά μνημεία της πόλης, **πριν την επίσκεψη στο Μουσείο**, κατόπιν συνεννόησης του εκάστοτε Εκπαιδευτικού με το Τμήμα Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων του Μουσείου.

β) Υλοποίηση του προγράμματος **στον χώρο του Ιστορικού Μουσείου** με εκτενή παρατήρηση της Μακέτας και των λοιπών σχετικών εκθεμάτων που εκτίθενται στο Μουσείο.

γ) Θεματική περιήγηση στην πόλη του Ηρακλείου, **επιτόπια παρατήρηση των επτά ενετικών μνημείων** και παρουσίαση της έρευνας των μαθητών σε κάθε μνημείο, εκ περιτροπής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΜΕ ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

Α' έκδοση, Βενετία,
«Εις Τυπογραφίαν Αντωνίου του Βόρτολι» 1713.

1. ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ – ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

Αλεξίου, Στ. (1995): Β. Κορνάρου, Ερωτόκριτος. Αθήνα: Εστία (Δ' ανατύπωση).

Β. Κορνάρου, Ερωτόκριτος. Απόσπασμα (στ. 1453-1498) του Γ' Μέρους σε επιμέλεια Στυλιανού Αλεξίου.

[=ιδιαίτερα χρήσιμο για αξιοποίηση στο σχολείο]

Διαθέσιμο στο Φωτόδενδρο, στη δ/νση:

<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/10199?locale=el> (βλ. εκεί τη δ/νση

αναφοράς για απευθείας σύνδεση με το απόσπασμα:

<http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/10199>)

«Ερωτόκριτος» – Ποίημα ερωτικόν του Βιτσέντζου Κορνάρου, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον Μιχ. Ι. Σαλίβερου [=παλαιά έκδοση «κατά την

έκδοσιν της Βενετίας» δηλ. κατά την 1^η έκδοση (Βενετία, 1713). Οι μαθητές θα μπορούν να δουν τη γραμματοσειρά και στοιχεία/μορφή έκδοσης παλαιότερων εποχών] Διαθέσιμο για λήψη σε μορφή pdf στην ψηφιακή βιβλιοθήκη του Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), στην ηλεκτρ. δ/νση: <http://digital.lib.auth.gr/record/137220>

Β. Κορνάρου, Ερωτόκριτος. Εκδόσεις Δωρικός. [=Το κείμενο του Ερωτόκριτου, σε 5 ενότητες] Ψηφιακά διαθέσιμο στη δ/νση:

<http://erotokritos.users.uth.gr/erotokritos.htm>

Β. Κορνάρου, Ερωτόκριτος. [=Διαθέσιμο όλο το έργο στην Ελεύθερη Ψηφιακή βιβλιοθήκη, με δυνατότητα προβολής του ως βιβλίου που ξεφυλλίζεται και δυνατότητα λήψης του αρχείου.]

[=ιδιαίτερα χρήσιμο για αξιοποίηση στο σχολείο]

Διαθέσιμο στη Δ/νση:

<https://www.ebooks4greeks.gr/ερωτόκριτος-βιτσέντζος-κορνάρος>

Β. Κορνάρος, Ερωτόκριτος [πηγή: Σπουδαστήριο Νέου Ελληνισμού]
[=διαθέσιμο ανά ενότητα, από την επεξεργασία του Γ.Π. Σαββίδη στην
πρώτη έκδοση [1713] της Βενετίας, Ερμής 1998] **[=ιδιαίτερα χρήσιμο
για αξιοποίηση στο σχολείο]**

<http://www.snhell.gr/anthology/writer.asp?id=20>

Ερωτόκριτος: υλικό στην «Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα»

<http://www.greek-language.gr/greekLang/search/index.html>

2. ΨΗΦΙΑΚΑ ΔΙΑΔΡΑΣΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΜΕ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

Ερωτόκριτος. [Το απόσπασμα (με τη μονομαχία Κρητικού και
Καραμανίτη, Β' μέρος, στίχοι 1047 -1150) στο βιβλίο **Λογοτεχνίας Α'**
τάξης ΓΕΛ, σε ψηφιακή μορφή εμπλουτισμένου-διαδραστικού βιβλίου]

http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A111/262/1916,6363/indexB6_2.html

Β. Κορνάρος, Ερωτόκριτος [αποσπάσματα από το Γ' και Δ' μέρος του έργου] Διαδραστικό βιβλίο: **Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Γυμνασίου**

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C113/351/2362,8975/>

ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ' Γυμνασίου. Βιβλίο Εκπαιδευτικού

http://ebooks.edu.gr/modules/document/file.php/DSGYM-C113/Διδακτικό%20Πακέτο/Βιβλίο%20Εκπαιδευτικού/21-0140-01_Keimena-Neoellinikis-Logotechnias C-Gym BK.pdf

ΥΠΠΕΘ-ΙΕΠ, Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Λυκείου. Βιβλίο Καθηγητή

http://ebooks.edu.gr/modules/document/file.php/DSGL-A111/Διδακτικό%20Πακέτο/Βιβλίο%20Εκπαιδευτικού/22-0024_Keimena-Neoellinikis-Logotechnias A-LYK BK-red.pdf

Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Β' Δημοτικού [απόσπασμα από Α' μέρος για γέννηση Αρετούσας]

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-B106/721/4769,21545/>

3. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ -ΔΙΑΣΚΕΥΕΣ

Γούσης, Γ., Παπαμάρκος Δ. (2016). Ερωτόκριτος, Η Νεοελληνική Λογοτεχνία σε Γκράφικ Νόβελ Αθήνα: Polaris.

Μουρίκη, Κ., Κυρίτση Ι. (2015). Ερωτόκριτος. Αθήνα:
Εκδόσεις Διάπλαση

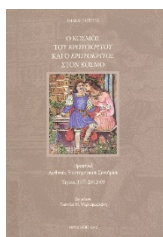
Περισυνάκης, Α. (2000). Ερωτόκριτος και Αρετούσα.
Ηράκλειο: Κρητικές Εκδόσεις.

Περισυνάκης Α., Πετρουλάκη Ν. (2018). Ερωτόκριτος.
Ηράκλειο: Κρητικές Εκδόσεις.

4. ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΗΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ -ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΨΗΦΙΑΚΑ ΔΙΑΘΕΣΙΜΕΣ

Κρητική Λογοτεχνία - Πύλη για την ελληνική γλώσσα [=περιέχει
τίτλους μελετών που αποτελούν συνδέσμους οι οποίοι παρέχουν
πληροφορίες για κάθε μελέτη.] **Διαθέσιμη ιστοσελίδα στη δ/νση:**
https://mydaimoncom.blogspot.com/2017/02/blog-post_50.html

**Μαρκομιχελάκη, Τ. (Επιμ.) (2012). Ο κόσμος του
Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο. Πρακτικά
Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου. Σητεία, 31/7-2/8/2009.**
Ηράκλειο: Δήμος Σητείας.

[Οι εισηγήσεις του συνεδρίου καλύπτουν πολλές πτυχές μελέτης του έργου.]
Τα περιεχόμενα του βιβλίου (συγγραφείς και τίτλοι, χωρίς την ανάπτυξη του
κειμένου) είναι διαθέσιμα στη δ/νση:
<http://georgakas.lit.auth.gr/simikta/index.php/component/chronoforms/?chronoforform=simiktaBook&book=3117>

Μελέτες για τη Νεοελληνική Λογοτεχνία - Κρητική λογοτεχνία
[=ιστοσελίδα της Πύλης για την ελληνική γλώσσα με τίτλους μελετών για
την Κρητική λογοτεχνία. Οι τίτλοι είναι σύνδεσμοι και μας μεταφέρουν σε
σελίδα με στοιχεία κάθε μελέτης.] Διαθέσιμο σε μορφή pdf στην ηλεκτρ.
δ/νση:
<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/studies/essays/04.html#toc001>

**Κακλαμάνης, Στ. (Επιμ.) (2006). Ζητήματα ποιητικής στον
Ερωτόκριτο.** Ηράκλειο: Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη [περιέχει

μελέτες για την αφήγηση, τον λόγο, τη στιχουργία, το μέτρο κ.ά. στον Ερωτόκριτο]

Σεφέρης, Γ. (1974). «Ερωτόκριτος»[1946]. Δοκίμες. Α' τόμος (1936-1947). Αθήνα: Ίκαρος. Σελ. 268-319.

5. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ – ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΑ ΠΡΟΤΥΠΑ – ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΝΤΟΠΙΟΤΗΤΑΣ' (ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΙ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ)

Καψωμένος, Ε. Γ. (1991). «Η λειτουργία της ποιητικής εικόνας στο «Νέο Ερωτόκριτο» του Πρεβελάκη και στον «Ερωτόκριτο» του Κορνάρου». *Πεπραγμένα του Στ' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου*, Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος «Ο Χρυσόστομος», τ. Β.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2002). *Αναζητώντας το χαμένο ευρωπαϊκό πολιτισμό, Α'. Νεοελληνική ποίηση και πολιτισμική παράδοση.* Αθήνα: Πατάκης

Καψωμένος, Ε. Γ. (2011). *Πολιτισμοί του χώρου και Πολιτισμοί του χρόνου.* Στο: *Πεπραγμένα Ι' Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, Τμήμα Γ': Νεοελληνική περίοδος.* (Ε. Γ. Καψωμένος, Επιμ.). Χανιά: Φιλολογικός Σύλλογος Χανίων "Ο Χρυσόστομος". τόμος Α', 33-66.

Καψωμένος, Ε. Γ., 2012^α. *Πολιτισμικοί κώδικες στον Ερωτόκριτο.* Στο: *Ο κόσμος του Ερωτόκριτου και ο Ερωτόκριτος στον κόσμο». Πρακτικά Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου (Σητεία, 31.7. - 2.8. 2009).* (Τ. Μ. Μαρκομιχελάκη, Επιμ.). Ηράκλειο: Έκδοση Δήμου Σητείας, 63-76.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2012^β). *Το ιστορικό βίωμα στην Κυπριακή Λογοτεχνία. Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο «Οι Τέχνες και τα Γράμματα στην Κύπρο» (5-8 Αυγούστου 2010).* Χανιά-Λευκωσία: Υπ. Παιδείας και Πολιτισμού Κυπριακής Δημοκρατίας. Πολιτισμικές Υπηρεσίες. Εταιρεία Κρητικών Σπουδών – Ίδρυμα Καψωμένου. Σελ. 185-218.

Καψωμένος, Ε. Γ. (2016). *Μυθικά αρχέτυπα του ελληνικού πολιτισμικού προτύπου. Ο οδυσσειακός μύθος στη λογοτεχνία. Από τον Όμηρο στον Καζαντζάκη.* Στο: *Proceedings of the 12th International Congress of Cretan Studies.* Heraklion, 21-25. 9.2016. isbn: 978-9480-35-2. Διαθέσιμο στην ηλεκτρ. δ/ση: https://12iccs.proceedings.gr/uploads/117_%CE%93_%CE%9A%CE%B1%CF%88%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%82-%CE%95%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%83%CE%B8%CE%AD%CE%BD%CE%B7%CF%82_%CF%84.pdf

6. ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ [από πανεπιστημιακή θεατρική ομάδα] (ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ-ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ. Στην ιστοσελίδα <https://kalathakimaria.org/%CE%B8%CE%B5%CE%B1%CF%84%CF%81%CE%BF/> βλ. «Α TRIBUTE-RESEARCH TO CRETAN THEATER, Theatrical Team of University of Patras, THEATRICAL PERFORMANCE IN ATHENS, June 1983», <https://youtu.be/LH6HA0uu-pM> Erotokritos 12.16'/23.15'-44.44'.
[=Η θεατρική ομάδα του Πανεπιστημίου Πατρών, δημιούργησε αφιέρωμα-έρευνα στο Κρητικό θέατρο (της Κρητικής Αναγέννησης) και παρουσίασε θεατρική παράσταση με επιλεγμένα αποσπάσματα. Περιέχεται και δραματοποιημένο απόσπασμα στον Ερωτόκριτο στην προαναφερόμενη δ/ση, <https://youtu.be/LH6HA0uu-pM> [διάρκεια Ερωτόκριτου: 12.16'/23.15'-44.44']].

7. ΔΙΑΛΕΞΗ - ΔΙΑΔΡΑΣΗ ΣΤΗ Δ/ΘΜΙΑ ΕΚΠ/ΣΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ (ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ)

Διάλεξη του Νίκου Λυγερού με θέμα: "Οι επεκτάσεις του Ερωτόκριτου για το μέλλον της Κρήτης". Εκδήλωση του 4^{ου} Γυμνασίου Ηρακλείου. Αίθουσα πολλαπλών χρήσεων 2ου Γυμνασίου. Ηράκλειο. Τρίτη 8 Δεκεμβρίου 2015, ώρα: 10.15
<https://www.youtube.com/watch?v=31izHKW6A30>

8. Ο ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ ΤΟΥ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΣΠΑΘΑΡΗ (θέατρο Σκιών) <https://youtu.be/9hcEGgPm-l8>

9. ΠΙΝΑΚΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ-ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ κ.ά. ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟ

Πίνακες σχετικά με τον Ερωτόκριτο ή και την Αρετούσα. Βλ. έργα:

- Μποστ (Χρύσανθος (Μέντης) Μποσταντόγλου, 1918-1995),
- Θεόφιλος Χατζημιχαήλ (1870-1934) ,
- Εγγονόπουλος (1907-1915),
- Τσαρούχης
- Έργα στο πλαίσιο της θεματικής έκθεσης του Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης «Μόνο για σε, Ρωτόκριτε» (2015), κ.ά.

Διαθέσιμα στην ηλεκτρ. δ/ση:

https://www.google.com/search?biw=1536&bih=597&tbm=isch&sa=1&ei=xhnwXNf_EJmZjLsPiIscsA4&q=%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82+%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82&oq=%CE%B5%CE%B3%CE%B3%CE%BF%CE%BD%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82+%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82&gs_l=img.3..35i39.7256.12151..12751...0.0..0.167.603.0j4.....0....1..gws-wiz-img.S3jAdltYmZU

Τσαρούχης, Γιάννης: πίνακας, «Ερωτόκριτος και Αρετούσα»

<http://10gym-patras.ach.sch.gr/neoell-art/erotokritos-aretousa-tsaroukhis.jpg>

Χρυσάνθος (Μέντης) Μποσταντζόγλου ή Μποστ

<https://paletteart.wordpress.com/2013/05/01/μποσταντζόγλου-χρυσάνθος-μπόστ-chrysanthos-bostantzoglou/>

Εικαστική Έκθεση (2015), με θέμα «Μόνο για σε Ρωτόκριτε : ένας εικαστικός διάλογος με το έργο του Βιτσέντζου Κορνάρου».

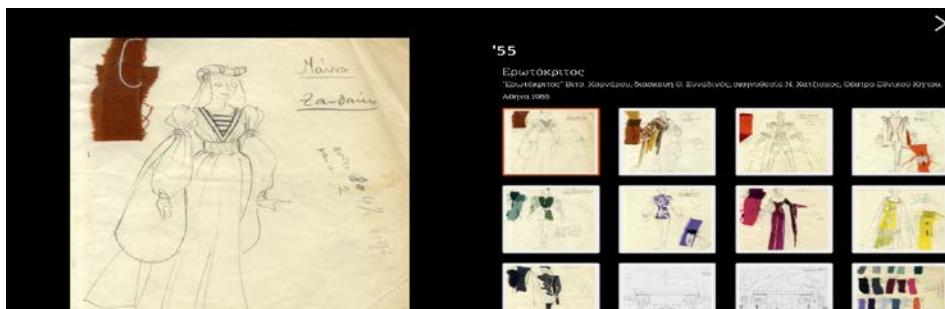
Διοργάνωση έκθεσης: Τμήμα Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης / Τομέας Μεσαιωνικών και Νεοελληνικών Σπουδών [= Στον εικαστικό διάλογο για τον Ερωτόκριτο που παρουσιάστηκε στη Θεσσαλονίκη στο Τελλόγγλειο Ίδρυμα, συμμετείχαν με έργα τους 50 καλλιτέχνες και σε παράλληλη έκθεση με τίτλο «20+1 εικαστικές προσεγγίσεις στον Ερωτόκριτο», φοιτητές του Τμήματος Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών της Σχολής Καλών Τεχνών του εργαστηρίου Χαρακτικής του Αριστοτελείου Παν/μίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ)]

<https://www.naftemporiki.gr/story/945506/eikastikos-dialogos-me-ton-erotokrito>

<https://www.iefimerida.gr/news/203433/monon-ese-rotokrite-eikastikos-dialogos>

Κουστούμια από τη θεατρική παράσταση: "Ερωτόκριτος" Βιτσ. Κορνάρου, διασκευή Θ. Συναδινός, σκηνοθεσία Ν. Χατζίσκος, Θέατρο Εθνικού Κήπου, Αθήνα 1955 [=από το Μουσείο Ν. Καζαντζάκη, συλλογή Ανεμογιάννη.

<http://xronologio.anemoyannis.gr/κεντρική/#>

Γλυπτό, σύνθεση: Ερωτόκριτος και Αρετούσα του γλύπτη Γιάννη Παρμακέλη [θέση γλυπτού: Πλατεία Κορνάρου, Ηράκλειο Κρήτης]

<https://glypto.wordpress.com/2008/12/21/παρμακέλης-γιάννης-parmakelis-giannis-5/>

10. ΜΕΛΟΠΟΙΗΣΗ – ΜΟΥΣΙΚΕΣ ΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

Γιάννης Μαρκόπουλος, Ερωτόκριτος και Αρετή.

<https://youtu.be/rOD3fWKe090>

Νίκος Ξυλούρης, Ερωτόκριτος (αποχαιρετισμός)

<https://youtu.be/UwDomxyoFgU>

Νίκος Ξυλούρης, Ερωτόκριτος

<https://youtu.be/Fe18mLsWMvg>

Νίκος Ξυλούρης, Ερωτόκριτος

<https://youtu.be/c3dbPwPidJ4>

Νίκος Χάλαρης, Ερωτόκριτος, 1976.

- [ερμηνεύουν: Τ. Τσανακλίδου, Ν. Ξυλούρης]
<https://www.dailymotion.com/video/x2x65gr>

- [Τα θλιβερά μαντάτα - Ν. Ξυλούρης]
https://www.youtube.com/watch?v=kOMw_VjqOxo

**Προτάσεις για διδακτική αξιοποίηση
του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου
στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος
(Σχολ. έτος 2019-20)**

Βασιλεία (Λιάνα) Καλοκύρη, δ.φ., ΜΔΕ
ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων ΠΕΚΕΣ -ΠΔΕ Κρήτης

Παιδαγωγική Αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου

Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων για την Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση

**Αμαλία Φιλιππάκη, ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία
ΠΕ.Κ.Ε.Σ. - ΠΔΕ ΚΡΗΤΗΣ**

**Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β.
Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.**
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	75
2. Ενδεικτικοί Τίτλοι Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων.....	76
3. Ενδεικτικά Αναλυτικά Σχέδια Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων	79
A) ΓΙΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ	79
B) ΓΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ	80
Γ) ΓΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΛΥΚΕΙΟ.....	82
Παράρτημα με υποστηρικτικό Υλικό	85

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ *ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ* ΤΟΥ Β. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

1. Εισαγωγή

Το έργο του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου μπορεί να αξιοποιηθεί παιδαγωγικά σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης: Προσχολικής, Δημοτικής και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.

Θα μπορούσαν να υλοποιηθούν μεμονωμένα κάποιες εκπαιδευτικές δραστηριότητες με πηγή έμπνευσης το έργο του Ερωτόκριτου. Όμως προτείνεται ως πιο αποτελεσματική μαθησιακά η μέθοδος project μέσα από την υλοποίηση ενός προγράμματος Σχολικών Δραστηριοτήτων στο πλαίσιο της Εκπαίδευσης για την Αειφορία. Το πρόγραμμα αυτό θα μπορούσε να έχει διάρκεια περίπου 3-5 μήνες.

Αειφορία σημαίνει σεβασμός τόσο στο φυσικό περιβάλλον όσο και στο ανθρωπογενές (δηλαδή ό,τι έχουν δημιουργήσει οι άνθρωποι). Πώς δηλαδή θα πρέπει να διαχειριστούμε ορθολογικά όχι μόνο τους φυσικούς πόρους (π.χ. νερό) αλλά και τον πολιτισμικό πλούτο, έτσι ώστε να μην στερήσουμε το δικαίωμα στις επόμενες γενιές να ζήσουν με αξιοπρέπεια έχοντας ισότιμη πρόσβαση σε αυτόν τον πλούτο.

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να φροντίσουν ώστε να μην χαθεί αυτός ο πολιτισμικός πλούτος, να μη χαθεί η γνώση, η εμπειρία και η σοφία των ανθρώπων που ζούσαν σε προηγούμενες ιστορικές περιόδους.

Το έργο του Ερωτόκριτου είναι ένα πολύ καλό πλαίσιο ώστε να εργαστούν οι εκπαιδευτικοί προς αυτήν την κατεύθυνση, αναδεικνύοντας τον διαχρονικό ρόλο βασικών ανθρωπίνων αξιών, μέσα από τις αρχές της αειφορίας (ισότητα, αλληλεγγύη, δικαιοσύνη, κ.ά).

Παρακάτω προτείνονται:

- α) Ενδεικτικοί Τίτλοι Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων (με μια σύντομη περιγραφή) καθώς και χώροι επισκέψεων
- β) Ένα Ενδεικτικό Αναλυτικό Σχέδιο Προγράμματος ανά βαθμίδα εκπαίδευσης (Νηπιαγωγείο, Δημοτικό, Γυμνάσιο-Λύκειο)

2. Ενδεικτικοί Τίτλοι Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων

Για Νηπιαγωγείο:

1. Παίζω τον “Ερωτόκριτο” και την “Αρετούσα”

Αφήνουμε τα παιδιά ελεύθερα να εκφραστούν μέσα από το παιχνίδι με βάση το πώς αντιλαμβάνονται την ιστορία του Ερωτόκριτου. Τα εμψυχώνουμε να αξιοποιήσουν όλα τα εκφραστικά μέσα του παιγνιδιού.

2. Κουβεντιάζω με τον “Ερωτόκριτο” και την “Αρετούσα”

Εμψυχώνουμε του μαθητές μας να εκφραστούν λεκτικά μέσα από μια φανταστική συζήτηση με τον Ερωτόκριτο και την Αρετούσα. Τα αφήνουμε ελεύθερα να φανταστούν τους δύο αυτούς ήρωες του έργου και να συνομιλήσουν μαζί τους.

3. Διηγούμαι τη δική μου ιστορία για τον Ερωτόκριτο με κόμικς

Συλλέγουμε ζωγραφιές και λόγια των μαθητών και μέσα από την κατάλληλη αλληλεπίδραση με τους μαθητές μας, δημιουργούμε μια ιστορία με κόμικς με θέμα τον Ερωτόκριτο.

Δημοτικό:

1. Ερωτόκριτος & Αρετούσα: Η αγάπη ταξιδεύει από το χτες στο σήμερα

Συζητάμε με τους μαθητές τον ρόλο της “αγάπης” ως ανθρώπινης αξίας στην πορεία του χρόνου. Αναδεικνύουμε τον διαχρονικό ρόλο της “αγάπης” στις ανθρώπινες σχέσεις.

2. Γνωρίζω την “αγάπη” και τη “φιλία” μέσα από τη ζωή του Ερωτόκριτου

Μελετώντας το έργο του Ερωτόκριτου δίνουμε έμφαση στις αξίες της “αγάπης” και της “φιλίας” έτσι όπως εκφραζόταν εκείνη την ιστορική περίοδο και σε εκείνο το κοινωνικό πλαίσιο όπου διαδραματίστηκε η ιστορία.

3. Ανακαλύπτοντας τον “Ερωτόκριτο” μέσα από την Τέχνη

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου Ερωτόκριτος του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

Αξιοποιούμε όλες τις μορφές τέχνης για να προσεγγίσουμε το έργο του Ερωτόκριτου: αφήγηση, δημιουργική γραφή, μουσική, θεατρική έκφραση, ζωγραφική, ψηφιδωτό, κ.α.

4. Ο “Ερωτόκριτος” με διδάσκει την αξία των ανθρώπινων σχέσεων

Μελετούμε τις ανθρώπινες σχέσεις στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο εκείνης της εποχής και αναλογιζόμαστε ποιες αξίες των ανθρωπίνων σχέσεων έχουμε διατηρήσει στην σύγχρονη εποχή. Προβληματιζόμαστε για το αν κάποιες αξίες έχουν χαθεί ή έχουν ατονήσει.

5. Ανακαλύπτοντας την ιστορία του τόπου μου μέσα από τον Ερωτόκριτο

Μελετούμε στο έργο του Ερωτόκριτου στοιχεία που παραπέμπουν σε μέρη της Ελλάδας, προσπαθώντας να γνωρίσουμε την ιστορία τους κατά την περίοδο που γράφτηκε το έργο και γενικότερα την εξέλιξή τους στην πορεία της ιστορίας.

Γυμνάσιο – Λύκειο:

1. Μελετώντας τον “έρωτα” μέσα από τον Ερωτόκριτο

Μελετάμε την αξία του “έρωτα” την εποχή που γράφτηκε ο Ερωτόκριτος καθώς και την αξία του “έρωτα” στη σύγχρονη εποχή. Αναλογιζόμαστε τον διαχρονικό ρόλο του “έρωτα” στη ζωή των ανθρώπων.

2. Η Επανάσταση μέσα από τον έρωτα: Το παράδειγμα του Ερωτόκριτου

Μελετάμε πώς στο έργο του Ερωτόκριτου η επανάσταση του έρωτα (με την έννοια της «μη-πειθαρχίας» των συναισθημάτων του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας προς την άρνηση του ρήγα-πατέρα, που εκπροσωπεί τις κοινωνικές συμβάσεις και την εξουσία) οδηγείται (μέσα από την εξέλιξη του μύθου, στο τέλος του έργου) σε συμφιλίωση και ισορροπία μεταξύ «ατόμου-φύσης» και «κοινωνίας-κουλτούρας». Μελετάμε επίσης περιπτώσεις επαναστατικής έκφρασης του έρωτα στην πορεία της ιστορίας.

3. Γεφυρώνοντας τις σύγχρονες κοινωνικές ανισότητες, συνομιλώντας με τον Ερωτόκριτο

Μελετάμε τις κοινωνικές ανισότητες που υπήρχαν την εποχή που διαδραματίστηκε η ιστορία του Ερωτόκριτου και κάνουμε έναν

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

παραλληλισμό με τις κοινωνικές ανισότητες που υφίστανται στην σύγχρονη εποχή. Προβληματιζόμαστε για τις κοινωνικές συνθήκες του τότε και του σήμερα που οδηγούν σε αυτές τις ανισότητες.

4. Παίζουμε θέατρο με τον “Ερωτόκριτο” και την “Αρετούσα”;

Μέσα από τη θεατρική έκφραση, οι μαθητές καλούνται να εκφραστούν δημιουργικά παίρνοντας ερεθίσματα από το έργο του Ερωτόκριτου. Οι μαθητές αφήνονται ελεύθεροι να εκφράσουν τη φαντασία τους μέσα από το θεατρικό παιχνίδι και να δημιουργήσουν θεατρικά δρώμενα εμπνευσμένα από τον Ερωτόκριτο.

5. Ο Ερωτόκριτος... σήμερα, μέσα από τη δημιουργική γραφή

Μέσα από την τέχνη της Δημιουργικής Γραφής, αφήνουμε τα παιδιά ελεύθερα να δημιουργήσουν τις δικές τους ιστορίες, σε ατομική και ομαδική βάση, έχοντας ως αφετηρία το έργο του Ερωτόκριτου, ακολουθώντας όμως κάθε φορά διαφορετικές πορείες.

6. Ξετυλίγοντας την ιστορία του Ερωτόκριτου μέσα από τη Μουσική

Μελετάμε ενδεικτικά κάποια μουσικά έργα εμπνευσμένα από το έργο του Ερωτόκριτου. Στη συνέχεια αξιοποιούμε τις γνώσεις των μαθητών στη Μουσική, προκειμένου να εκφραστούν οι ίδιοι ελεύθερα δημιουργώντας δικές τους μουσικές διασκευές.

Χώροι Επίσκεψης

- Ιστορικό Μουσείο Κρήτης
- Ορθόδοξη Ακαδημία στο Κολυμπάρι
- Σητεία – Χωριό γέννησης του Βιτσέντζου Κορνάρου

3. Ενδεικτικά Αναλυτικά Σχέδια Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων

Α) ΓΙΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Τίτλος

«Παίζω τον "Ερωτόκριτο" και την "Αρετούσα"»

Γνωστικά αντικείμενα

Όλες οι γνωστικές περιοχές

Τάξη ή τάξεις στις οποίες απευθύνεται

Νηπιαγωγείο

Χρονική διάρκεια

Το προτεινόμενο Πρόγραμμα μπορεί να έχει χρονική διάρκεια 3-5 μηνών.

Διδακτικοί στόχοι ή αναμενόμενα αποτελέσματα

- να προσεγγίσουν οι μαθητές μέσα από το Παιχνίδι ένα έργο όπως ο "Ερωτόκριτος"
- να αντιληφθούν πως η αξία της «αγάπης» που εμπεριέχεται στο έργο του "Ερωτόκριτου"
- να μελετήσουν έννοιες όπως «αγάπη, φιλία, αφοσίωση, κ.α.», μέσα από το παιχνίδι του "Ερωτόκριτου και της Αρετούσας" .

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Αφόρμηση:

Έπειτα από μια εκφραστική αφήγηση ενός κατάλληλου αποσπάσματος του «Ερωτόκριτου» θα μπορούσαν οι μαθητές να ζωγραφίσουν μια σκηνή εμπνευσμένοι από την αφήγηση.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες για το κυρίως μέρος του προγράμματος:

- Στη συνέχεια οι μαθητές ζωντανεύουν μία σκηνή από αυτές που ζωγράρισαν
- Οι μαθητές υποδύονται τους ήρωες του έργου και εκφράζονται δημιουργικά.

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

- Καλούμε μια γιαγιά ή έναν παππού στο σχολείο για να διηγηθεί την ιστορία του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας με έναν δικό της/του τρόπο. Έπειτα αφήνουμε τα παιδιά να συζητήσουν ελεύθερα με τη γιαγιά και τον παππού.
- Με τη βοήθεια κάποιου ειδικού δημιουργούμε μια ιστορία «κόμικς» με ιδέες και έργα των μαθητών.
- Επισκεπτόμαστε το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης όπου μέσα από ένα κυνήγι κρυμμένου θησαυρού ανακαλύπτουμε ό,τι εκτίθεται σχετικά με το έργο του «Ερωτόκριτου».

Ενδεικτική Δραστηριότητα για την ολοκλήρωση του προγράμματος:

Στο τέλος θα μπορούσαμε να οργανώσουμε μία γιορτή στο σχολείο, όπου οι μαθητές θα παρουσίαζαν ένα θεατρικό δρώμενο με θέμα τον Ερωτόκριτο.

B) ΓΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟ

Τίτλος

«Ανακαλύπτοντας τον “Ερωτόκριτο” μέσα από την Τέχνη»

Γνωστικά αντικείμενα

Γλώσσα, Εικαστικά, Μουσική, Πληροφορική

Τάξη ή τάξεις στις οποίες απευθύνεται

Δ' – Ε' - ΣΤ' Δημοτικού

Χρονική διάρκεια

Το προτεινόμενο Πρόγραμμα μπορεί να έχει χρονική διάρκεια 3-5 μηνών.

Διδακτικοί στόχοι ή αναμενόμενα αποτελέσματα

1.Γνωστικοί Στόχοι

- να κατανοήσουν οι μαθητές τον πώς μπορούν να προσεγγίσουν μέσα από την Τέχνη ένα έργο όπως ο “Ερωτόκριτος”
- να αντιληφθούν την αξία της Τέχνης στην κατανόηση των εννοιών που εμπεριέχονται σε ένα διαχρονικό έργο της λογοτεχνίας.
- να μελετήσουν αυτές τις έννοιες μέσα από όλες τις μορφές της τέχνης.

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

2. Ως προς τη χρήση των ΤΠΕ

- να εξοικειωθούν με την αξιοποίηση ψηφιακών δια-δραστικών εργαλείων
- να γίνει πιο ελκυστική η μάθηση μέσα από την εικόνα, τον ήχο, τα βίντεο, τα ψηφιακά παιχνίδια, κ.ά που προσφέρει η χρήση των ΤΠΕ.

3. Στόχοι Δεξιοτήτων

- να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους να συνεργάζονται σε ομάδες, αφού θα κληθούν να εργαστούν σε ομαδοσυνεργατική βάση σε κάποιες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα να φτιάξουν ομαδικά έργα ζωγραφικής
- να αποκτήσουν δεξιότητες έρευνας, αναζητώντας τη γνώση σε όλες τις πηγές (στην προκειμένη περίπτωση να μελετήσουν έργα τέχνης με θέμα τον Ερωτόκριτο), ώστε να την κατακτούν τελικά με ανακαλυπτικό τρόπο

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Αφόρμηση:

Με βάση το έργο του «Ερωτόκριτου» θα μπορούσε να γίνει μια πρώτη διερεύνηση του θέματος. Θα μπορούσαν να προβληθούν στο διαδραστικό πίνακα εικόνες, βίντεο, και άλλες εφαρμογές σε σχέση με το έργο. Κάποιοι μαθητές θα μπορούσαν να σηκωθούν και να αλληλεπιδράσουν με τον διαδραστικό πίνακα.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες για το κυρίως μέρος του προγράμματος:

Οι μαθητές:

- εργάζονται σε ομάδες από κοινού πάνω σε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του «Ερωτόκριτου» και αφού συζητήσουν σχετικά δημιουργούν ομαδικά ένα έργο ζωγραφικής αναπαριστώντας εικαστικά αυτό το απόσπασμα.
- παρουσιάζουν μέσα από το θεατρικό παιχνίδι μια συζήτηση του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας, όπως συζητούσαν τότε αλλά και όπως θα συζητούσαν, αν ζούσαν σήμερα.
- εκφράζονται μέσα από την τέχνη της δημιουργικής γραφής, δημιουργώντας το δικό τους παραμύθι για τον Ερωτόκριτο και την Αρετούσα.
- προσπαθούν να δημιουργήσουν την εικόνα του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας ως ψηφιδωτό.

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

- μελετούν το πώς επηρέασε το έργο του «Ερωτόκριτου» την παραδοσιακή λαϊκή τέχνη του τόπου τους (μουσική, ζωγραφική, ποίηση, κ.α.)
- μελετούν την επιρροή του έργου του «Ερωτόκριτου» στην λαϊκή τέχνη της Υφαντικής
- επισκέπτονται την πλατεία Κορνάρου στο Ηράκλειο για να μελετήσουν το άγαλμα του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας. Θα μπορούσαν να φτάσουν στο άγαλμα μέσα από ένα κυνήγι κρυμμένου θησαυρού στην πόλη τους.

Ενδεικτική Δραστηριότητα για την ολοκλήρωση του προγράμματος:

Στο τέλος του προγράμματος οργανώνουμε μια ανοιχτή γιορτή στο σχολείο, όπου οι μαθητές παρουσιάζουν μέσα από όλες τις μορφές τέχνης το έργο του Ερωτόκριτου.

Γ) ΓΙΑ ΓΥΜΝΑΣΙΟ - ΛΥΚΕΙΟ

Τίτλος

«Μελετώντας τον "έρωτα" μέσα από τον Ερωτόκριτο»

Γνωστικά αντικείμενα

Γλώσσα, Εικαστικά, Μουσική, Πληροφορική

Τάξη ή τάξεις στις οποίες απευθύνεται

Όλες οι τάξεις

Χρονική διάρκεια

Το προτεινόμενο Πρόγραμμα μπορεί να έχει χρονική διάρκεια 3-5 μηνών.

Διδακτικοί στόχοι ή αναμενόμενα αποτελέσματα

1. Γνωστικοί Στόχοι

- να κατανοήσουν οι μαθητές τον διαχρονικό ρόλο του "έρωτα" ως ανθρώπινης αξίας
- να αντιληφθούν ότι η αξία αυτή προσεγγίζεται διαφορετικά σε κάθε τόπο και σε κάθε ιστορική περίοδο σε σχέση με την παράδοση και ιδιαίτερο πολιτισμό του κάθε τόπου και της κάθε εποχής (π.χ. ποια είναι η θέση του έρωτα σε αυτόν τον ιδιαίτερο πολιτισμό;)

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

- να εντοπίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά έκφρασης του “έρωτα” στο έργο του Ερωτόκριτου και να αναλογιστούν ποια από αυτά ισχύουν στη σύγχρονη εποχή (π.χ. οι νέοι δεν κάνουν πια καντάδες, αλλά...)
- να αποκτήσουν την ικανότητα να συγκρίνουν τα διαφορετικά στοιχεία έκφρασης του “έρωτα” της εποχής που διαδραματίζεται το έργο του «Ερωτόκριτου» σε σχέση με την σύγχρονη εποχή. Να αναλογιστούν ποια από αυτά τα στοιχεία δεν ισχύουν και να προσπαθήσουν να προσδιορίσουν τους λόγους.

2. Ως προς τη χρήση των ΤΠΕ

- να εξοικειωθούν με την αξιοποίηση ψηφιακών δια-δραστικών εργαλείων
- να γίνει πιο ελκυστική η μάθηση μέσα από την εικόνα, τον ήχο, τα βίντεο τα ψηφιακά παιχνίδια, κ.ά. που προσφέρει η χρήση των ΤΠΕ.

3. Στόχοι Δεξιοτήτων

- να αναπτύξουν τις δεξιότητες τους να συνεργάζονται σε ομάδες αφού θα κληθούν να εργαστούν σε ομαδοσυνεργατική βάση σε κάποιες δραστηριότητες, όπως για παράδειγμα να συγκρίνουν από κοινού τα χαρακτηριστικά έκφρασης του “έρωτα” εκείνης της εποχής σε σχέση με την σύγχρονη εποχή
- να αποκτήσουν δεξιότητες έρευνας σε πηγές (ηλεκτρονικές και έντυπες) που αφορούν στον Ερωτόκριτο, αναζητώντας τη γνώση και κατακτώντας την τελικά με ανακαλυπτικό τρόπο

Προτεινόμενες Δραστηριότητες

Αφόρμηση:

Με βάση το έργο του «Ερωτόκριτου» θα μπορούσε να γίνει μια πρώτη διερεύνηση του θέματος. Θα μπορούσαν να προβληθούν στο διαδραστικό πίνακα εικόνες, βίντεο, και άλλες εφαρμογές σε σχέση με το έργο. Κάποιοι μαθητές μπορούν να σηκωθούν και να αλληλεπιδράσουν με τον διαδραστικό πίνακα.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες για το κυρίως μέρος του προγράμματος:

Οι μαθητές:

- εργάζονται σε ομάδες από κοινού πάνω σε ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα του «Ερωτόκριτου» σχετικά με τον “έρωτα”. Δίνεται στους

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

μαθητές ως αντικείμενο εργασίας να συζητήσουν σχετικά να καταγράψουν τα χαρακτηριστικά του “έρωτα” εκείνης της εποχής και να τα συγκρίνουν με εκείνα της σύγχρονης εποχής.

- παρουσιάζουν μέσα από το θεατρικό παιχνίδι τον “έρωτα” εκείνης της εποχής και τον “έρωτα” όπως εκφράζεται σήμερα.
- παρουσιάζουν μια σύγχρονη διασκευή ενός αποσπάσματος του «Ερωτόκριτου» σχετικά με τον “έρωτα” και γράφουν σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο ένα σύγχρονο παραμύθι για τον “έρωτα”.
- δημιουργούν μία ταινία μικρού μήκους με την τεχνική του animation, όπου οι βασικοί ήρωες του έργου θα βρεθούν στο σήμερα και θα συζητήσουν μεταξύ τους, με βάση, όμως, την υπόθεση του έργου.
- επισκέπτονται στον τόπο γέννησης του Βιτσέντζου Κορνάρου στη Σητεία, ώστε να συζητήσουν με ηλικιωμένους ανθρώπους της περιοχής για τον Ερωτόκριτο και πώς τους είχε εμπνεύσει όταν ήταν νέοι. Θα μπορούσαν επίσης να ζητήσουν να τους να απαγγείλουν μαντινάδες για τον «έρωτα».

Ενδεικτική Δραστηριότητα για την ολοκλήρωση του προγράμματος:

Στο τέλος οι μαθητές θα μπορούσαν να οργανώσουν στο σχολείο μία γιορτή με μουσική, όπου θα παρουσιαζόταν ο «Ερωτόκριτος» στην αρχική μουσική εκδοχή του (με λύρα και λαούτο) και μία σύγχρονη διασκευή του με σύγχρονα ακούσματα των μαθητών.

Παράρτημα με υποστηρικτικό Υλικό

ΨΗΦΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ - ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ Δ/ΝΣΕΙΣ

<https://www.e-shop.gr/erotokritos-p-BKS.0028050>

<https://www.ianos.gr/erotokritos-0083164.html>

<https://www.ebooks4greeks.gr/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%B2%CE%B9%CF%84%CF%83%CE%AD%CE%BD%CF%84%CE%B6%CE%BF%CF%82-%CE%BA%CE%BF%CF%81%CE%BD%CE%AC%CF%81%CE%BF%CF%82>

Μαυρίκη, Κ. & Κυρίτση, Ι. (2015). *Ερωτόκριτος*. Εκδόσεις: Διάπλαση.

Σωτηροπούλου, Λ. (2017). *Ο Πρώτος μου Κορνάρος. Ερωτόκριτος*. Εκδόσεις: Μεταίχμιο.

<https://www.metaixmio.gr/el/products/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82>

Κορνάρος Β. (2000). *Ο Ερωτόκριτος*. Κ. Παύλος (Μτφ). Εκδόσεις: Παπαδόπουλος.

ΔΙΑΣΚΕΥΗ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

1. https://www.diaplasibooks.gr/?subcats=Y&pcode_from_q=Y&pshort=Y&pfull=Y&pname=Y&pkeywords=Y&search_performed=Y&q=%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82&dispatch=products.search&security_hash=03132d905097556e02a56498727777a7

2. <https://www.polarisekdoseis.gr/productinfo/110>

3. <https://www.epbooks.gr/product/100682/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%83>

4. <https://www.chania.gr/katoikoi/arxeioDT-2016/ekdhloshKAMpaidia.html>

5. <https://www.elniple.com/%CE%B5%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%AF%CE%BA%CE%B7-%CE%BA%CF%85%CF%81%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%B7-%CF%83%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B6/>

ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΕ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

<https://www.evitsitiridou.me/2014/09/29/erotokritos/?fbclid=IwAR0ifcCSYFoePDpewHW2-BelHEZhi9H0CgJQkqbG4bDNdhRNPU8Rrbt5Yro>

Παιδαγωγική αξιοποίηση του λογοτεχνικού έργου *Ερωτόκριτος* του Β. Κορνάρου. Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών Δραστηριοτήτων.
ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη

<https://youtu.be/LH6HA0uu-pM> [Ερωτόκριτος, διάρκεια: 12.16'/23.15'-44.44']

ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ-ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΕ ppt

<https://docplayer.gr/9958584-Erotokritos-vitsentzoy-kornaroy.html>

ΒΙΝΤΕΟ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

https://www.youtube.com/watch?v=pzrOfI_PBy4

<https://www.youtube.com/watch?v=9zCJOwnURIE>

<https://www.youtube.com/watch?v=3AbF2cDOu2Q>

<https://www.youtube.com/watch?v=y3iL2pkcsMM>

ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΥ

<https://www.youtube.com/watch?v=c3dbPwPidJ4>

<https://www.youtube.com/watch?v=OvKsFa2cLIM>

<https://www.youtube.com/watch?v=UwDomxyoFgU>

https://www.youtube.com/watch?v=s2dqEmYs_30

<https://www.youtube.com/watch?v=0U7eSz0BGfQ>

<https://www.youtube.com/watch?v=8iE0WATbW1o>

https://www.youtube.com/watch?v=UEI_sIPBuns

<https://www.youtube.com/watch?v=2YcWyyzuRBA>

**Παιδαγωγική Αξιοποίηση του Έργου του
Ερωτόκριτου
Προτεινόμενα Σχέδια Σχολικών
Δραστηριοτήτων**

**Αμαλία Φιλιππάκη, ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την
Αειφορία ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ**

Εκπαιδευτικό Υλικό
Προτάσεις διδακτικής-εκπαιδευτικής αξιοποίησης
του Ερωτόκριτου του Β. Κορνάρου,
στην Π/θμια και Δ/θμια Εκπαίδευση,
κατά το σχολικό έτος 2019-20,
στο πλαίσιο του έτους-αφιερώματος

ΟΜΑΔΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕ.Κ.Ε.Σ. ΚΡΗΤΗΣ

- ☐ ΣΕΕ ΠΕ60 Ελένη Βρετουδάκη: Προτάσεις για την Προσχολική Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ ΠΕ70 Σωτηρία Μαρτίνου: Προτάσεις για τη Δημοτική Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ ΠΕ02 Φιλολόγων Βασιλεία Καλοκύρη: Προτάσεις για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- ☐ ΣΕΕ Εκπαίδευσης για την Αειφορία Αμαλία Φιλιππάκη: Προτάσεις για Σχολικές Δραστηριότητες στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπ/ση